

B. 1. 20 Pentru Societatea Studenților în litere din Cluj
donatiunea doamnei Vaile Băianu.

Anul VII.

Cluj, 1909.

Ianuarie.

P. 134.

RĂVAȘUL

Editor și redactor resp. Petru P. Barițiu	Adresa: Jokai u. 6. Abonamentul pe 1 an 10 cor. » pe o jumătate de an 5 cor.	Întemeietorul foii Dr. E. Dăianu.
--	---	--------------------------------------

Un tălmăcitor al vieții ardelenesti: Ion Agârbiceanu.

În articolul acesta voi căuta să chem luarea d-voastră aminte, asupra unui scriitor de azi, în jurul căruia s'a făcut foarte puțină valvă, dar care merită să fie cunoscut mai mult, fiindcă e unul dintre rarii scriitori, pe cari dacă-i citești, simți că la sufletul tău s'a mai adaogat ceva, e unul dintre scriitorii aceia, cari caută să pătrundă în tainele adânci ale sufletului nostru, caută să înțeleagă viața, s-o explice, s-o interpreteze, să-i dea un sens. E vorba de Ion Agârbiceanu. Dacă e prea puțin cunoscut, cel puțin la noi în țară — e poate și pentru aceea, că dânsul trăește foarte reslățit de așa zisele »cercuri literare«, nu face adecă parte din nici o cîrdășie literară, care să se simtă datorare să-l slăvească prin tîmăieri evlavioase, și să-i trîmbițeze numele prin articole documentate, comparîndu-l cu cutare sau cutare scriitor rus, francez sau englez. Și chiar aici, în Ardeal, după socotința mea, nu e îndestul de prețuit, ceea ce firește, e o mare greșală. Pentru că dintre scriitorii de azi, cari reprezintă literatura românească în cea mai nouă înfățișare a ei, dacă e vreunul care să fie vrednic de întreaga dragoste a publicului cetitor din Ardeal, acela fără îndoială e Ion Agârbiceanu.

* * *

Am zis de atâtea ori, că ceea ce caracterizează literatura noastră de azi, e nota ei realistă, e adecă aceea puternică legătură ce se află între ea și între larga viață încunjurătoare, de la izvoarele căreia se adapă toți scriitorii.

Avem o viață a noastră și un suflet al nostru, cu anumite nevoi sociale și cu anumite probleme sufletești, în tocmai după cum avem munții nostri, văile noastre și apele noastre, în tocmai după cum avem un pământ al nostru și un cer al nostru. Și scriitorii nostri nu pot avea altă chemare, de cât aceea să se ațibereze cu iubire și cu înțelegere

Dom. P. 592/455

În sânul acestei vieţi, care e viaţa noastră, de-a pătrunde cu răbdare în cele mai dinlăuntru ascunzişuri ale ei, şi de-a prinde, în formele superioare ale artei, ceea ce se cheamă *sufletul* vieţii. Pentru a putea însă îndeplini această înaltă chemare de scriitor, trebuie ca însuşi scriitorul să aducă în faţa vieţii *un suflet*, un suflet mare, un suflet senzibil şi cuprinzător, înlăuntru căreia, fiecare atingere cu realitatea vieţii să treziască răsunete adânci şi puternice, așa de puternice, încât, opera lui artistică să nu fie altceva, de cât o vecinică împletire a vieţii din afară cu sufletul lui dinlăuntru. Scriitorul adevărat, prin urmare, va trebui să vină înaintea vieţii cu o concepţie lămurită despre sufletul omenesc, va trebui să aibe un ideal de viaţă precis, căci numai din alăturarea tainică şi continuă a realităţii din afară şi a acestui ideal al tău dinlăuntru izvoreşte priceperea desăvârşită a vieţii omeneşti, izvoreşte adecă înţelegerea deplină a *sensului* pe care-l poate avea viaţa noastră, în lumea aceasta de pe pământ.

Şi vedeţi, tocmai aici stă superioritatea scriitorului nostru Agârbiceanu. El aduce în faţa vieţii un suflet, aduce sufletul lui, aduce concepţia lui, aduce idealul lui. El nu e un om pasiv, care să stea cu braţele încrucişate, ca un resemnat, în faţa vieţii. Ochiul lui nu numai că priveşte, dar şi observă; sufletul lui nu numai că primeşte impresiuni, dar şi prelucrează: le judecă, le cerne şi le selectează. E prin urmare un scriitor de cea mai superioară speţă, făcând parte dintre scriitorii aceia cari se *pronunţă* asupra vieţii şi asupra sufletului omenesc. Agârbiceanu nu-ţi redă din viaţă, de cât aceea ce are o *deosebită semnificaţie*, de cât ceea ce poate arunca o nouă lumină asupra vieţii şi asupra sufletului omenesc.

În chipul acesta, Agârbiceanu s'a dovedit a fi un iscusit tâlmăcitor al vieţii ardelenesti, căutând să redea aceasta viaţă prin ceea ce are ea mai propriu şi mai caracteristic ei. Cine cunoaşte mai deaproape împrejurările de viaţă din Ardeal, va putea cu multă înlesnire să explice opera literară a lui Agârbiceanu. În Ardeal, neamul românesc e reprezentat prin două pături sociale: *ţărănimea* şi *cărturărima*, aceasta din urmă având rădăcini adânci în cea dintâi. Între cărturărima din Ardeal, şi cărturărima noastră din ţară, e o mare deosebire. Cea dintâi e un element de luptă, în numele unui ideal pronunţat; cea de a doua e, în mare parte, o înjghebare de egoişti şi de parveniţi ambiţioşi, cari nu cunosc în lumea aceasta altă datorie mai înaltă, de cât aceea de-a se afirma pe dânşii, croindu-şi drumuri netede şi situaţii comode. În Ardeal, cartea nu e un mijloc de procopseală, ci un mijloc superior de-a lumina şi de-a ocroti pe cei rămaşi în urmă, o armă prin urmare pentru ridicarea neamului ţărănesc.

Cărturarul din Ardeal, de orice categorie ar fi el, ştie lămurit, când păşeşte în viaţă, care-i este drumul pe care va trebui să apuce; ştie lămurit ce trebuie să facă şi încotro trebuie să meargă, ştie anume că el trebuie să fie *un om de luptă*, ştie că la spatele lui se întinde largă oaste a neamului seu nedreptăţit, şi că faţă de acest neam are anumite datorii de împlinit, şi că toată fericirea şi vrednicia lui va izvorî din îndeplinirea neşovăită a acestor datorii superioare.

Viaţa din Ardeal e simplă şi lămurită; viaţa noastră de aici e complicată şi caotică. Viaţa din Ardeal are idealuri desluşite, pe când viaţa noastră, așa cum este alcătuită, e foarte sgârcită în idealuri. La noi, un tânăr eșit din școală, ori câtă învățătură și filosofie va avea în capul lui, va dibul multă vreme în căutarea unui ideal de viață, și foarte rar îl va găsi, și de cele mai multe ori va ajunge un om desorientat, un om de prisos, un om de răspântie, care vecinic va sta cu brațele încrucișate, neștiind ce să facă în viața aceasta fără nici un sens pentru el.

Ei bine, nimeni n'a izbutit în literatura noastră, să strălucească, prin graiul artei, mai bine ca Agârbiceanu, această *problemă a luptei*, specifică vieții din Ardeal, problema, pe care e chemat s-o deslege intelectualul nostru, atunci când iese pe câmpul de luptă al vieții.

Dintre intelectuali, Agârbiceanu și-a ales figura preotului, ca cea mai chemată să scoată în deplină evidență aceasta problemă actuală a vieții noastre.

Pleci din sat, și te duci la oraș, unde-ți petreci cei mai dinți și cei mai frumoși ani ai tinereții tale, străduindu-te să înveți, să te pregătești pentru viață, pentru luptă. De câte ori nu ne-au sburat de pe buze cuvintele acestea frumoase, în clipele noastre de tineresc avânt: »O! de-aș găta mai repede școala, să ies în viață, să muncesc și să lupt, să muncesc pentru alții, pentru cei mulți, și umili, și să mă uit pe mine.« Da, să muncești! Să muncești pentru alții! Ce minunate cuvinte sunt acestea! Și iată, că isprăvești cu școala, și te duci, de pildă ca preot, în cutare sat uitat, în cutare înfundătură de munți, departe de oraș, departe de prietenii cu cari te-ai deprins a trăi la olaltă. Și vei găsi acolo în sat oameni săraci, trăind în colibe mărunte cu ferestre cât o gheoagă de nucă, vei găsi ticăloșie multă, vei găsi păcate multe, vei găsi atâtea și atâtea rele, dar mai ales vei găsi oameni îndobitociți, îndobitociți de suferință și de sărăcie, oameni în care numai licărește nici o schinteie de suflet, oameni înfrânți, cari și duc traiul cu aceeași răbdare și supunere, cu care boul își poartă jugul lui pe grumaz. Și tu, încălzit de focul idealismului tău nențereat, vei căuta să te miști, vei căuta să te lupți. Greutățile și piedecile fusă, voi

Tom. P 596/955

prinde să răsară una câte una, şi se vor pune în cale şi-ţi vor zădărnici orice străduinţă de bine, şi-ţi se vor pune în cale, până ce-ţi vor ucide voinţa, enegia şi entuziasmul, până ce în sfârşit te vor transforma într'un învins.

Greutăţile cele mai mari însă nu vin din afară; ci dacă vei sta să judeci bine, vei vedea că ele sunt în tine, sunt în *sufletul tău*. Căci în vremea aceea, pe care ai trăit-o la oraş, în anii de şcoală, sufletul tău s'a deprins cu o anumită viaţă, cu viaţa de fast a oraşelor, ochii tăi s'au deprins să se desfăteze privind anumite lucruri şi inima ta s'a deprins să ceară îndeplinirea unor anumite porniri. Ce vei face tu în viaţa aceea strâmtă şi potolită a satelor? Vei mai păstra acelaş idealism curat? Vei găsi în tine atâta putere, ca să poţi să-ţi croeşti un nou ideal, potrivit cu viaţa în care eşti pus să te lupţi? Vei găsi în tine atâta putere de mlădiere, ca să te poţi mulţumi cu lucrurile, cu micile şi puţinele lucruri, pe care-ţi le va oferi noua viaţă?

Vedeţi, dară, ce interesantă e psihologia acestor intelectuali, cari, ca preoţi, se duc să pastorească în mijlocul satelor noastre.

Sunt aci atâtea probleme însemnate, probleme adânci sufleteşti, proprii şi caracteristice vieţii noastre de azi, probleme vrednice să ispitească pe ori ce scriitor. El lanume problema luptei în viaţă, pe care nimeni n'a pus-o mai bine de cât Agârbiceanu, şi nimeni n'a dat un răspuns mai înălţător, de cât cum l-a dat el, căci vedeţi, uneori artistul răzimat pe intuiţia simţirii lui deosebite, izbuteşte să dea răspunsuri şi soluţii mai drepte şi mai edificatoare, de cât cum le-ar putea da, de pildă, cutare om de ştiinţă, care lucrează cu formule şi cu teorii.

În liniştea sihastrică a satului său, departe de învălmăşagul înfrigerat al vieţii, Agârbiceanu a avut tot răgazul să observe viaţa, aşa cum este ea, a cugetat în tihnă asupra tainelor ascunse ale sufletului nostru, şi a ajuns la o concepţie sănătoasă, concepţie care străbate în toată ţesătura nuvelilor sale: Suflet să ai, suflet curat şi frumos, şi biruinţa va fi a ta! În sufletul nostru stă toată puterea şi toată povaţa. Fiecare colţ al sufletului nostru ascunde înrânsul puteri nebănuite, puteri, pe care le poţi răscoli prin iubire curată, prin desinteresare şi uitare de sine. Păcatul şi gândul necurat ucide sufletul şi-ţi întunecă viaţa. În sufletul tău, prin urmare, stă şi biruinţa şi căderea.

Muncă îndărătnică şi suflet curat, iată ce trebuie să dai vieţii. Aceasta e povaţa, care se desface din întreaga fire, din întreaga alcătuire a acestei lumi.

N'am avut de loc în gând, să fac aici o analiză complectă și documentată a nuvelor lui Agârbiceanu. Lucrul acesta îl vom face atunci când scriitorul ardelean va da la iveală al doilea volum, cuprinzind nuvelă, la care ne-am referit în acest articol. Am vrut numai să atrag luarea aminte asupra unui scriitor, despre care criticii nostri au vorbit foarte puțin, dar care merită toată dragostea noastră pentru multele îndemnuri curate, ce le poți culege din nuvelele sale. După ce-ai citit o nuvelă de Agârbiceanu, te simți mai tare, mai puternic, mai purificat.

Simți anume, că la sufletul tău s'a mai adăogat ceva, s'a adăogat ceva bun, ceva care te sprijinește, făcându-te să privești viața cu alți ochi, cu altă simțire. —

București, 18 Decembrie 1908.

D. Tomescu.

AMINTIRI DIN SCANDINAVIA

— *Dela Upsala la Göteborg — Canalul «Göta».* —

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Și vestea, și curiozitatea ne făcură, ca din Upsala să nu plecăm la Göteborg, spre hotarele apusene ale Svediei, cu trenul, deși astfel puteam cruța mai bine de două zile, ci să o luăm cu vaporul pe canalul Göta, o minune a Scandinaviei și, în felul său, a Europei întregi.

Ci-că te sui în vârful codrului cu corabia și apoi de-acolo te dai în jos tot cu corabia. Păi să nu mergi? Să vedem ce o mai fi făcând acest bun și minunat neam de oameni.

Ne reîntorserăm iar la Stockholm și de aici din portul *Riddarsholm* am plecat cu vaporul «Juno» spre Göteborg, oraș așezat la vărsarea fluviului Göta-Elf în Marea-Nordică. Și făcurăm o cale de 70 oare, începând de Vineri dimineața până Duminecă seara, când attfel tot drumul acesta ne costa cam 14 ore cu trenul..

Depărtarea e mare, având de făcut 420 de kilometri. Dar ce-i oboseala și răbdarea în călătorie, când ești mănânat de dorul și setea de-a vedea și a învăța, când natura toată trude și-o resplătește cu frumșeți neasămuite și țara cu oameni și cu roadele unei munci, la care nu te așteptai.

Când Dumnezeu, făcătorul a toate, în ziua a treia a despărțit marea de uscat, — așa umblă vorba pe aici, — de Scandinavia s'a uitat.

Călător fără odihnă, abătându-te prin aceste locuri, vezi că întreagă Scandinavia, aceasta mare fâșie de pământ, e o luncă cu mii de ochiuri de mare, cu căderi de izvoare, cu frânturi de mături și privaturi de brădet. Hotarele, mai cu seamă cele dinspre apus, sunt scrijelate de valurile îndrăsnețe ale oceanului atlantic, brodându-le în felul unui guler de cavaler de pe pânzele lui Van-Dyck, iar cam pe la mijloc, patru lacuri mari sparg țara și fac, socotind și lacul Mălar dela răsărit mai a treia parte din teritoriul Svediei. Luciul acestor lacuri însă nu-i întocmai. După părăndarea văilor și a ponoarelor, unul zace, deși la o îndepărtare de 4—5 chilometri, cu câte 200—300 de metri mai sus, ori mai jos, decât celalalt. Ideea, cum s'ar putea împreuna aceste lacuri și în chipul acesta cum s'ar putea pune la cale navigația între cele două mări dela răsăritul și apusul Scandinaviei, a frământat multă vreme, multe capete. Se zice, că deja prin veacul al XVI un episcop s'a ocupat întâia-dată de lucrul acesta. În sfârșit, pe la începutul veacului al XIX-lea inginerul De Platten după multă spargere de cap, a iscodit și prelucrat planul unui Canal, pe cât de îndrăzneț pe atât și de ingenios, care să împreune Marea Ostică cu cea Nordică și tăindu-o de-a curmezișul Svediei, să treacă prin cele patru lacuri mari dela mijlocul țării legând în chipul acesta și pe apă Stockholmul de Göteborg și înlesnind comunicația dintre aceste două mari porturi ale Scandinaviei.

Ținta a fost ca în ori-ce chip cele două mări amintite se comunice între sine. Ce au făcut? Brăzdat'au curmăturile ponoarelor, zdrobit'au prăpăstiile stâncilor și și-au deschis cale dreaptă și ușoară. — Acesta este canalul Göta.

Lucrările s'au început prin 1810 și au durat timp de 22 de ani până în 1832. Munca cea grea, sfărmașia stâncilor, astuparea hârtoapelor și a tihăraielor, a săvârșit'o miliția și astfel s'au cheltuit numai 19 milioane de coroane. Canalul, face 97 de chilometri din cei 420 câți sunt din Stockholm până la Göteborg și are 3 linii principale: a) Öst-Göta-Linie, b) Vest-Göta-Linie și c) Trollhätta-Linie. Impreună, neamintind pe cele mici, lacurile *Roxen*, aproape de Linköping, *Boren*, dintre Boresborg și Matala, *Wättern*, ce se întinde din sus de Motala spre Miază-zi până la Fönköping, sub poalele codrului Taberg și *Wättern*, cel mai mare lac din Scandinavia, între Karlstadt și Venerborg, aproape de Marea-Nordică.

Prin canal vaporul comunică cu ajutorul a 58 de stavile, sau zăgazuri de piatră. Faptul că vasul urcă înălțimi de câte 200—300 metri, când te cugeți, ți-se pare imposibil. Lucrul însă e foarte curat. Plecând din lacul *Mälär*, de sub Stockholm, la *Södertelge* dăm spre Miază-zi. Vaporul alunecă printr'o seamă de inzule tot în apropierea țărmlui dinspre apus a Mării-Ostice. După o cale de zece kilometri, la *Oxelösund*, mică schelă de mare, eșim din Marea Ostică și cotim în dreapta spre apus. Intrăm în canal, care la o distanță de șase kilometri dela *Oxelösund*, la *Norsholm* se varsă în lacul *Roxen*, a căruia suprafață de 270 Km² zace cu 200 metri mai sus decât marea din care eșirăm. Drept aceea la *Söderköping*, aproape de lac, plutim în sus pe o colină costșitoare. Vaporul are să urce 200 de metri. Aci canalul e provăzut cu zece stavilare săpate în piatră, unul după altul dela poalele dealului până în vârf. Fiește-care stavilă, treptat cum urmează, începând de jos, stă cu douăzeci de metri mai sus decât ceea din 'naintea ei. Astfel stavila de jos e întocmai cu canalul, a doua deja din nemijlocita ei apropiere e cu douăzeci de metrii mai înaltă, a treia iar cu douăzeci metrii mai ridicată decât a doua și prin urmare cu patruzeci decât ceea dintâi. În chipul acesta stavila a zecea, cea din urmă, zace cu 200 m. mai sus decât ceea de jos.

Cum se face urcarea? Indată ce intră vaporul în bazenul stavilei de jos, se închid porțile, pe cari am intrat și se deschid cele dinaintea noastră ale stavilei a doua. Apa intră țîșnind în puternice șuvoaie și într'o clipă umple zăgazul, în care ne pomenim acum. Vaporul sub puterea apei se ridică, până ce devine într'o linie cu suprafața apei din bazenul al doile, când apoi greoi și cu pază e mânat în stavila a doua. În stavila aceasta când intrăm, numai atâtă apă e, cât vasul să se poată abia mișca. Acum să închid porțile zăgazului al doilea și se deschid cele dela bazenul stavilei a treia. Apa iar ridică vasul și plecăm în stavila a patra. Așa urmăm mai departe, până ce ajungem în stavilarul al zecelea. În chipul acesta am urcat 200 de metri, ajungând la suprafața lacului *Roxen* din apropiere în care se varsă canalul.

După o muncă de un cias, vaporul scapă din zăgazuri, se ivește pe înălțimi piezise și scoțând un zguduitor glas de sirenă, — drept semn de biruință a minții omenești — plecăm. Trecem printr'un mic plai, cene desparte de lacurile *Roxen* și *Boren*, mic de 87 Km². Plopi bătrâni, anini și rugi de zmeuriș de pe țărmluri, iar de-aci încolo întinse ogoare de trifoi și cartofi, inverzesc zăristea. La *Norsholm*, ce se vede deja cât bate ochiul, de seară avem să intrăm în lacul *Roxen* și după aceea, cam spre ziuă urcând cincisprezece stavile, în lacul *Boren* ce zace mai sus, dar abia la o depărtare de 4—5 kilometri de *Roxen*. Dru-

mul nostru acum începe a-și desface toată vraja și frumsețea. Soarele-i spre asfințit. Farmecul sării se întinde. Deja dăm în lac. Vaporul lunecă cu o viteză mai mare decât prin canal. Cătinel țărmlurii se retrag în urma noastră și se perd cu toate clădirile lor în negura amurgului de seară. Raza vederii nu mai slujește. E noapte. O noapte de nespusă frumseță, neturburată de nimic. Sus pe bolta învinețită salbele de stele se întrec în scipirile lor. Nu se aude decât respirarea puternică a mașinei și fâșiitul somnoros al valurilor. Până în noapte târziu stau pe bord. Matrozii cântă. E o melodie dulceagă, ce te înduioșează. Doi mai bătrâni dintre ei, spun că-s americani și cântă cântece din țara lor. Și le-am spus, că și noi avem cântece și «lacrimi multe, multe». S'aprinse reflectorul și acum îmi părû, că trecem din lumea aceasta în lumea basmelor. În grosul nopții, ce par'că să lasă și mai greoiu, preste aceasta lume înstrăinată, noi plutim în largul apelor, aruncând din fruntea vaporului o vâlvătaie de lumină asupra nemeților de apă ce se gonesc ca speriați din fața noastră. Dar ochiul nu poate stăpâni multă vreme această priveliște orbitoare. Obosit și de alergarea ce-am făcut'o ziuica întreagă dela un colț la altul al vaporului, ca nu cum-va să perd ceva din vedere, mă retrag în cabinul meu să mă odinesc. «Dară ochiu 'nchis afară, în lăuntru se deșteaptă».

Ascult cum ~~Uclocotesc~~ valurile sub munca grea a roților, cum găfăie pistonul mașinei. Cea dintâi noapte pe Vapor în viața mea! Mă cuget: Ce puternică ființă mai este omul acesta. Cum s'a înstăpânit el asupra pământului. Cum și-a făcut el adevărate cetăți cu cari plutește pe ape și înhamă mii de cai nevăzuți, cari îl duc acolo unde el voește. Născocit'a busola, prins'a fulgerile, străbătut'a tainele văzduhului, iscodit'a telegraful fără sirmă, cu care din mijlocul valurilor i-și trimite cugetările celor de pe uscat. Și mintea mi-se urcă și mai în sus din treaptă în treaptă cătră înălțimile amețitoare ale rostului omenesc și se zbate biata în hăul nemărginirii, — ce se învâluie. — Un fapt însă se împune cu tărie minții omenești: Cu cât se înmulțesc mai tare descoperirile și se largesc cunoștințele fenomenelor naturale, cu cât facia aprinsă a civilizației se înalță și să răspândește: cu atât mai tare simțim că D-zeu, care a făcut pe om după chipul și asemănarea sa și care a zis: »să fie lumină« și s'a făcut, să apropie mai tare de mintea și inima noastră. —

A doua zi dimineața ne trezim înaintând iar prin canal în apropierea orașelului *Motala*. Canalul taie pe spinare de deal. De pe bord ți-se desface o mândră priveliște în largul zării de dimineață. Privind spre adâncimea văilor, ce se deschid în partea de meazănoapte a Canalului, vezi o coamă lată, arginție, ce sclipește în jocul razelor. —

E fluviul *Göta-Elf*, ce-şi goneşte valurile gureşe printre jgheburii ponoarelor, până ce să mistuesc în lacul *Wättern*. Apropiindu-ne de Motala, — oraş mic cu mari fabrici de fer, maşini şi docuri, — pasagerii, pân'ce Vaporul urcă cinci zăgazuri, se dau jos, parte să se plimbe, parte să cerceteze lăcaşul de odihnă vecinică a marelui inginer *De Platten*. Aici veghiază asupra genialei sale alcătuirii, într'un mormânt simplu de piatră naturală pe o coastă de deal în umbra deasă a brazilor. —

La Motala canalul intră în lacul *Wättern* unul dintră cele mai mari lacuri ale Scandinaviei cu o întindere de 384 Km² vestit pentru apa-i deosebit de limpede, având pe alocurea afunzimi de câte 119 metri. Fenomenul de resfrângere al stratelor atmosferice, cunoscut şi pe la noi de pe pustele Ungariei sub numirea de „*Fata-Morgana*“ atrage mulţi străini pe aici în lunile de vară. —

Ajungând cam pe la mijlocul lacului, din îndepărtare să iveşte inzula *Wisingsö*, pe vremuri vestit loc de viligeatură a regilor Scandinavi, cari toţi rivneau la ea. Azi inzula şi castelul *Wisingsborg* fac averea Statului, care a prefăcut'o în mari grădini de altoi şi fasanerie.

La *Karlsborg*, între izulele *Pjukö* şi *Lindö* eşim din limpezişul lacului *Wättern* şi cotim spre miazănoapte până la *Toreboda*. Aci apucăm iar canalul. Unde să îmbină lacul *Wättern* cu canalul, urcăm 9 stavile, dar abia scăpăm de aici şi la o depărtare de 3—4 Km iar mai suim 4 jilipuri, ajungând acum punctul cel mai înalt, pe unde aveam să trecem. De aici înainte coborim. Coborim pân'ce vom ajunge la suprafaţa Mării Nordice. Deja după o jumătate de oară la *Sjörtorp* coborim 3 stavilare. Coborirea să face întocmai ca şi urcarea, numai cât, în cazul acesta basenele stavilelor se golesc treptat de sus în jos, precum la urcare se umplu de jos în sus. La *Sjörtorp* intrăm în lacul *Wänern*, cel mai mare în toată Scandinavia având o suprafaţă de 11200 Km². În acest lac se varsă peste 30 de riuleţe din codrii: *Holleberg*, *Hunneberg* şi *Kinneküle*, ce-'l impresoară. Suntem în ziua a treia dela plecare, Dumineca în zorii zilei. —

Plutim linistit. Soarele îşi arunca cele dintâi raze asupra undelor netede ale lacului, ce se gonesc domol.

Privirile noastre se pierd uitate pe netezişul strălucitor al apei. De pe bord, cât numai slujeşte raza vederii în zarea aprinsă, ni-se năzăresc mici puncte negre ce se miscă resfirate pe întinsul valurilor. Cătinel, cresc în vederea noastră, dela o vreme, se ivesc clăbuci grei de fum şi se desprind din ceaţa, încă ici colea neguroasă, mari vase de povoară, ce plutesc somnoros spre capitala Svediei, având şi ele să treacă pe unde am venit noi. — Ajungem la mijlocul lacului. O limbă de pământ iese în drumul valurilor voind parcă să le ţină calea-

De alungul ţărmurilor spălate de izbirea apei, se revarsă mici schele de lemn, şi. căsuţe albe de ale pescarilor. De azi vaporul dă spre miazăzi până la *Wenersborg* unde ajungem la ciasurile 11 din zi, chiar când eşiau din biserică. Ce mişcare, ce aer sărbătoresc prin oraşell! Sunt oameni, ce prăznuce în zi de rugă şi muncesc în zi de lucru. La *Wenersborg* vaporul, — pânăce luăm noi masa — coboară cinci stavilare şi lunecă în cea mai mare apă curgătoare a Svediei: *Göta-Elf*. E zgomoasă; prea grăbeşte.

Pe semne alvia înclină, dar abia se observă. Vaporul ţine la mijloc. După un drum însă abia 4—5 kilometrii, în apropierea oraşului *Trollhättan*, trebuie să părăsască *Göta-Elfa* şi să deie în stânga apucând canalul, ce ne aşteaptă cu bazele pline. Aceasta e partea cea din urmă a canalului, numită: *Trollhätta-Linie*. E scurtă abia de patru kilometri şi în restimp de două ceasuri, vaporul coboară unsprezece stavile. —

Pasagerii în vremea aceasta se dau jos şi luându-şi câte un *förare* (călăuz) pleacă pedestru pe supt mari curmături de codru, pe nişte potecuţe săpate în coastele stâncilor, de alungul *Göta-Elfei*. E vorba, să eşim în calea vaporului, ce ne aşteaptă din colo de *Trollhättan*, la *Akersvass*. —

Ne face bine mişcarea. Păduri de brazi bătrâni răspândesc o umbră plină de miresme. Aerul curat de brad, ne înviorează; par'că simţesti cum ţise lărgeşte coşul pieptului. Ca şi scăpaţi din închisoare, grăbim răzând şi hăulind, de resună codrul de noi. —

De odată un vuet puternic ne face să ne oprim în loc. — Ascultăm. Infundăturile pădurilor clocotese de zbuciumul năstruşnic al Elfei. Ne apropiem de lumea prăpăstiilor şi vâltorilor. Mai facem câţiva paşi şi iată subt o bătrână creastă de munte, ce par'că grijeşte de acest joc feeric al naturii, ni-se desfăşura mândra panoramă a cataractului dela *Trollhättan*. Privim. Elfa se aruncă furioasă dintr'o înălţime de 38.25 metri peste mari praguri de piatră ce-i ţin calea şi urlă izbindu-şi groasele suvoaie de apă de muchiile stâncelor de jos. — E o gălăgie de nu-ţi auzi glasul. —

Cascada dela *Trollhättan* urmează îndată după *Niagara* (50 m. şi pe un povârniş de jumătate kilometru, cât ţine căderea, desvoaltă o putere de o sută de mii de cai. — Mână o seamă de fabrici de fer şi carbit, al căror zornăit se îngână cu mugitul asurzitor al căderii şi cari şterg mult din farmecul sălbatec al acestui năpraznic loc. —

Biruitoare, Elfa acum se linişteşte. Urcăm vaporul ce ne aşteaptă la vărsarea canalului în Elfa. — Trecem printr'un şes larg şi neted, tivit de coastele uşor plecate ale dealurilor; pe alocurea se iveşte

câte o ridicătură mai țuguată, de pe al cărei vârf ruini de castele și întărituri de pe vremuri îți reamintesc zile mari și războinice. Privirea ți-se adâncește cu limpezișul văilor brăzdate de matca arginție a Elfei. Clădiri de piatră cu câte două-trei etaje, vile curate și arătoase și bune gospodării de câmp se înșiră pe tașan și de una și de altă parte a Elfei. E duminică după amiază și vreme bună; o căldură molatecă. Lumea e pe afară. Băeți, cari pretutindenea bat în palme și strigă când ne văd, iar din ferestri flutură batiste albe, ca și niște aripi de porumbi, în calea noastră. — Treceam prin sate scandinave; casele sunt resirate de alungul văilor, avându-și fiește care sătean moșioara întreagă lângă casă și gospodărie în felul sistemului *farm*. Vaporul alunecă ușor pe undele demolite și gânditoare ale Elfei. Soarele-i spre scăpătat. Știm că pe vremea aceasta ne apropiem de *Göteborg*. Gândul acesta ne deșteaptă și mai mare interes pentru regiunea pe unde trecem. Pe la oarele șapte, o pădure de catarguri ne vestește, că deja suntem acasă, în portul dela *Göteborg*. Sute de șlepuri înșirate unul după altul de-alungul cheiului, stau încărcate și descărcate gata, ca mâne, după o zi de odihnă, să plece, unele să ducă, altele să aducă mărfuri. Descălecăm și îndesindu-ne prin mulțime eșim din port și tragem la hotelul *Göta-Källare*. Remănem zăpăciți de frumseța neașteptată a orașului. El modern în cel mai puternic și adevărat înțeles al cuvântului. Clădiri mărețe acoperite mai toate cu olane învrăstăte cu câte patru cinci etaje, străzi largi și drepte răsar din mijlocul parcurilor și al grădinilor de copăcei mândru chitați și de flori, al căror miros mai îndulcește asprimea aerului de mare. —

Göteborg azi numără 156.000 de locuitori și are înfățișarea unei capitale din apus. În *Șveția* urmează îndată după *Stockholm*. Portul nu îngheață iarna, de aici faptul, că ceea ce privește comerțul, având în deosebi mari legături cu *Anglia*, — export de fer — întrece chiar și Capitala țării. — O facultate de litere, politehnic și o mare bibliotecă publică hrănesc viața intelectuală a orașului. Bursa, palat nou în stil italian, muzeele, galeria cu bogata colecție: »*Fürstergska Samlingarne*« teatrele naționale »*Nya Teatern*« și »*Folkteater*« pe *Lorensberg*, parcurile cu statuele, înraltele a lui *Gustaf Adolf II* și *Erikson*, toate aceste ne vorbesc de starea și propășirea materială și culturală a *Göteborgului*. — Orașul pe zi ce merge se înfiripă și îți face impresie că e însuflețit de o rară putere de viață ce se manifestă mai ales în mulțimea de coșuri de fabrici, ca și tot atâtea drapele de pace și semne de muncă și progres. De aici plecăm la *Kjöbenhavn*, capitala *Daniei*. —

Dr. C. Pavel,

Românii la conciliul din Florenţa.

V. Unirea Românilor.

13). *Românii la sinodul mare din Constanţa (1414—1418)*. Din momentul cînd s'a spart creştinismul în două tabere, s'a început şi încercările de reunire. Teatrul acestora a fost mai vîrtos peninsula balcanică şi regiunile acelea din Ungaria, unde se aflau atunci şi se află şi astăzi Români¹⁾. Pare că acest popor de obârşie romană, nu s'a simţit nici cînd acasă, în mijlocul unei turme cuvîntătoare, de unde lipsea cu desăvîrşire întreg restul neamului romanic din lume; credea a nu fi aflat împărăţia lui Christos acolo, unde nu se »vesteşte credinţa romană«, aceea adevă, despre care scria Pavel apostolul, că »se vesteşte la toată lumea«. ²⁾ Cu greu poate fi staulul adevărat acolo, unde nu au intrat creştinii neamurilor culte din Europa şi America şi unde »latina gintă«, regină într'ale lumii ginte mari³⁾ — cum zice Alexandri — e »reprezentată« cu aceea, ce are ea mai slab...

Precum intră orientalii desbinaţi, Românii s'au dovedit mai aplecaţi a se reîntoarce la unitatea catolică a Romei, aşa şi Roma la rîndul seu, după noi s'a sbătut mai mult.

Cu începutul veacului al XV-lea, la uşa bisericei bat şi cer stăruitor intrare reformele mari, de sus şi până jos, în »capite et in membris«, după cum se zicea atunci. Cauza unirii bisericilor, care tot mereu era sgîndărită şi în veacurile scăpătate, acum în legătură cu marea reformă bisericească, natural că trebuia să iasă earăşi la iveală şi să se ţină constant la suprafaţă, până nu se va rezolva în vr'o formă oare care: bună, rea, trecătoare ori statornică...

În 1414—1418, se într'uni la Constanţa un sinod universal. Între scopurile pentru care se adunase, se număra şi »cauza unionis«, încetarea desbinărilor, din biserică creştinească universală. Biserica patriarhiei din Constantinopol a fost reprezentată, prin o deputaţie aleasă, constătoare din 21 de membri. Conciliul însă s'a închis, fără să se fi vorbit în el ceva privitor la împăcarea vrăjbelor dintră apuseni şi răsăriteni.⁴⁾

¹⁾ Sbiera I. c. 738

²⁾ Rom. I. 8.

³⁾ Alexandri „cîntecul gintei altine“.

⁴⁾ Sbiera 663, 749. Aici pg. 282.

La acest conciliu a luat parte și biserica particulară românească din Moldova, prin delegatul seu *Chirilă*. Cine să fi fost acest Chirilă, mirean ori preot, sau episcop; cine să-l fi imputernicit, de unde va fi fost trimis, ce mandat va fi avut? — din lipsa totală de date nu putem ști. Știm numai atâta, că figurează în ultimul loc, întră deputații trimeși de 9 orașe ungurești: »Deputati civitatum Poson, Tyrnau, Sopron, Buda, Casovia, Alba-Iulia, Corona (Braşov) Claudiopoli, Belgrado ac Kyrila Moldaviae«⁵⁾

Pentru împrejurarea, că în Ungaria, oraş, cu numele Moldavia, nu a existat, trebuie să credem, că aici e vorba de provincia Moldova; apoi la oraşele indicate, nu se arată trâmisisul lor, pe când la Moldavia se spune cu numele, așa dară trebuie să credem, cumcă »Moldaviae« din vorbă, nu e o localitate din Ungaria, și »*Kyrila*« nu e mandatar unguresc.

Suștinând, că Chirilă e trimisul Moldovei, dăm de altă greutate; anume pe timpul acela în Moldova erau două episcopate: al »țării de jos« Moldova Neagră.⁶⁾ (Maurovlachia) aici era pe acest timp episcop,⁷⁾ Macarie (1416—1430) apoi al »țării de sus« sau Rusovlahia.

Cine să fi fost episcop în partea aceasta de sus, nu se poate ști. În corespondința patriarhală, edată și studiată de Miklosich Müller »acta patriarhatus Const.« Viena 1862, cu privire la șirul titularilor țării de sus, se rupe firul la Meletiu, cam prin 1401.⁸⁾ Pare, că arhiepiscopul țării de jos, ar fi fost de un rang mai mare⁹⁾ ca al Rusovlahiei.¹⁰⁾

Când s'a fost dus Chirilă și ceilalți toți ai sei la Constanța, apriat în care timp, nu putem erua, din documentul menționat. Cu greu presupunem, că s'ar fi dus deloc la început și ar fi stat până la încheere, căci atunci petrecea acolo 4 ani, 5 Nov. 1414—22 April 1418. Acuma dacă Chirilă nostru, ar fi urmașul lui Meletiu, atunci a putut

⁵⁾ G. Andrei „încercările romano-catolicilor de a atrage pe români la biserica papistă“ București 1893 pg. 55,56, pe baza Hurmuza'ki, doc. I. p. 2 pg. 497 (nr. 409) cnf. și Sbiera I. c. 663.

⁶⁾ Maurovlachia e continuarea domniatului de odinioară al Bârladului, Sbiera 452, 451, 294, 295, 510, 654, 655, 704, 709; Moldova se chema din bătrâni „terra Morduanorum, mordani, morduani, mordui, morduyini“, eară Muntenia și Muntenii „terra Montanorum, montani“. Sbiera 612, 595, 499, 454, 451, 516.

⁷⁾ Sbiera 672, 705—707. Macarie a urmat lui Iosif, mijlocit ori nemijlocit. nu se poate ști. Iosif a fost înrudit cu familia domnitoare din Moldova „Mușat“, Mușatii au fost și pe tronul imperiului româno-bulgar. Vestitul Ioanițiu e „Mușat“, în dialectul macedo-român „mușat“, înseamnă frumos; pe grece se zicea „Calo-ioanes“ Ion Cel Frumos. Sbiera 574, 421—423, 654, 704. 649.

^{8—9)} Sbiera 656, 654.

¹⁰⁾ Popovici 44.

merge ori când la Constanţa, căci așa se dă cu socoata, cumcă Meletie ar fi decedat înainte de începerea sinodului; apoi dacă Chirilă a urmat nemijlocit, ori că întră el și Meletie, să mai fi păstorit cineva încă, nu putem afla. Nu este însă eschisă posibilitatea, cumcă Chirilă să fi fost chiar următorul lui Iosif, în arhiepiscopia Moldovei de jos. Episcopul Melchisedec în studiul său despre Grigorie Țâmbiac, spune atâta numai, că Macariu a succedat lui Iosif la 1416.¹¹⁾ Aserțiunea însă nu și-o probează cu nimic. Nici nu se încearcă la așa ceva. Știm însă pozitiv din alte locuri, cumcă Iosif în prima jumătate a anului 1416, a fost trimis de domnitorul Alexandru Cel Bun la Țarigrad, unde cu patriarhii Eutimiu și Iosif II,¹²⁾ a pertractat norocos, privitor la recunoașterea neatârării ierarhiei moldovene.¹³⁾

Așadară, încât despomenitul Chirilă ar fi următorul lui Iosif arhiereul țării de sus, atunci înainte de toamna anului 1416 nu a putut pleca la adunarea mare din Constanţa.

Sunt unii, cari vor să știe pe acest timp de-un episcop al Moldovei, cu numele Visarion. Acesta ar fi murit la anul 1456¹⁴⁾. Alții eară socotesc, că numai atunci în 1456 să fi ajuns Visarion episcop¹⁵⁾. Nu lipsesc nici de aceia, cari conzideră pe Visarion, numai ca călugăr simplu și ucenic al mitropolitului moldovean de mai târziu, alui Teoctist. (1451—1477)¹⁶⁾.

Unde să fi locuit acești episcopi ai Moldovei nu se știe netndoios. Pare, că cel al părților inferioare¹⁷⁾ Maurovlahia, să fi rezidat la

¹¹⁾ Oare acest Macariu, nu e una și aceeaș persoană cu Macariu episcopul Galațului ori Haliciului din 1469. Cipar Acta Frag. pg. XII. e. Grama ist. bis. unit. pg. 69 idem. »Preotul român« Gherla 1889. pg. 394—395. idem »inst. calvinești«. »Unirea« Blaj 1895 pg. 102. Pesty Frigyes »Szörény vármegye története« pg. 347, n. 3, și Bunea vechile episcopii, pg. 7—10, idem ierarhia 116—121. idem Autonomie 297—301, țin pe Macarie episcop al Haliciului, Boroș »Unirea« Blaj 1897 nr. 35, 36, 38, 40. Érdekujhelyi Menyhért în »Kath. Szemle« 1897 Fascicolul I. p. 46—52. Pușcar Mitropolia pg. 4. nota 4 Popea: Vechea mitropolie p. 57. Mie unul îmi pare, că Macarie din Moldova inferioară e unul și acelaș cu Macarie al Haliciului, căci Haliciul pe timpul acesta se ținea de Moldova. Onciul »Çonvorb. Liter.« an. 1901. fasc. XI. pg. 1019, apoi unul cu al Ungrovlahiei din 1456, Sbiera 691. »Unirea« Blaj 1897 pg. 313, vezi mai jos 180. m.

¹²⁾ Acest Iosif a fost la sinod în Florența unde a și murit.

¹³⁾ Sguropolus l. s. sec. 2. c. 4. apud. Sbiera 706. 707.

¹⁴⁾ Golumbinski tradus de avocatul Caracicovean »ist. bis. române« Jași 1879 p. 39.

¹⁵⁾ Popoviciu o. c. 125, 126, 451.

¹⁶⁾ Iorga ist. lit. relig. p. 14. În 1409, a fost un mitropolit, Teoctist »Preot Român« 1889 Gherla p. 441.

¹⁷⁾ Principele Alexandru Cel Bun († 1433) împărți pentru prima dată Moldova: în țara de jos și țara de sus, după modelul împărăției bizantine Sbiera 516.

Achermanul de azi («Cetatea Alba» Bielograd) numit pe vremuri Moncastron, Asprocastron¹⁸⁾. Celalalt ar fi locuit în Suceava¹⁹⁾. La Jași sa transportat abia la 1565; întâi la biserica Albă²⁰⁾ apoi la Cetățuia²¹⁾ și sub voda Vasiliu Lupul, († 1654) s'a așezat definitiv acolo, unde e și azi, la mănăstirea minunată a celor trei Ierarhi.

Întră deputații orașelor ungare și transilvane, vedem, că și cel din Belgrad participă la adunarea reformistă din Constanța. Cine să fie acesta nu se spune, precum preste tot, afară de Chirilă al nostru, numele celorlalți 9 însoțitori nu ni-se descopere. Dacă nu ar occura Alba-Iulia în textul de față, am putea presupune, că doară »Belgradul« din vorbă, ar fi identic cu Bălgradul nostru ardelean. Sub »Belgrado« credem, că se înțelege Bălgradul Sârbiei, ori că doară Bielgradul, Akermanul, Moldovei²²⁾.

Bălgradul Sârbiei cu adevărat a stat un timp sub protectoratul unguresc pe timpul regelui Sigismund (1387—1437). După datele istoriei însă Bălgradul cu alte cetăți sârbești, de lângă Dunăre, a fost pus de George Brankovits și Ștefan Lazarevits, sub scutul lui Sigismund, abia în 1426, adică la 8 ani după încheierea sinodului din Constanța. Dar poate, că ce s'a făcut după toată regula în 1426, de fapt să fi fost deja și pe la anii conciliului, (1414—1418) cumcă adică, Sigismund să facă politică în orașele sârbești vecinașe, așa, după cum el află cu cale. Știut este apol, că conciliul din Constanța s'a adunat și lucrat după cum a plăcut acestui împărat-rege. S'ar și putea numi acest sinod, sinodul lui Sigismund.

Altcum nici combinațiunea cu Bielogradul moldovenesc nu e imposibilă. Au putut să fie și din Moldova doi mandatarî la Constanța, căci două eparhii erau în acea țară. În laudatul document am văzut, cumcă, Chirilă al Moldovei, e pus mai în urmă; (locul al 10-lea penultimul deputat apoi e tocmai cel din »Belgrado«. Deci trimișii românilor sunt puși lângă olaltă, la capătul deputaților: ardeleni și ungureni. Se vede apriat, că mai întâi sunt puși cei din Ungaria, 5 deputați: Poson, Tyrman, Sopron, Buda, Casovia, apoi 3 din Ardeal: Aba Iulia, Corona și Claudiopoli.

¹⁸⁾ Frumosul trecut al cetății Albe, vezi-l perpetuat la savantul istoriograf modern Nicolau Iorga »Studii istorice asupra Chilie și Cetății Albe« București 1900.

¹⁹⁾ Popovici 43, 44. Boroianu 429.

²⁰⁾ Șincai II. 225.

²¹⁾ Boroianu 441.

²²⁾ După rez ultatele cercetărilor istorice ungurești mai recente, la Constanța au fost reprezentate numai 8 orașe ungurești. Fraknoi V. »Magyarország egyh. és politikai összekötötése a római szentszékkal«. Budapest 1901 pg. 332.

Puţină greutate însă ne face, că 9 localităţi sunt oraşe, eară a 10 localitate e ținut. Cele 9 nu sunt legate întră sine cu nici o coniuicție sintactică, pecând »Moldaviae« e legată cu coniuicția »ac«. Oraşele toate sunt construate cu »ablativus loci«, ear ținutul cu genitiv. La oraşe nicăiri nu se pune numele mandatarului seu, pecând la Moldova se spune asta. Totul apare deci mai verosimil exegetizat așa, că oraşele snnt ale lui Sigismund; fiind ale lui, nu a fost nevoie de a mai indica și numele trimișilor; pecând din Moldova, când să trimitte se remarcă ținutul și să spune deodată numele delegatului. Cu o vorbă cel ce a redactat textul acesta, a fost suditul lui Sigismund și a' aflat natural, să spună numai oraşele, căci Ungaria după oraşe a fost reprezentată, ce au știut toți cei din Ungaria și le-au știut și cinstitele nume. Moldova însă a fost reprezentată ca regiune, deci numește cu numele pe reprezentantul ei.

La ipoteză răspundem earăș numai cu ipoteză. E posibil, că pe timpul adunării mari dela Constanța; Moldova să fi stat în vr'o relație de supunere față de Sigismund.

Altcum e prea bine cunoscut, cumcă principatele române, în diferite timpuri vechi, au stat sub vazalitatea, — când mai mare, când mai mică, în parte ori în întregime, — a Rusiei, Poloniei, Transilvaniei ori Ungariei²³⁾.

Mai înainte am zis, că socotim pe arhiereul Moldovei de jos Maurovlahia, carele ar fi rezidat la Belgrad, Akerman, mai mare în rang, ca cel al Rusovlahiei, Moldovei superioare, carele ar fi locuit în Suceava. E fapt însă, că cel din Suceava apare în timpurile istorice, ca mai mare, și el se numia per eminentiam mitropolitul Moldovei, mitropolitul țării. Când pomenirăm de cei doi episcopi moldoveni ma

²³⁾ Holzwarth 52. 54. Bunea vechile episcopii Blaj 1902. 4, 5, 29, 64. III, 112. Xenopol »ist. românilor« Jași 1893. IV. 149. VII. 138 și urmat. Görög Ferenc »a két Rákoczy György főhatóságí jóga a két vajdaság fölött. Budapest 1904 passim. Sbíera 451, 452, 458, 459, 466, 467, 500, 501, 503, 506, 584, 586, 613, 509, 618, 619, 62, 623, 625, 627. 680, 696, 697, 708, 709, 516.

Pray »comentari historici de Bosnia etc. editit Georgius Fejér Budae 1837, zice, că Moldova să fi fost supusă Ungariei până la 1456, apoi, că înainte de descălecatul lui Dragoș ea a fost numai »un stătuleț român, supus ungurilor« probează mai nou dl Radu Rosetti „despre unguri și episcopiele catolice din Moldova« 1905 în Anul Academ. Rom sect. istor. tom XXVII.

Altcum pe timpul regelui ungar Sigismund, voivodul Moldovean Alexandru Cel Bun trebuie că a recunoscut supremația ungurească, căci ce înțales ar avea amestecul lui Sigismund de a strica tocmeala lui Alexandru pentru amanetarea orașelor polone limitrofe: Seneitinul, Pocuția, Colomea, decătră regele Vladislav la 1412. Dimitrie Onciul „Convorbiri literare“ București an XXXV. (1901) pg. 1016 1019 și an (1903) pg. 29, 22, 6, și Hurmuzaki doc. I. 2. nr.ii 651, 653—657, 401 la Sbíera 516.

zis, că Iosif a fost mai mare ca Meletie, și Iosif a fost arhiepiscopul părților inferioare și rezida la Beliograd; așa e de nepriceput - cazul, că dacă luăm și »Beliogradul« de episcopat moldovenesc, cum vine de nu se numește episcopul »Belgrado«-lui de episcop per eminentiam al Moldovei, ci cel al Moldovei de sus, se onorează cu acest titlu mare?...

La aceasta e ușor de răspuns. Adevărul stă, că Iosif și respective arhiepiscopul de jos, dela Beliograd, era mai de frunte, însă numai până la domnia lui Alexandru Cel Bun. El prin 1403 pune pe Iosif de mitropolit și-l strămută din »Beliograd« la Iași.²⁴⁾ Astfel să poate înțelege faptul, că de ce la sinodul din Constanța, nu al »Belgradului,« ci altul, adică Chirilă, al Sucevei, sau arhiepiscopul țării de sus, face »kat echsochen« pe prelatul Moldovei, pe ierarhul țării.

Preste tot, e din samă afară greu, să stabilim, cum se titulau pe acestea vremi, episcopii din Moldova, apoi, că oare variantele de nomenclatură, au ceva înțeles real, ori că numai în vorbă consistă toată deosebirea.

Pe când intră anii 1414—1418, Chirilă se intitulează al »Moldovei«-*Moldaviae*, peste câțiva ani succesorii lui se intitulau altcum. Așa, pe Grigorie Țâmbiac, la 1436, papa Eugeniu IV, îl titulează »archiepiscopus *Moldovalachiae*« eară reprezentanții ierarhiei moldovenilor, iscălesc unirea Florentină din 1439 cu numirea de Muldoblaheni.

»*Damianus metropolita Muldoblachiensis... archipresbyter Constantinus et vicarius Muldoblachiensis*«.²⁵⁾

În deobște este cunoscut, că în țările românești, erau mai multe episcopii latino-catolice, încă de pe vremea, când acestea țări nici nu erau constituite ca domnie regulate. Arhierii episcopatelor din cestiune aparțineau ierarhiei ungurești, mai rar celei polone.²⁶⁾

²⁴⁾ Popoviciu 44. Sbiera crede, că vodă Roman Mușat, pela 1394 făcuse deja mitropolit pe Iosif (pg. 654, 705.)

²⁵⁾ Theiner. ret. monumenta Slavorum meridionalium pg. 374, la Ardelean l. c. I pg. 103.

²⁶⁾ Despre acestea episcopate urmează tractat separat Andrei l. c. 43, 47, 48, 54, 55, 56, 61, 77, 78, 82, 85, 86, 94, 101—104, 106, 108, 127. Popovici l. c. 24—126, idem istor. biser. rom. litograf. pg. 64. Xenopol ist. rom. edit. Șaraga. II 69 70, 96; III. 133, Boroianu l. c. 253, 254, 256. 459—463. Ardelean l. c. 45—47; 99—101. Grama ist. bis. rom. unit. 61—63. Epp. Mechisedec »Papismul« București 1883 pg. 9, 10—18, 23, 24, 27, 28, 35, 36, Hajdău »arhiva istorică a românilor« I, II, 50—54, 117, Melchisedec »Cronica Romanului« I, 78 Rosetti o. c. passim; Hunfalvy »die Romänen« 126, 128; »Foaie pentru minte inimă și literatură« an, 1845, I 25, 37, Lequien l. c. t. I. pg. 1255. Șincai cron. pg. 564. Papiu Harian. »Thesaur. monum. istor.« II, 16. Emile Picot et Georg Bengesco »Alexandre Le Bon Prince de Moldavie.« Vienne 1882, pg. 61. N. Gabrielescu arhitect »Ruina Sanicora din curtea de Argeș« București 1882. pg. 3—4. Sbiera 294, 451 452 458, 583, 584, 586, 595, 597, 612, 613, 619, 620, 624, 6 6, 638, 639, 500, 510, 641. 642—651; 464, 467, 732. 739, 512, 658—651; 672, 678, 679, 687—690, 694, 696—699 700, 701, 703, 709, 731, 732, 739. Aici la Sbiera apoi sunt citați și alți auctori și izvoarele din Hurmuzaki. Buna ierarhia 53—61.

Pe timpul sinodului din Constanţa şi a celui din Florenţa, în Moldova, istoria pomeneşte de două episcopii catolice: a Siretului ²⁷⁾ şi Băcăului. Oare Chirilă al Moldovei nu va fi fost episcopul apusenilor? Nimic nu putem aduce, nici pentru, nici contra acestei opinii.²⁸⁾ Pare însă, că numele »Chirilă« nu ar trada botez apusan? Altcum se poate bine presupune cumcă episcopiile acestea catolice să nu fi fost de rit şi disciplină occidentală, ci orientală, ori mestecată şi comună. Înainte de sinodul florentin pare a nu fi fost aşa pronunţată diferenţierea episcopatelor orientale unite şi latino-catolice, şi în Moldova ştim pozitiv, că mulţi şi dintre băstinaşii români primiseră credinţa Romei. Episcopia Siretului poate era chiar orientalo-catolică, barem pe timpul principelui Laţcu (1374).

Afară de Chirilă, istoricii ţin, că a mai participat un episcop român la sinodul din Constanţa, acesta e Grigorie Țâmblac. Probe directe nu militează pentru părerea aceasta.²⁹⁾ Altcum Țâmblac deşi e român verde, dar pe timpul acesta el încă era episcop rutean, deci de o fi şi fost la Constanţa, acolo a putut reprezenta numai ierarhia rusească. Tot aşa nu e destul de probată nici părerea, cumcă Țâmblac ar fi luat parte la sinodul din Bazel. Despre ce în capitolul următor.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Dr. Stefan Pop.

Legitimitatea săborului de Florenţa.

În coloanele preţuitei reviste »Răvaşul« de vre-o câteva luni se publică un studiu interesant despre săborul dela Florenţa. Ca întregire la studiul acela aflu de lipsă a adauge un decret de însemnătate istorică.

Sunt între fraţii orientali o seamă, cari şi-au format părerea, că săborul din Florenţa ar fi ilegitim şi neobligător, pe motivul, că părinţi

²⁷⁾ »Siret« ar veni dela ungurescul »szeretem;« aşa susţine logofătul Eustratie, la cronică lui Ureche, că generalisimul Ardealului Laslău craiul a zis cătră apa Siretului szerettem, când a bătut pe tătari, Adamescu »Literatura veche« Bucureşti 1903, pg. 107, 108.

²⁸⁾ Din corespondinţa oficială a papilor şi din alte coniecturi pare, că pe timpul 1410—1440, nu erau episcopi latini în ţările române şi credincioşii şi clerul apusean scăzuse foarte. Sbiera 672, 678, 667, 660, 700. 679, Andrei pg. 55, 56, deci n'are drept.

²⁹⁾ Sbiera 663, 673, Popovici 62, 118, nota 1; 143.

greci ar fi fost siluiți.¹⁾ Față de părerea aceasta ne stă la dispoziție un document publicat de Theiner,²⁾ din care reiese, că chiar și după stângerea unirii au fost în șirul patriarhilor de Constantinopol unii cari au recunoscut legitimitatea săborului numit.

Patriarhul constantinopolitan, Nifon, a trimis adecă în anul 1492 mitropolitului din Kiev următoarea epistolă:

«Nifon, din îndurarea lui Dumnezeu arhiepiscop constantinopolitan patriarc ecumenic al Romei celei noaue, preacinstiului și preaiubitului Iosif, conliturgistoriului frate mitropolit al Kievului și al Rusiei întregi mântuire! Am primit scrisoarea dilecției tale trimisă smereniei noastre în care ne dai de știre că episcopii. ruteni și litvani ai Romei vă sunt spre greutate, și că vă silesc la unirea decretată în Florența, din care cauză te temi, că vor urma pericole mari, pierderea privilegiilor și a libertății concese voaue, pre timpul decretării unirii, din partea regilor Poloniei; ceri așadară dela noi ajutor, și scrisoare de recomandare către preaputernicul vostru rege, și prelângă aceea mai vrei să știi cum s'a petrecut acest Săbor, ca să poți da seamă tuturor celor ce vă perzecută și vă silesc la unire. Să știi așadară că *Săborul acela a fost legitim adunat*, și încă de față fiind ilustrul nostru împărat, Ioan Paleologul și preasfințitul, nu chiar imediatul antecesor al nostru, patriarhul de pie memorie, Iosif, și vicarii sau legații fraților noștri patriarhilor, arhiepiscopilor și principilor reprezentanți ai bisericii orientale, și fiind de față împreună cu alții și episcopul Romei. *De altcum, fiindcă unii din neamul nostru, cari au remas acasă, nu au voit să primească decretul unirii, poate din ură față de Latini: de aceea la noi este confusie și disordine, când oile noaună concrezute uzurpă asupra noastră domnia și judecata, și nu putem rezista încăpăținării lor. Și cine știe, dacă nu pentru aceea ne-a bântuit și nu încetă a ne bântui urgia mănii dumnezeești, că am refuzat sfânta unire*, ca să nu amintesc, că nu numai că am pierdut sprijinul Latinilor, ci i-am și vătămat. Din care cauză nici nu e mirare că și voaue vă sunt spre greutate; deși pre dreptul poți fi excuzat, când zici că îți este iertat a purcede în anumite afaceri și fără știrea patriarhului constantinopolitan. Deci ei nici decum să nu se plângă asupra noastră; ci mai vârtos să le fie milă de noi cei ajunși în calamități, și să ne împace cu Dumnezeu, ca izbă-

¹⁾ Așa Mihail Duka în Epitome, pag. 426; Macarie în Introducerea la Teologia dogm. ortod. pag. 522—523., etc.

²⁾ Theiner, Die neuesten Zustände der kath. Kirche beider Ritus in Polen und Russland. Augsburg, 1841, pag. 62.

vindu-ne din robia tirană, din mila lui Dumnezeu iarăşi să ne unim
Iară tu nu te prea certa cu ei, ci poartă-te amicabil faţă de Latini.
Căci şi noi am poruncit preoţilor noştri, cari se află sub regimul veneţian,
ca, pre lângă păstrarea ritului bisericii orientale, să convină cu Latini
şi să se roage împreună. Ci să observi riturile strămoşeşti. Căci stră-
moşii noştri nu şi-au dat învoirea la unirea de Florenţa, decât numai
după-ce s'au confirmat privilegiile noastre. Am scris principilor ruteni
şi litvani de ritul nostru, ca în toate să-ţi fie spre ajutor. În 5 April
a anului 1492, Indict. XI.»

Prin actul acesta aşadară din oficiu a fost declarată legitimitatea
Săborului de Florenţa, pre care Pravila de Târgovişte (1652) îl numeşte
«Săborul al optălea», ¹⁾ ecumenic.

Virgil Pop.

În Curtea Soimilor.

BCU Cluj / Central University Library Cluj
(Din »Dreizehnlinden« de F. W. Weber).

2.

Pe o clină, unde 'n zvonuri se prăvale
Părăul lin prin sâlhe de răchită,
Sub urme de arin şi-'n cânt de mierlă
— Era măreaţă curtea învechită.

Sub tei şi ulmi, sub coperiş de pae,
Stăteau zidirile în rând, plecate,
Şi ierburi mari crescuseră din vremuri
Cu muschiu bătrân pe streşinile late.

¹⁾ Pravila de Târgovişte, 1652, pag. 398.

In vârf, o datină din strămoşie,
Punea, isteţ, pe vremile acele,
Din lemn, un cap de cal — să stânjenească
Năpastele şi duhurile rele.

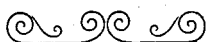
Pe 'ntinsele meleaguri moştenite
Păduri şi câmpuri braţele-şi îmbină,
Şi muţi pleşuvi, şi murmur greu de ape
S'au pus, din moşi-strămoşi, ca mezuină.

Când s'au urnit pribegele popoare
Din răsărit spre-a Nemţilor moşie, —
Şi neam de neam se premenea sălbatic,
Ca valuri mari în neagră vijelie,

Pe vremile, când scrutători de ambră
La mează-zi prădau, lăsau mormane
În podogorii, — şi arcaşii dela Spessart
Se 'mpodobiau cu inelele romane:

Nebiruiţi — pe liberele plaiuri —
Ca ruţi din humă, răsăriţi din glie,
Vârtoşi, ca rădăcinile de goron
Stăteau Saxoni — o mândră sămânţie.

Trad.: Ion Roşioru.

Luctor et emergo.

Holandezii de multe veacuri luptă cu valurile înspumate ale mării nordice, care ameninţă cu inundare ţara lor. Lupta de veacuri i-a făcut conştiinţi. Privind iazurile, pe cari ei şi ai lor le-au ridicat, singuri se minunează, şi nu fără mândrie ne spun că: »Deus mare, Batavus littora fecit«. În această luptă între puteri neegale de multe ori a învins marea, dar braţul omenesc nu s'a odihnit până ce a recăştigat prada răpită de mare aşa, că pe dreptul a putut scrie în emblema Holandei aceste cuvinte: «Luctor et emergo» adică «lupt şi mă ridic la suprafaţă».

Asemenea acesteia e lupta sufletului omenesc »in hoc mari magno et formidoloso« după cum se exprimă s. Augustin.

O ochire istorică în trecutul creştinismului ne face să observăm acelaş proces. Unul născut Fiul al lui Dumnezeu lasă sinul Părintelui său cel ceresc, îmbracă trup omenesc. Trei ani de-a rândul cu tot focul dragostei sale vesteşte apropierea mântuirii. El, cel ce a trecut prin lume binefăcând pe cruce între doi tâlhari restignindu-se face destul dreptăţii Dumnezeieşti, iar după ce a înviat din morţi cu a sa putere reîntoarce la Părintele său cel ceresc. Minune! Învăţăcelii nu se ruşinează de Măiestrul lor... ci-l vestesc necontenit,... pentru numele Lui sufer, îndură prigoniri de tot soiul... dar ei îl vestesc necontenit. Şi cuvântul lor are o dulce vrajă... sămânţa bună a învăţaturii celei fără de prihană incolţeşte,... dă rod insutit. Păgânismul îşi vede deschis mormântul... se începe lupta... lupta groaznică... căci e luptă pe viaţă pe moarte. Luctor... Valuri de sânge... sânge nevinovat înroşesc pământul. Dar minune! Sângele martirilor e sămânţa creştinilor. Şi mereu să măreşte ceata celor ce primesc învăţătura mântuitoare vestită de cei doisprezece pescari trimişi de Christos cel restignit. Emergo... Dai mereu să lăţeşte învăţătura şi aduce rod, rod îmbelşugat: omul e ridicat la vrednicia ce i-se cade, înceată sclăvia, patimile se întrână, moralitatea prinde rădăcină, cultura inimei şi a minţii fac să dispară ori ce urmă a gândirii păgâne... zdrobesc egoismul, pentru ca iubirea faţă de aproapele să se manifeste în cele mai măreţe forme. Emergo.

Dar se aude zbierăt înfricoşat şi zăngănit de arme. E luptă... luptă straşnică... luptă desperată. Luctor... Mintea omenească doritoare de libertate neţărmurită îşi ridică mâna sacrilegă împotriva Celui Prea înalt... se încercă a prăbuşi tronul măririi lui Christos cel restignit.

Pentru generația timpurilor noastre — zicea mai în zilele trecute un moşneag, adânc cunoscător al vremilor de acum — religiunea, temelia trainică a societății, și-a pierdut ori ce vraje... legăturile morali s'au înmuiat, luxul și neînfrânată poftă de avuții, neconținută cercare de plăceri cresc și să lățesc... prind rădăcini în cercuri tot mai largi. Dela cei mai mari până jos la cei mai mici, pe întrecute se întind mai sus decât le ajung puterile materială. Urmarea e lipsă... sărăcie... pustiire totală. Familii întregi, după ce cu neînțeleasă ușurătate și-au prădat toată chiverniseala, ajunși la sapă de lemn, neînfricoșându-se nici de cele mai grozave crime... să prăbușesc în imperiul nimicirii.

Păcatul îmbracă formele bine sunătoare de: șiretlicuri, năzbutii... căci așa e mai ademenitor și mai cu greu de încunjurat.

Înlesnirea comunicațiunii tinde la întărirea unui sistem, care cu nesăț răpește sudorile multora și folosește viața miilor în folosul unora.

Din mii de piepturi izbugnește strigătul după libertate și egalitate... și orbiți de aceste idei mărețe, sublime, uitându-și de sine, pe față s'au pe ascuns, dar neconținut atacă, cu sălbatică furie să năpustesc, asupra *drepturilor personale*...

În orbia lor nebună tăgăduesc că: e libertate a face ceea ce trebuie să vrem și nu suntem siliți a face ceea ce nu vrem; ei neagă că libertatea ar sta în: a nu fi împedecați în împlinirea datorințelor și a nu fi siliți la ceea ce nu trebuie să facem; ei nu cearcă, și nu află libertatea în aceea că: fiecare poate să dispună asupra existenței sale conform voinții și intereselor proprii, întru cât acelea nu ar fi spre dauna existenței individuale a altuia.

Libertatea în ochii multora nu e decât validitatea intereselor personale, fără respect la relațiunile cu vecinii. Aceasta e o idee care cuprinde în sine germeul peririi, căci mână în mână cu jalnicile patimi ale pismei și a egoismului mișelește apasă, nimicesc virtuțile opuse lor. Tendința lor e de a sfărma, a zdrobi tot ce le stă în cale. Înaintea lor forța e mai pe sus de legile dumnezeiești și principiile minții sănătoase.

Patimile poporului ațâțat să manifestă în postulate tot mai cutezate iar elementele distructive, ajunse la putere, cutează a ataca, se încearcă a zgudui, chiar și bazele societății.

Pretutindenea în jur de noi *anarchia* crește și să întărește. Astăzi nu este o puternică convingere, care ar lega și ar ținea strâns întrunite niințele; nu este o auctoritate înaintea căreia cu toții s'ar pleca. Pilde avem cu duiumul. Să tăgăduiește supunerea față de legi în vigoare... sunt la ordinea zilei atentatele împotriva libertății societății... iar puterea

e slabă, nu are destulă tărie, pentru ca la timp să previe, sau să înădușască excesele.

Dar oare cine poate mulcomi patimile atâtea, și acum gata de luptă?

Pentru restituirea și consolidarea ordinii publice, pentru mulcomirea și împăcarea spiritelor atâtea planuri, atâtea încercări... zădarnice. Periclu nu poate fi delăturat decât cu *puterea evangheliei și cu impreuna lucrarea bisericii*. Dar societatea în acestea își cerca siguranța existenței sale? Nu!

Sub masca eluptării libertății, tot mai mult se depărtează de învățătura lui Christos. State mari și mici se unesc în aceea, că viața de stat, modul de guvernare, le regulează, le așază pe baze pur lumesti. Prin urmare siguranța societății o așază în auctoritatea legilor omenești și în puterea armată. Față de învrăjbitorii rânduelii de stat așază asprimea pedepselor și puterea armelor. Trebuie însă să ne însămnăm că pedeapsa și arma, nu are putere susținătoare de stat.

Frica de pedeapsă nu împiedecă crimele. Legea poate pedeps. crima, dar nu conștiința. Puterea legii numai atunci e edificare, dacă oamenii sunt pătruși de frica lui Dumnezeu.

Dar nici arma nu e în stare a asigura liniștea societății și rânduiala pacinică a vieții de stat! Aceasta ne-o dovedește istoria, cu pilde de dureroasă aducere aminte. Tronuri sprijinite de arme, națiuni, popoară resboinice se nimicesc, trec în lumea uitării.

Și să nu fie oare vr'un mijloc de scăpare pentru societate? Pentru înlăturarea năcazurilor de acum și pentru încunjurarea celor viitoare nu e alt modru decât așezarea societății sub scutul învățăturilor lui Christos, căci scutul acelei învățături e scut puternic, care apără popoările, națiunile, cu mai multă siguranță de cât legile și armele.

Învățătura lui Christos, învățătura iubirei adevărate, nefătărite, e singura care se manifestă în actele îndurării, cari ne apropie mai mult de Dumnezeu. Insuși Cicero zicea: »Nulla re homines propius ad deos accedunt, quam aliis beneficiendo. Nihil habet nec fortuna tua maius, quam ut possis, nec natura tua melius, quam ut velis servare quam plurimos.«

De unde a fugit frica de Dumnezeu... acolo să răcește iubirea față de aproapele... acolo să prăbușește cel mai puternic razim al dreptății. Fără dreptate însă nici filosofii vechimei nu-și puteau inchipui viața de stat cu adevărat fericită. În lipsa dreptății nu onoarea, ci interesul e dătător de ton. Când interesul e la putere să clătină ori ce siguranță de drept... iar legea se dovedește de slabă, neputincioasă, pentru a susține viul simțul de datorință.

A bună seamă aceste adevăruri nu vor fi preţuite de orbiţii admiratori ai civilizaţiei ce se mărgineşte la mişcarea mecanică a maşinelor cari nu-şi pot inchipui altă putere decât gazul, alt stimul de cât aurul, altă problemă decât înmulţirea productelor, nici alt scop decât plăcerea. Dar acestia nu văd, nu observă, ce să întâmplă înaintea ochilor lor. Pentru ei dezvoltarea morală a individului şi a societăţii nu are nici o însemnătate, pentru ei, istoria e literă moartă, experienţa e fără rezultate, viitorul e nimic.

Ne doare, când vedem, că şi reprezentanţi aleşi ai noştri, îşi uită de sine şi a lor sublimă chemare, când bătându-şi joc făţis de idealismul nepătat a celor ce în ei şi-au pus încrederea, din cauze poreclite »politice«, să aliază cu cei ce în gând şi în fapte sunt duşmanii cei mai neimpăcaţi ai lui Christos şi învăţăturii lui.

E timpul suprem ca să lăpădăm hainele aduse din străini, a indiferentismului religios. Trebuie să arătăm că suntem urmaşi vrednici ai părinţilor noştri, născuţi, creşcuţi, întăriţi şi scutiţi la sânul malcii biserici. E timpul suprem ca să intrăm cu toţii în luptă... Luctor.. În luptă să oţălesc puterile... În luptă să câştigă învingerea... Emergo... Cu toată tăria credinţii strămoşilor noştri să stăm pe temelia neclătită a adevărurilor dumnezeieşti.. În apărarea cauzei lui Christos să nu ne imblânzească favorurile... să nu ne descurăjese năcazurile vieţii, cari s'au îndatinat a ameţi şi a frânge voinţa... Să luptăm cu nădejde — să luptăm din răspuţeri... pentru ca pe creştinescul steag al învingerii noastre pe dreptul să putem scrie cuvintele: luctor et emergo.

Delaschit.

Cursuri pentru adulţii analfabeţi.

Directorul desp. Cluj al »Asociaţiunei« a adresat tuturor învăţătorilor români de pe teritoriul despărţământului acest apel:

Domnilor!

Dacă aţi urmărit cu luare aminte — ceea ce nu tăgăduesc — statistica popoarelor acestei ţări, veţi fi băgat de seamă cu multă durere sufltească, că celea mai multe procente de analfabeţi le are poporul nostru românesc. E lucru firesc, ca cu astfel de prilejuri să

ne dăm seamă și să cercetăm, cari au fost în trecut și cari sunt actualmente cauzele acestei triste înapoieri culturale. Nu e însă locul potrivit a ne ocupa cu ele acum, pentru că sunt prea multe, și învinovățirea se poate pune — pe tot dreptul — în conta multora.

E destul să constatăm răul, și convingându-ne cu multă amărăciune sufletească despre existența lui, să cercăm acum mai ales nu după cauzele, cari ne-au adus până aci, ci mai vărtos mijloacele de îndreptare, să cercăm căile și mijloacele de reculegere și lucrare neobosită pentru viitor.

D-lor! Timpul în care trăim noi acum, se poate socoti cu tot dreptul de ciasul al 11-lea din s. Evanghelie, se poate socoti, și cine ar fi să nu-l socotească de cel mai neflnăturat prilej de îndreptare a trecutului nostru petrecut în adormire și nelucrare.

Acum mai vărtos ca ori când altă dată ne sună așa de potrivit și la vreme, cuvintele poetului A. Mureșan: »Voi ce stați în adormire, voi ce stați în nelucrare, n'auziți în somnul vostru, acel glas« de deșteptare, care ne chiamă la lucru, care ne invită cu inzistență și forțare la o ucrare mare, sfântă și vrednică de lipsa ce simțim, că apasă ca o grea povară sufletele și ființa noastră, amenințându-ne cu înădușire totală.

După 40 de ani și mai bine, de când avem institute de pregătire pentru învățătorii noștri poporali la înalta misiune de luminători ai poporului, după zeci de ani, de când avem institute pentru gătirea preoțimeii pentru slujba de nemijlociți conducători ai poporului nostru, iată-ne în sfârșit abia numai la începutul începutului, căci numai de atare putem cvalifica înaintarea sau mai corect starea culturală de acum a poporului nostru.

Neștiința de carte, necunoștința cea mai crasă în ale scrisului și cetitului, dovedită de poporul nostru țeran, e cauza că el și acum trăește o viață de tot primitivă, petrecută în o adevărată mare de năcasuri, opintiri și svârcoliri, ce-ți inspiră adevărată milă.

Acestei anomalii, ajunsă la punctul cel mai extrem, trebuie să-i punem capăt, căci de nu pentru țărănimea noastră, lipsită de cultura minții și a inimii, ajunsă la ruină economică, perzarea e sigură, și prin perzarea ei deodată și în chip neflnăturabil și a noastră proprie.

În situația grea ce ni s'a creat, numai avem timp de socoată, și nu trebuie să stăm buimăciți și cu mâinile în sân, ci toți, toată ceata cărturarilor trebuie să ne asociem și să alcătuim o puternică falangă muncitoare și luptătoare, având înaintea ochilor noștrii steagul, pe care scrisă este cu litere mari și luminoase devisa: »Instruarea țărănimei noastre adulte în ale scrisului și cetitului«.

Aceasta chemare a noastră a tuturor, devine pentru D-Voastră învățătorimea dela sate, o strictă datorință, mai mare și mai nescuzabilă decât pentru ceilalți cărturari, pentru-că D-Voastră trăiți în mijlocul și apropierea imediată a țărânilor noastre; D-Voastră aveți cea mai mare și mai apropiată posibilitate pentru îndeplinirea acestei lucrări mari și sfinte, considerând că dela ea e condiționată însăși existența noastră ca biserică și neam; și mai ales Vă e datorința, considerând că D-Voastră aveți cea mai intensivă și specială pregătire pentru aceasta lucrare.

La aceasta lucrare mare Vă îndeamnă glasul chemător și plin de duioșie, ce se aude din gura aleșilor noștri cărturari, puși de D-zeu și de neam în slujba înaintării noastre. La aceasta Vă îndemn și Vă rog și eu în numele »Asociațiunii pentru literatura română și cultura poporului român« și în special în numele Despărțământului Cluj, al acestei mărețe tovărășii de luminare a poporului nostru.

»Comitetul central al Asociațiunii dă *cinci premii* de câte 50 cor. acelor învățători și preoți, cari vor dovedi, prin directorii și comitetele cercuale ale despărțămintelor, că au instruit mai mulți analfabeți în cursul iernii viitoare«. (Circularul Presidiului Asociațiunii, dela 26 Oct. 1908 Nr. 849). —

Comitetul despărțământului nostru, a primit dela doi domni, oameni de inimă și recunoscuți ca devotați neamului nostru, două oferte în suma de 150 cor. pentru premiarea învățătorilor de pe teritoriul acestui despărțământ à 1 coroană de fiecare analfabet adult instruit în cursul iernii acesteia, în taina scrisului și cititului, și a luat hotărârea de a căuta toate mijloacele posibile pentru înmulțirea acestor premii în măsură mai considerabilă, despre ce ve-ți binevoi a Vă încredința pe deplin. —

Dar d-lor și fraților împreună slugitori în lucrarea de luminare a poporului nostru, nu acestea și nu răsplata bănească trebuie să fie îndemnul la întemeierea cursurilor de adulți analfabeți, ci convingerea, că aceasta Vă este datorința firească a rolului și chemării D-Voastre în mijlocul poporului. Încordați-Vă deci toate puterile trupești și sufletești, înarmați-Vă cu platoșa răbdării celei mai desăvârșite, umpleți-Vă sufletele de cel mai curat idealism și Vă apucați de lucru.

Faceți-Vă din aceasta o chestiune de nobilă ambițiune și de îndreptățită mândrie, și Vă asigurăm că ostenețele D-Voastre, vor fi răsplătite — pe lângă îndestulirea și mângăerea sufletească ce o Veți simți la gândul, că bun și nobil lucru a-ți săvârșit, — și de vecinica recunoștință și profunda mulțămintă a poporului ajutat nespuse de mult prin aceasta, și în acești vreme și de recunoștința noastră a tuturor.

Rugându-Vă să binevoiți a mă încunoștința despre rezultatul acestui apel, primiți asigurarea deosebitei mele stime frățești

Pentru Comitetul Despărțământului Cluj — al »Asociațiunii pentru literatura română și cultura poporului român«.

Cluj, la 13 Noemvrie n. 1908.

Eugen Pop Păcurariu m. p.
director—președinte.

O pagină din Goran.

— SURA LUQMÂN (SURA XXXI). —

Din Mekka.

În numele lui Dumnezeu celui milostiv, îndurat!

1. A. L. M.¹⁾ Aceste sunt versurile cărții înțelepte,
2. cele conducătoare și milostive pentru cei buni,
3. carii împlinesc rugăciunea și dau eleemosină și cred tare în viața viitoare.
4. Aceștia sunt conduși de Domnul lor, și aceștia sunt fericiți.
5. Și dintre oameni este unul,²⁾ ce cumpără o snoavă nouă, spre a seduce de la drumul lui Dumnezeu fără înțelepciune și spre a-și bate joc de El; pentru aceștia este pedeapsă rușinoasă.
6. Și când i-se cetesc lui versurile noastre, se întoarce el sumeț, ca și când nu le-ar auzi, ca și când ar fi în urechile sale surzenie, Deci anunță-i o pedeapsă dureroasă!
7. Cei-ce cred însă și împlinesc fapte bune, pentru aceștia sunt grădini ale plăcerii.
8. Vecinic rămân ei acolo: Promisiunea lui Dumnezeu este adevărată, căci El e cel puternic, cel înțelept.

¹⁾ Literile A. L. M. la începutul acestei Sure mai provin și la începutul Surelor 1, 3, 10, 19 (conf. și 7, 11, 12, 13, 14, 15). Interpretarea lor nici nu e sigură; cea mai probabilă sună: *âmara îl Muhâmmad*, i. e. mi-a poruncit Muhammed.

²⁾ Acest om să fi fost unul anume *Nodar Ibn El-Haret*, care a petrecut timp îndelungat în Persia și a adus de acolo unele basme, pe cari le cetea compatrioților săi, *Curaișiiților*; acestora le plăceau mult mai mult basmele, decât istorisirile din Goran, de aceea fu Nodar combătut de către Muhammed (conf. *L. Ullmann*, der Koran. 7. Aufl. Bielefeld u. Leipzig 1877 pag. 349)

9. El a creat ceriurile fără stâlpi, cari s'ar vede, şi a înfipt în pământ munţi, ca să nu se clatine din cauza voastră şi a împrăştiat pe el tot felul de vietăţi şi Noi (i. e. Dumnezeu) trimitem din ceriuri apă şi lăsăm să resară pe el tot felul de plante nobile.

10. Aceasta-i creatura lui Dumnezeu, deci arătaţi-mi, ce au creat aceia, pe cari îi onoraţi? Într'adevăr păcătoşii sunt în eroare evidentă!

11. Doar i-am dat şi lui LUQMÂN înţelepciune [zicându-i]: Iată, fii mulţumitor lui Dumnezeu, căci cine este mulţumitor, acela e mulţumitor numai pentru sufletul său. Şi cine este nemulţumitor — iată, Dumnezeu este avut şi laudat.

12. Iată LUQMÂN zise fiului său ³⁾ admoniându-l: O fiul meu, nu adăugi la Dumnezeu [alţi zei], iată comunitatea [cu alţi zei] este o crimă mare!

13. Noi l'am îndătorit pe om şi faţă de părinţii săi — purtatu-l'a maică-sa în slăbiciune peste slăbiciune şi alăptarea lui [a durat] prin doi ani ⁴⁾ — [şi i-am zis]: Să-mi fii mulţumitor mie şi părinţilor tăi; la mine este local de adunare!

14. Şi dacă te năcăjesc, să-mi însoţeşti [alte fiinţe], despre cari nu ai cunoştinţă, atunci nu-i asculta, ci însoţeşte-te cu ei în lume, ceea ce e bine, şi urmează drumul aceluia, ce se întoarce spre mine; căci cătră mine este întoarcerea voastră şi eu vă voi vesti, ce a-ţi făcut. ⁵⁾

15. O fiul meu! Iată, de ar fi [ceva] greu numai ca un simbur de muştar şi ar fi [ascuns] într'o stâncă sau în ceriu sau în pământ, ar scoate-o la iveală Dumnezeu, căci Dumnezeu pătrunde [şi] cercează [toate].

16. O fiul meu! Implineşte rugăciunea şi porunceşte ce este bun şi opreşte ce este rău şi rabdă ce a venit asupra ta, căci aceasta e poruncit de cătră destin.

17. Şi nu întoarce faţa ta dela oameni şi nu umbla sumeţ prin ţară, căci Dumnezeu nu iubeşte nici sumeţ şi [nici] molatec.

18. Fii cuviincios întru umblarea ta, şi stăpâneşte-ţi voacea ta, căci cea mai urâtă dintre voci este voacea măgarului.

19. Oare nu vedeţi, că Dumnezeu v'a spus [toate] câte sunt în ceriuri şi câte pe pământ şi a înmulţit asupra voastră harul său din

³⁾ Acest fiu se numeşte când *Anam*, când *Eşcam*, când *Mothan* (Ullmann pag. 350).

⁴⁾ La Muhamed şi la Rabbini (conf. *Talmud*, tractat *Kethuboth* fol. 60a) este un prescript religios, de a alăpta copiii prin doi ani.

⁵⁾ Versurile 13 şi 14 sunt cuvintele lui Muhamed şi nu ale lui Luqmân cătră fiul său. Aceste cuvinte întrerup aici evident şirul cugetărilor conţinute în cuvântarea lui Luqmân şi sunt desigur luate din alt loc.

afară şi din lăuntru? Şi [totuşi sunt unii] între oameni, [carii] se ceartă asupra lui Dumnezeu fără înţelepciune şi fără conducere şi fără scriptură luminată!

20. Şi de li-se spune: Urmaţi celor ce le-a relevat Dumnezeu! — zic ei: Noi urmăm numai celor ce le-am aflat la părinţii noştri! — Dară dacă-i cheamă Satan la pedeapsă focului?!

21. Iară care supune faţa sa lui Dumnezeu şi face binele, acelaşi câştigă un sprijin puternic, căci la Dumnezeu e sfârşitul lucrurilor.

22. Iar cine nu crede, să nu te întristeze necredinţa lui; la noi este întoarcerea lor şi noi le vom arăta, ce au făcut, căci Dumnezeu cunoaşte substanţa inimilor.

23. Numai puţin îi vom mai lăsa să o ducă, apoi îi vom sili la pedeapsă grea.

24. Iar dacă-i întrebi: Cine a creat ceriul şi pământul? Atunci zic ei: Dumnezeu! — Spune: Mărire lui Dumnezeu! — Dar cei mai mulţi nu pricep [aceasta]!

25. Alui Dumnezeu este aceea, ce e în ceriu şi pe pământ; iată Dumnezeu e avut şi demn de laudă.

26. Iar dacă ar fi tot arborele de pe pământ un condeiu, iar marea de ar creşte pân' la şapte mări [pline de negreală], nu s'ar putea aduce la capăt [scrisoarea] cuvântului lui Dumnezeu; iată Dumnezeu e atotputernic, atotînţelept.

27. [Pentru El] nu e crearea voastră şi inviarea voastră [mai mult] decât cea a unui singur suflet; iată Dumnezeu aude şi vede [toate].

28. Oare nu vezi, că Dumnezeu lasă să între noaptea după zi şi lasă să între ziua după noapte şi sileşte să servească soarele şi luna? Toate grăbesc la timpul lor hotărât şi Dumnezeu cunoaşte ceea ce faceţi.

29. Aceasta [să o ştiţi], că Dumnezeu este adevărul şi că [fiinţele], pe cari le invocaţi afară de El, sunt deşerte şi că Dumnezeu este înalt, mare.

30. Oare nu vezi, cum pătrund corăbiile marea din harul lui Dumnezeu, spre a vă arăta vouă semnele sale? Iată acestea sunt spre semne pentru tot cel ce-i răbdător şi ascultător.

31. Şi dacă-i acopere unda ca umbrele, îl chiamă pe Dumnezeu, adorându-l în mod religios, şi dacă-i mântueşte pe uscat, atunci stau unii din ei la îndoială şi nimene nu va nega semnele noastre, decât numai tot [omul] perfid, necredincios.

32. O voi oamenilor! Fiţi cu frica Domnului vostru şi temeţi-vă de ziua, în care nu poate nimic face părintele pentru fiul său şi fiul nimic pentru părintele său.

33. Căci juruința lui Dumnezeu este adevăr; nu vă lăsați înșelați de viața lumească și să nu vă însele diavolul în privința lui Dumnezeu.

34. Iată numai la Dumnezeu este cunoștința oarei [judecății] și el trimite ploaia și El știe, ce este în mitras. Nici un suflet nu știe, ce va păți mâne și nici un suflet nu știe, în care țară va muri; numai Dumnezeu e atotștiutor, atotcunoscător.

SUCEAVA, la 21 Octobrie 1908,

Tradus după textul arabic al Coranului
de Dr. Octavian Isopescu.

Cântec.

Pe sub ceriu cu stele plin,
Teiule, o tei bătrân,
Câte inime suspin,
Teiule, o tei bătrân!
Câte doruri mi-să 'ngână,
O bătrâne tei,
Pe cărarea spre fântână,
La izvorul ei.
De-ar veni și scumpa mea,
Tei cu flori de argint,
Printre flori cu roaună grea
Dorul să-mi alint.

Cocoarele.

Ce trist se uită soarele
Pe câmpul palid mort.
Pe sus se duc cocoarele,
Și greu aripa-și port.
Cu voi se duc și gândurile
Din cale-și abătute...
Le 'ngroapă 'n zare rândurile
Pe veci ne mai văzute.
Să vă revăd, O! cât ași da
Ființe 'ndurerate
Pe căi de aer, fără stea
Prin țeri îndepărtate.

Reminișcență.

Cunoști tu țeara basmelor bătrâne
Cu mii de robi și roabe și cădâne,
Și mil de palmi și orange 'nfloritoare,
Cu bolta vecinic tainic visătoare?
Cunoști tu această țeară cu senin : șoapte,
Cu mii de stele aprinse 'n fa-mecul de noapte
Izvoare de argint și vesel : unătoare?
Acolo mergi, iubita mea, mai scumpă pe sub soare!
Cunoști tu țeara miilor de stânci, ce bat în nori
Cu pui de smei în vârf cu ochi de foc spăimântători,
Ce fâlfâi straniu prin văzduh de ceață?
Cunoști tu aceea țeară fără de viață,
Cu stelele palide și ceriuri împietrite,
Cu vechi ruini, schelete 'n vechite,
Ce-și poartă mantia durerii 'nvecinicie?
Cunoști tu-aceea țeară moartă, pururi vie?
O! nu-ți întoarce 'n zări privirea visătoare,
Acolo-i drumul meu în țeara fără soare.

Nicu Rusu.

Urme istorice din 1758—1760.

(Urmare.)

Nr. 30. Memoriale Incolarum possessionis Drasso et liberatione incaptivati Popa Ilies.

13/XI. Nr. 49. Memoriale Gligor Moldovan in controversia cum Iosepho Geréb subversante.

Nr. 50. Memoriale familiae Balint, in controversia cum Iohanne Geréb lobbagationatum erga ipsos praetendente subversante.

Nr. 52. Memoriale Valachorum Incolarum Possessionis Kálbor de indulgendo iisdem libero Religionis exercitio.

Nr. 56. Questio Comitatus Hunyad de restantibus apud Comitatum trifres equis Suae Majestati oblatis, et expensarum in captivum quendam Popam factarum refusione.

16/XI. Nr. 68. Memoriale Oláh Butyán Karátson, contra Paulum Gyárfás erga se lobbagationalem Praetensionem formantem.

23/XI. Nr. 90. Memoriale Magistratus Bistriciensis, de Revisione Controversiae cum 23 Pagis Districtualibus subversantis.

26/XI, Nr. 91. Triffan Flora in Districtu Kövariensi, Possessione Bun degentis intuitu consequendae a Contributione exemptionis.

26/XI Nr. 92. Remonstratio Magistratus Coronensis contra sinisram expositionem Incolarum Possessionis Ujfalu una cum competentis Satisfactionis petitione.

29/XI Nr. 109 Relatio Ioh. Boer Districtus Haczeg supremi ludium in negotio Unionis cum acclusa valachica Scheda a quopiam valacho intercepta.

Nr. 114. Memoriale Sacerdotis Valachi Popa Petru per Lad Pents in carceres coniecti de simplici liberatione.

5/XII Nr. 4. Relatio Antonii Boer Districtus Fogaras Vice Capitanei in negotio unionis.

Nr. 12. Litterae Episcopi Fogarasiensis de persecutione Archidiaconi Kolunensis et injuriis iisdem allatis.

Nr. 13 Litterae ejusdem pariter in negotio unionis.

Nr. 21 Memoriale Valachi Vizaknensis Sztán Vakar de computu cum Domino Iosepho Sz. Páli ineundo ob damnificationem in districtione vini sibi causatam.

Nr. 22. Memoriale Brudan Gavrilla et Kriszta de eliberatione prioris in carceres Thordenses ob praetensum, erga eundem lobbagionatum per B. Stephanum Nalátzi conjecti. —

(Va urma.)

Dela noi...

— Când „pleacă Domnişoru...” —

De seară pleacă la învăţătură domnişorul Octavian. Măine, a doua zi de Bobotează, trebuie să fie la carte. Şi şcoala asta îi una cu cătănia.

Părintele Dumitru a fost mai gândit ieri, de dimineaţă, în ajun, când a plecat cu crucea, iar astăzi, la liturghie a fost mai vesel şi afară la apă, înmuia cu grijă mătăuzul de măghiran şi spunea limpede deschis: «Hristos în mijlocul nostru», iar creştinul se depărtă, luminat la chip, cu mărgeleţele de mărghitar în pletele negre. Când a ramas pe urmă, în biserică, numai cu Gligor diacul şi cu clopotarul Vasile, şi-a înălţat barba stufoasă şi, împăturând patrafirul, tros pe halocurea, s'a uitat prietineşte, cu căldură, la celea două feţe bisericesti.

— «A ajutat D-zeu, frate Gligore, şi nu-i aşa rău ca altădată. Nu Hm, a ajutat Dzeu. Ieri a căzut bine la cruce şi a mai venit şi din altă parte. Şi, de acum, îi mai uşor şi într'alt chip. Seminarul nu cere atâţia bani şi Octavian a mai crescut, s'a făcut mai aşezat. Nu mai are mult până la gata şi nădejdea, că-l voi şti om în curând, mă face să dau mai cu drag banii. Mă mai desfac şi eu de năcazuri, Gligore, că-i vremea acum. Vremea...

Acasă preuteasa Anica se învârte, ca în tinereţe, şi, pe masa aşternută frumos, alături de un colac alb, răsare o glăjuţă rumenă şi trei păhărele. Iar slujitorii bisericii nu scapă până-ce nu închină, una-două, în cinstea zilei şi în sănătatea domnişorului.

- «D-zeu să ajute, părinte, şi să-l vedem sănătos şi la altar.
- Să ajute, frate Gligore.
- Şi noroc de o noră cuminte şi frumoasă, doamnă preteasă!
- Să deie Dumnezeu, clopotarule».

Şi închină şi popa Dumitru netezindu-şi mustaţele umezite, iar preuteasa îndeamnă pe clopotarul Vasile să rupă din pâinea albă, de sărbători.

Domnişorul Octavian e un tânăr suptirel, prins în haina lungă, neagră. Fruntea lucie şi obrajii rumeni îi dau înfăţişare de fecioară.

Și când trece așa ușor legănându-se, pe uliță la deal, spre biserică, și cuprinzând toate cu ochii lui vioi, adânci, se opresc bunicile la colțuri și stau uitate, clipe întregi, cu mâinile la gură.

— «Bine-i mai stă, dragu mătușii, drag. Să-l aud celind evanghelia și să ajung să-l văd cu preoteasă și, apoi, și de-oi murl.. să mă prohodească dumnealui. Dragu mătușii, drag...»

Toată după amiaza asta nu are pace. Pe masă, în casa din mijloc un vrv de cărți și pachetele de nu le mai ști rostul. Și mama, cu o cârpă albă înainte, răsare, într'una, în prag, cu alte hârtii înfășurate.

Portița se bate des de perete și ușile părintelui nu se mai închid de atâta umblare. Știe satul tot și neamurile, și cunoscuții, se abat pe la casa popii, să schimbe o vorbă cu domnișorul, care se duce.

De jos, de lângă drumul țării, vine Gheorghe Cristea, primarul, purtându-și de abia grăsimea pe cismele mari, de bocotan. Sufilă greu, ostenit, și își desface, într'una, blana lată dela zeche, înlăturându-o cu țevă pipei calde. Și răspunde, des, trecătorilor, în clătinarea bărbiei, aruncând, cu mândrie, aceeași vorbă veche.

— «Pleacă nepotu' ăsta. Și trec pân' acolo.»

— Dascălul Onu, bătrănu, e de față, ca întotdeauna. Stă de vorbă după masă, cu părintele și molfăește vreme lungă, la o imbucătură de colac moale. Iși trece, uneori, mâna peste frunte și se întoarce către tinărul de alături.

— Da', mai trăește, linere, acolo în Blaj, Papăgol, de lângă tipografie? O fi bătrân săracu', bătrân tare. Hm, săracu'.

— Da', *Friptoai*, de sub Curte? Strașnică muere, în vremea eil Tu, frate Dumitre, o știi. Eu ședeam la dânsa, când eram pe *norme*. Avea o gură, Doamne, ce mai gură... Foc! Ehei, frate Dumitre, pe vremea noastră...»

Și se apropie, apoi, iarăși, amândoi bătrânii de masă, iar bărbile lor saltă multă multă vreme alături, în lumina după amiezii de iarnă moale.

A venit și mătușa Anică, de peste vale, pe câteva clipe. A adus și o legăturică, pe care o trece, cu sfială, între lucrășoarele de pe masă. Stă, apoi, tăcută, de-oparte, cuprinde făptura mlădioasă a nepotului și obrazii de pară, — și în colțul ochilor afundați se ivește o umezeală ușoară, de lacrimă răsleață.

— «Sufletu' mătușii, cât îi de frumos și de harnic!»

Tinerimea satului a uitat o învățită, la horă, pentru plecarea asta. Domnișorul Octavian e tare prietinos și duminicile de-a rândul, mai ales vara, feciorul popii nu lipsește, nici când, de pe scăunelul lui, de sub frăgarul lui Mitru. Câte vorbe cu tăiș n'au învățat flăcăii din căr-

țile domnișorului! Și câte doine și cântece nouă, aduse de pe la mărgineni, și de pe Olt, nu resună vara în amurgile vrăjite, pe la șezătorii De când cu doina aceea a ciobanului cu brazi încetinați; fetele au îndrăgit tare cărțile suptirele, cu chipuri multe, novelele, și cu greu le poți desface de ele. Și acum în sărbătorile Crăciunului, s'a dus vestea pe toate satele din jur, de mândreța de petrecere cu cântere și cu zicăli din cărți, pe care au dat'o feciorii și fetele, în casa lui Petrea, titorul, împreună cu domnișorul popii.

Au venit flăcăi mulți și fete. Și stau unii, sfioși, la ușă cu căciunile în mâni, iar, cei mai de acasă, înainte, aproape.

— »Vere, cartea asta o duci cu tine? Da asta?«

Și flăcăul care vorbește se uită, cu coada ochiului, la tovarășii stingheriți de mai departe.

Fetele au tăbărat peste un vrv de reviste. Și mânilor gingașe răsfoiesc, harnice, filele împeștritate de slova măruntă.

— »Dă-mi mie novela asta, domnișorul...«

— Și asta mie.

— Mie nu-mi dai?«

Și ochii frumoși se pleacă ușor și o roșată subțire le înflorește obrăjiorii fragezi. Inima domnișorului bate repede și ar împărți toate cărțile de pe lume, să tot audă glasurile lor rugătoare.

Dar Cheorghe, sluga, așteaptă cu caii prinși înaintea ușii și doamna preoteasă umblă mai repede, cu ochii la ceasul din fruntea căsii. S'au desfăcut și părintele dela masă și sună, pe podele, și cismele primarului Cristea.

— »De acum a venit vremea, Tavi dragă.«

Părinții își cuprind în brațe odorul, dându-i povețe într'un colț. Barba mare a părintelui se proptește odată aspru, scurt, pe pieptul fiului, dar mânilor calde ale mamei se desfac cu greu, din jurul mijlocului tinăr.

Unchiu Cristea desface, cu zăbavă, o pungă veche și o hârtie albastră se desface, încet, înălțându-se în văzul tuturor.

— »Ține, nepoate. Și să ai noroc. Vezi să ne faci cinste.«

Dascălul tușește potolit, alături, cu ochii în pământ și cu mânilor, în buzunarele roase.

— »Să spui, tinere plecaciune Domnului Gherman, dela Ioane Mureșanu, docentele bătrân. Că mă cunoaște bine. Cum să nu mă cunoască? Aș vrea să-l mai văd. Ehe, o fi bătrân și dansu...«

Celealalte neamuri și cunoscuți nu îndrăznesc să se apropie. Și când domnișorul trece pe la toți, pe rând, cu fața caldă prietinoasă

tresar ca treziţi şi cuprind mâna albă, odihnită, îngânând vorbele pe jumătate.

— »Să ne vii, iarăşi, cu bine, domnule...«

Caii bat nerăbdători din copite şi Gheorghe strânge frânele cu căciula pe ceafă: Trenul vine în curând şi staţia nu-i aproape.

Cum trece trăsura de-a lungul satului se opresc trecătorii şi se opreşte, des, şi Gheorghe plecându-se pe spate cu frânele întinse.

— »Noroc, bade Vasile.

— Cu bine, domnişorule«.

Acasă, în uliţă, la poarta părintelui stau încă cunoscuţii, cu ochii duşi la colţul drumului, şi dapănă vorbe rare, respirându-se, încet, pe urmă! Fata vecinului Dan razimă uştorul porţii cu o mână uitată la ochi.

— »Ce te superi Leană? — o întreabă cine trece. —

— Păi, mă gândesc şi eu, că se duce domnişoru...«

Şi inimioara ei, de 16 ani, se sbate de un simţământ, de care nu-şi poate da seamă, de o căldură nouă, poate de o dragoste ce se infiripă...

A. Melin.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Impresii de călătorie din Macedonia.

Am amintit în numărul trecut despre broşura ce a apărut în editura marelui case Benzinger et C. din Einsiedeln, sub titlul: *Während der Revolution durch Mazedonien, Reiseindrücke von Raymund Netzhammer*; şi acum revenim cu drag asupra ei. —

În urma evenimentelor ce s'au petrecut în timpul din urmă, cum au fost prefacerea Turciei în stat constituţional şi anexarea Bosniei şi Herţegovinei, vrând nevrând ne gândim earăşi la fraţii noştri din Macedonia. Ne gândim, că dacă intervenţiile României, ori cât de promiţătoare n'au putut să aducă pentru ei nici mult aşteptatul şi făgăduitul şef bisericesc independent, şi român, necum alt favor naţional, — doar schimbările mari ce s'au petrecut în împărăţia otomană le vor oferi condiţii mai priincioase pentru apărarea şi dezvoltarea individualităţii lor. —

Înţelegem, că doar constituţionalismul turcesc le va garanta şi loialilor *Aromâni* libertatea naţională, şi, mai ales, scut împotriva năvălitoarelor bande greceşti, cari cu o barbarie mai mult decât păgână, deşi sub comanda marelui bisericesc greceşti, au stâns, între chinuri, atâtea suflete creştine pentru simplul fapt de a ţinea la limba şi neamul

Aromânilor, sau mai bine: pentru că nu voiau să se renege şi să se mărturisească cea ce nu sunt: *Greci*.

Nu-i vorbă, şi în condiţiuni mai priincioase nenorociţii noştri fraţi din Macedonia numai atâta progres vor putea face, cât le va da avântul şi puterea *conştiinţei* lor, care înse pare a fi foarte redusă, pentru că eată, că la cea dintâi încercare a energiei naţionale n'au putut arăta decât un singur deputat, la care numai graţia Sultanului a mai adus şi un senator. Desigur dacă reuşiau să aleagă mai mulţi deputaţi ar fi căpătat şi senatori mai mulţi.

Este foarte îngrigitor însă simptomul ce se vedeşte şi prin acest fapt, şi ni-se arată şi din alte părţi, că anume conştiinţa romanităţii abia mai licăreşte în unele suflete, şi se pare că bizantinismul bisericii ortodoxe greceşti — mai mult *greceşti*, decât ortodoxe — a îngropat, ca într'o sgură urâtă chiar şi schintea romanităţii acestui popor brav, care ne-a dat şi noue, celor din imperiul Habsburgilor atâţia bărbaţi eminenti. Dacă n'ar fi glasul nestâns al sângelui şi mândria de rasă latină, doar şi numai simţul de recunoştinţă istorică ar trebui să deştepte în noi toţi mai multă interesare pentru cei ce mai poartă numele românesc pe plaiurile istorice, cari ne-au dat pe Boiadji, Sina, Dumba, Şaguna, Mocsonyi, şi atâtea alte familii, cu cultură şi cu avere, cari au întărit puternic elementul nostru de aici.

Cu aceste sentimente reluăm amână impresiile de călătorie a arhiepiscopului Raymund Netzhammer, care dacă nu e Român, e un suflet plin de pietate creştinească şi de simţ istoric filoromânesc, pentru cari simţiri peninsula balcanică păstrează o mulţime de stimulenţi. De aceea din tot sufletul nostru românesc însoţim cu drag, braţ la braţ, pe acest apostolic fiu al Elveţiei libere, care așa de bine s'a aclimatizat în republica sufletească a României, — şi însoţindu-l eată cam ce vedem şi ce auzim.

* * *

De pe bordul năii, în cadrul auriu al apusului de soare, ni-se înfăţoşează *Muntele Athos*, care se ridică maiestos şi simbolic la 1956 metri peste suprafaţa mării; ispita de a-l cerceta, şi a ne sul până la capela din cel mai înalt punct, al lui ne stăpâneşte; neputându-o urma însă ne mângâiem, că dimineaţă, de cu zori, vedem de nou aceeaşi privelişte înălţătoare, în razele aurorii îndepărtate. Curând după aceea se zăresc şi vârfulurile *Olympului*. După Athos — Olympul! Eată ce ne întâmpină în calea spre Salonic, — *Sărunul* aromânesc, *Thesalonicul* sfântului Pavel apostolul. Eată şi oraşul, în formă amfiteatrală, pe

malul mării, din mijlocul lui se ridică cupole de ale bisericilor creştine alăturate de minarete turceşti. E frumos şi curat. Ne oprim la biserica sfântului Demetriu, isvorătorul de mir; azi e prefăcută în moşchee aceasta basilică cu 5 năi; de la 1493 e tot aşa; altarul e delăturat; încolo nu s'a mai schimbat nimic în zidire, numai în cuprinsul ei. Moslimul turc ne arată turnul, sub care se păstrează mormântul s-tului Dimitriu, patronul oraşului, în locul unde a fost omorât la anul 306 d. Christos.

»Seara, rentors din oraş, mi se spune, că un preot ortodox român« a căutat şi a dorit să-mi vorbească. Idată am trimis după el. Se scuză însă, că nu cutează să ese seara, fiind ameninţat cu moarte de Greci. Când se presentă dimineaţa, preotul, un domn mai bătrân, era înarmat cu revolver, fără de care nu ese la stradă. Eată o mică ilustrare a stărilor din Macedonia. Trebuie să ascuţi pe acest venerabil popă cărunţ, pentru ca să înţalegi, ce înseamnă a te desface de patriarhişti, a-ţi mărturisi simţământul tău naţional, şi a voii să celebrezi s. liturgie în limba ta naţională«.

Aceşti români ortodoxi, locuitori în Macedonia de pe vremea Romanilor, loiali supuşi ai Sultanului, cari după unele date ar fi mai mulţi de $\frac{1}{2}$ milion, s'au deşteptat de câteva decenii la simţământul naţional. Totdeauna supuşi credincioşi patriarchiei din Constantinopol ei s'au rugat de repeţite ori, pe calea autorităţilor competente, ca să li se dee preoţi de neamul lor, care să le slugească în limba românească. Răspuns la aceste, de sigur îndreptăţite rugări, le-au dat adeseori *bandele greceşti*, cari au terorizat, cum numai ele ştiu, satele prin care să vădia oare care simţ naţional românesc. În unele localităţi, au fost puşi cei mai fanatici preoţi greceşti, ca să ţie sub patriarhie elementul românesc. În lupta aceasta grecilor le-a venit foarte la îndemână, că în multe locuri şi-au renegat naţionalitatea şi s'au dovedit zeloşi luptători ai patriarchiei, unii chiar mai zeloşi decât grecii. Din multe părţi ni-s'a făcut observarea, că majoritatea Românilor macedonieni sunt *grecofili*, cari să împotrivesc unei organisări independente naţionale, pe terenul bisericesc şi politic.

»Cel dintăiu exemplar din acest neam grecofil al Românilor l'am văzut în persoana unei femei. Anume în ziua următoare făcurăm o preumblare prin oraş.

La biserica Sofia, care se zice că s'ar fi edificat sub Iustinian Imperatul, după planurile bisericei Agia-Sofia din Constantinopol, aflărăm o muiere, care vorbea fluent româneşte, şi în mod prietinos, prevenitor, ne da desluşiri. Când ne-am exprimat bucuria, că e română,

se înroşi, se mărturisi drept o greacă însufleţită, şi ca dovadă, trânti uşa după sine. De acestea am mai păţit şi mai târziu.

Prin oraş umblând întimpini tot resturi mari ale măriei creştine, — căzute pradă mohamedanismului. Biserica »Sofia« e prefăcută în moscheă. Asemenea şi biserica sf. George, o clădire rotundă foarte interesantă, infrumuşetată cu splendide mozaicuri. În curtea acestei biserici să zice că s'ar fi păstrat până de curând o parte dintr'un amvon pe care creştinii o numiau catedra sf. Pavel.

Astfel pomenirea comunităţii creştineşti întemeiată de Pavel apostolul şi a celor două cărţi ale lui către Tesaloniceni s'a păstrat viu până de curând. Ingrabă am cercetat şi biserica sfinţilor Apostoli care cu formele ei curat bizantine face o impresie foarte plăcută.

Şi aceasta biserică căzu pradă islamizmului. Cercetarăm apoi seminariul, care cu grădinile sale bogate şi cu pometul său pare ca o oază în pustie. În seminarium era multă viaţă, pentru-că toţi părinţii Lazarişti din Salonic, având ferii, să aflau aci la colegii lor. Seminarium bulgar din *Zeitnilic* este întemeiat de Lazarişti cu scopul de a pregăti la preoţie tineri bulgari şi a da astfel un cler bun bulgarilor uniţi cu scaunul apostolic al Romei, cari au vre-o 40 de parochii în Macedonia. Lazariştii înşişi nu numai dau instrucţie în seminarium, ci în înţelesul strict al cuvântului îndeplinesc misiune în parochii. Fiecare parochie este cercetată odată în lună de un misionar, care predică, spovedeşte şi inspectează şcoala. Pentru-ca şi preoţii, cari conform obiceiului oriental pot fi însuraţi, să ajungă la o cultură spirituală mai înaltă sunt adunaţi în fiecare an odată în *Zeitnilic* unde li-se ţin exerciţii spirituale şi fiindcă aceşti preoţi, cei mai mulţi, sunt foarte săraci, Lazariştii acoper cheltuelile călătoriei şi întreţinerii în acest timp.

În întreg seminarium acesta m'a interesat cu deosebire capela, care fireşte este aranjată întru toate după ritul oriental. Întreg institutum, îmi amintea viu colegium grecesc din Roma, în care am fost petrecut între împrejurări analoage, un an fericit.

Reîntorcând iarăşi la Salonic drumul trecea pe lângă cimiter; dintre care cel grecesc şi cel catolic, este bine îngrijit. Mai mult decât cel grecesc mă interesa însă cel românesc, din faţă. Trebuie că nu există de mult, pentru-că încă nu are arbori, pe lângă aceea zidul de împrejmuire, provăzut cu o poartă boerescă, fac impresie de lucru nou. Nişte zidari lucrau încă la aceste ziduri, dar neştiind ei româneşte, nici altă limbă europeană, nu ne-au putut da nici o desluşire. Ori cum noul cimiter românesc din Salonic dovedeşte că o parte a Românilor de aci fac toate încordările pentru a să despărţi de patriarhişti şi a să uni şi desvoltă pe o bază naţională românească. În ziua următoare plecăm

de dimineață cu trenul la Monastir. Înainte de plecarea trenului un oficer tânăr bătu aspru din palme și deodată fu încunjurat de o ceată mare de călători. El să sui pe un scaun, ceti cu multă seriozitate o scrisoare turcească și fu la sfârșit aplaudat; noi nu pricepurăm, decât cuvintele franțuzești din urmă «*vive la liberté, vive la nation, vive la patrie*».

Două mari steaguri roșii cu semilună albă și o stea, fură puse în fereștile unui cupeu; trenu se porni și cele două steaguri fluturau mândru. Din tren privim cu interes ținutul și cercetăm cu un ochian ruinele dela *Pella*... Aci era orecând reședința regilor Macedoniei. Aci s'au iscodit planurile lui Filip pentru oprimarea micilor state grecești, aci să născu și fiul său Alexandru cel Mare, zdrobitorul împărăției Persilor. Numai câți-va *tumuli* amintesc încă de capitala Macedoniei încolo nici o urmă din toată mărirea trecută. Dar *culele* cele multe, cari se găsec mai în fiecare sat, arată ca pământul rodnic al Macedoniei a trebuit să fie apărat cu forță armată până de curând.

La *Caraferia* trenul atinge un picior de munte. Orașelul cu plopii sei înalți și cu șirurile de case albe, privește prietenește în jos spre stațiunea trenului. Am salutat cu drag aceasta localitate. Ea a fost cândva terenul activității lui Pavel, marele dascăl al neamurilor, care din inspirațiune Dumnezezească a adus în Macedonia, mai înainte decât toate țările Europei, bunăvestirea creștină. În a doua mare călătorie de misionar a sa el a cercetat orașele Macedoniei, Filipi, Amphipolis, Apollonia și Tesalonicul și a întemeiat pretutindenea infloritoare comunități creștine. Strălucitele sale succese a amărât în mare măsură pe jidovii Tesalonicului, așa că ei au ațîțat, și poporul, și autoritățile, împotriva zelosului apostol. De aceea a trebuit să fugă din casa lui *Iason* și să se refugieze, dimpreună cu învățăcelul seu *Silos*, la *Veröe*, *Caraferia*, sau *Veria* de astăzi.

Aici se convertiră de asemenea mulți jidovi și aleși păgâni, bărbați și mueri. Și când vestea acestui fapt a ajuns la Tesalonic dușmanii lui Paul au venit de acolo și la *Veröe* și el a trebuit să se refugieze din nou. Cum să nu ne aducem aminte de aceste întâmplări când astăzi tot dela Tesalonic sosesc tineri ofițeri Turci pentruca să aducă poporului din *Veröe* bună vestirea libertății și egalității.

La stațiunea din *Caraferia* adecă, ofițerii s'au dat jos, unul ceti manifestul turcilor tineri, pecând steagurile revoluției fluturau în vânt. Apoi mulțimea între strigăte de bucurie și închinări de steaguri să porni spre oraș. Noi plecarăm mai departe și ne bucuram de frumsețea zilei și a regiunei: Macedonia e o țeară splendidă. Orașul *Vodena* e la înălțime de 300 m. deasupra șesului. Ea își întinde grădinele de

pomi şi vie spre şes, ca un covor frumos. Din verdeaţă aceasta vie se înalţă frumos turnurile şi cupolele mănăstirei sf. Treimi. Şi mai frumos se vede oraşul după ce trenul trece înainte în sus de unde priveleştei să deschide o vale largă până la râu *Vardar* şi până la portul Salonicului. Era deci de fapt minunat de bine ales acest punct pentru reşedinţa regilor Macedoniai.

Aici în Āgă sau în Edesa, cum să numia Vodena în vechime, a văzut Macedonia una din cele mai mari crime, când la a. 336 înainte de Chr. regele Filip, tatăl lui Alexandru cel Mare, tocmai la ospăţul ficei sale Cleopatra, căzu mort în pragul teatrului, victimă unui pumnal al unui oficer din garda regească.

În fine la 5 ore după amiază sosi trenul în *Monastir* sau *Bitolia*, cum o numesc Românii; oraşul numără 50 de mii locuitori. Ne grăbirăm a vedea oraşul înainte de a întuneca. Trecurăm pe cheiul râului *Dragor*, văzurăm diferite biserici şi şcoala grecească şi românească. Apoi ne suirăm pe o înălţime de unde văzurăm întreg oraşul minunat situat. Minarete sulegete, cupole rotunde, turnuri înalte şi arbori urieşi compun icoana oraşului, şi cât de fermecător într'aurea soarele de după munte. Întreg oraşul şi tot şesul rodnic şi larg al Pelagoniei până la râul Cernal. Fiind aci aproape de cimiterele creştine am cercetat şi cimitirul românesc, pentru a vedea mormântul lui *Apostol Margarit*, reposat în 1903 în vârstă de 70 de ani. Cimitirul românesc este cel mai frumos din *Monastir* şi face foarte bună impresie. Monumentul lui *Apostol Margarit* constă dintr'un sarcofag de marmoră de 2 m. de lung, la capul căruia să ridică o cruce, iar la poalele crucii este chipul reposatului. *Margarit* a meritat de sigur acest loc de cinste în cimitirul românesc, pentru-că nici un Român n'a lucrat mai mult decât el la deşteptarea simţului naţional. El a fost sufletul acestei mişcări, durere însă că cel mai însemnat dintre planurile sale nu şi-l'a putut realiza.

După-ce adevăraţii Românii de veacuri să aflau sub patriarhia grecească şi sf. liturgie au cunoscut-o numai în limba grecească, neavând nici când cler propriu naţional, nizuinţele lui *Margarit* au întimpinat cele mai mari pedeci tocmai în aparţinerea Românilor din Macedonia la patriarhia grecească. *Margarit* voia să organizeze pentru conaţionalii săi din Macedonia o biserică nouă, cu limbă liturgică românească şi cler românesc, şi păstrând ritul oriental, să o unească cu Roma. Astfel nădăjduia el să câştige pentru neamul său din Macedonia acea dezvoltare naţională şi bisericească, liberă şi independentă, pe care şi-au aflat-o Românii din Ardeal, înainte cu două sute de ani, prin *unirea lor cu Roma*, chiar atunci, când erau în cea mai mare primejdie de a-şi perde, sub opresiunea Calvinilor, şi religiunea, şi limba, şi naţionalitatea.

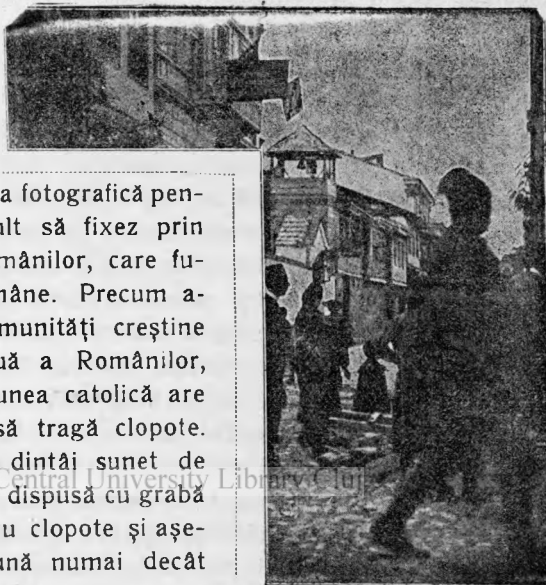
Margarit însă nu străbătu cu ideea sa, ci s'a început lupta pentru limba liturgică română de-adreptul cu patriarhatul, care apoi în cursul timpului a mers așa de departe, încât a tăgăduit peste tot existența unor Români în Macedonia. Cu adevărată duiosie ne despărțim de mormântul bravului bărbat.

Ziua următoare a fost oare-și cum zi de odihnă, și după-ce am băgat de seamă că «revoluția» are un caracter cu totul pacinic

mi-am despachetat camera fotografică pentru-că dori-am foarte mult să fixez prin fotografie clopotnița Românilor, care fusese clădită de azi pe mâne. Precum a-decă toate celelalte comunități creștine așa și comunitatea nouă a Românilor, care nu departe de misiunea catolică are o capelă, nu avea voie să tragă clopote. Când însă a sunat cel dintâi sunet de «*Libertate*» comunitatea dispusă cu grabă a să clădi un turn pentru clopote și așezând acolo un clopot sună numai decât pentru slujba dumnezească. Aceasta procedură grabnică și hotărâtă făcù o însemnată impresiune asupra poporului. Eu însumi am avut ocazie a mă convinge că Românii naționaliști din Monastir sunt mândri de capela lor.

Pe după amiază era anunțată primirea Albanezilor, cari veneau, dela munte, la Monastir spre a se convinge dacă este într'adevăr lucru serios cu libertatea și dreptatea. Pe la 6 oare săară tă muzica militară, după care urmă cavalerie, șiruri nesfârșite de Turci și apoi membri de-ai bandelor Grecești, Bulgărești și Turcești, călări și pedestri. Înaintea singuraticelor grupe erau steaguri roșii sau verzi, unele foarte mari. Fiecare națiune își provăzù steagul său cu inscripții, pe lângă limba turcească și în limba sa *națională*. Astfel am văzut steaguri cu inscripție bulgară, grecească, albaneză și chiar hebraică. Dar în zadar am căutat în acest cortej măreț vre-o grupă românească sau un steag cu inscripție românească.

Erau iluminate număroasele minarete și cupole, casele private și edificiile publice, și sgomotul de veselie a poporului ținu toată noaptea

Când să mai linişti puţin, cătră ziuă, a trebuit să ne ridicăm din pat pontru-că pe 4 oare era hotărâtă plecarea la *Ochrida*. Deşi ni-să asigura că drumul este mai sigur ca ori când, consulul francez şi-a exprimat dorinţa de a ni să da ca tovarăşi doi jendarmi Turci călări, ceace guvernorul împlini cu plăcere. Deja la 3 oare dimineaţa stăteau cei doi călăreţi în curtea misiunii. La 4 oare ne urcarăm în trăsură şi birjarul Turc porni cu puternice plesnituri de biciu ce trei cai ai săi. Părintele Dupuis fiind reţinut pentru slujba dumnezeiască de Duminecă, pornirăm numai eu cu secretarul meu, însoţit încă de *Atanasio*, un om al misiunii, care vorbeşte 6 limbi şi ca tălmăciu ne făcu escelente servicii. El cunoaşte bine ţinutul şi mai ales comunele româneşti, cari sunt aşezate la picioarele muntelui foarte păduros *Teristeri* care e de 2532 m. înalt, şi printre cari comune mai însemnată este *Megarovo*.

Drumul, altfel bun, merge suiş până la o înălţime dela care să coboară cu multe învârtituri în bazenul unde să află lacul *Prespa* încunjurat de munţi înalţi. Din drum gustarăm priveliştea frumoasă a lacului din mijlocul căruia să ridică, pe insulă, o mănăstire. Noi îl încunjurarăm la dreapta şi intrarăm în oraşelul Resna, descinzând la hanul Antonio. La învitarea tovarăşului nostru făcurăm o preumblare prin oraşel dimpreună cu câţiva cunoscuţi ai lui, ţărani, cari pricepeau româneşte şi ne înţelegeam foarte bine. Cei doi jendarmi din Monastir rămaseră în Resna lăsând loc altor doi, având ordin dela comisarul, poliţiei să ne însoţească până la Ochrida şi înapoi. La 5 oare după amezai am intrat în oraşul istoric. Pe vremea Romanilor Ochrida era o staţiune militară pe linia *Dyrrhachium* la Constantinopol, sub numele *Lichnidos*. Dela anul 344 e cunoscut episcopul Ochridei *Zosinus*. Epoca de înflorire a Ochridei e în veacul al IX-lea, când împăratul Bulgarilor îşi aşeză aci reşedinţa sa şi toate episcopiile ţinuturilor supuse la Bulgari, atârnavu dela metropolitul din Ochrida. Astăzi fireşte nici o urmă despre aceasta sunt murdare şi sărăcioase. În ospătăria la care am descins, fusăm salutaţi în limba franceză de fata căsii, care îşi făcuse şcoalele la călugăriţele din Monastir. Mamăsa era serioasă şi tăcută; drept desluşire fetiţa ne spunea că mamăsa nu ştie numai greceşte. Tot așa zicea şi fiul ei, care acum este proprietarul ospătăriei, în curând el începu a vorbi româneşte, dar cu mult disgust. De fapt familia aceasta este descrisă de profesorul *Geltzer* din Jena, în »Călăuza« sa, ca română, va să zică aparţine acelor helenofili, cari îşi deneagă limba şi naţionalitatea. Eşind să vedem oraşul de mai de sus, ajunserăm la o interesantă ruină de biserică, dela înălţimea căreia ni să deschidea o privelişte frumoasă asupra Ochridei. Aci ni să ataşe între alţi şi

dragomanul oficerului de jendărmărie italian; el să prezintă ca Român din *Nizopole*, lângă Monastir și vorbea curat și frumos românește. Cu multă prevenire furăm tratați și de Bulgari, când cercetarăm catedrala sf. Clemente, de pe a cărei platformă gustarăm o frumoasă priveliște în depărtare.

Cina ce ne-o pregătise Atanasio era simplă, dar foarte fină. S'ar fi bucurat de ea și Ovidiu sau Horațiu, fiindcă ni sau servit păstravi din lacul Ochridei, mult lăudați de acești poeți, și vin din ținutul acesta. La cină servi un naiv tinăr în costum național, care vorbea o românească dulce. El cerceta-se câtva timp școala românească de aici, apoi trecu în cea grecească. Toate au fost bune, noaptea însă nu ne-am putut odihni din pricina insectelor, de acea la 5 oare plecarăm îndărăpt la Resna, iar de acolo la Salonic, martori fiind multor scene, cari din punct de vedere românesc nu mai au interes. —

* * *

Cam atâta aflăm de la ilustrul Archiereu despre frații macedonieni; e puțin pentru noi, dar e mult de la P. S. Sa. Regretăm că Românii nu cercetează și nu descriu stările reale din Macedonia, ca să știm, de mai avem de nădăjduit în mântuirea lor...

BCU Cluj / Central University Library Cluj

D. E. D.

DIN ÎNTELEPCIUNEA LUI GOETHE

Tot ce ne eliberează spiritul, fără să ne dea și stăpânirea asupra noastră înșine, e stricacios.

*

Anumite cărți par a fi scrise nu ca să învățăm din ele, ci ca să vedem, că autorul a știut ceva

*

Ovidiu și în exiliu a rămas clasic: nefericirea nu și-a căutat-o în sine ci în depărtarea sa de capitala lumii.

*

Contrarii cred, că repețindu-și părerile și desconziderând pe-ale noastre, ne înving.

REVISTĂ POLITICĂ

Tovăvăşia politicianilor noştri cu socialiştii.

Proiectul lui Andrassy a produs adânci nemulţămiri în sinul popoarelor nemaghiare din patrie, nemulţămiri manifestate cu putere uriaşe în furtunile de proteste ale adunărilor populare, cari au aflat oarecare răsunset şi la fraţii — fără deosebire de partid — din România. În unele din aceste adunări însă, şi în câteva ziare, s'au exprimat dorinţe şi s'au expus idei, cari pot avea urmări dezaastroase, sguduind ele însăşi temeliile luptelor noastre politice.

Voiu stărui în articolul acesta numai asupra unui curent, care agită deja de pe la începutul anului 1907 cercurile conducătoare române şi care, după părerea mea, este de o extremă importanţă pentru viaţa noastră naţională, înţeleg: *alianţa cu socialiştii*.

Despre o înfrăţire româno-socialistă a fost vorba în 1907, când chestia s'a discutat atât în presa partidului socialist, cât şi în o parte a presei româneşti de aici şi de dincolo, fără ca discuţia să fi avut vre-un rezultat pozitiv. Chestiunea înfrăţirii a devenit earăşi actuală în urma prezentării proiectului aşa numit al votului universal. Tendinţele acestea s'au manifestat mai ales în Arad, unde la adunarea de protestare a socialiştilor ia parte inteligenţa română din loc, ear deputaţii Stefan C. Pop şi I. Suciuc urcă tribuna roşie în mijlocul furtunelor de aplauze, şi ţin vorbiri. La adunarea românească, ţinută în acelaş oraş şi cu acelaş scop, iau parte o mulţime de socialişti, şi ca pecetluirea frăţiei să fie mai trainică, li-se dă cuvântul şi d-lor Kunffy şi Vuc, delegaţii partidului social-democrat.

Cu toată energia, vrednică de o cauză mai bună, pe care o desvoaltă unii dintre conducătorii noştri pentru închegarea tovărăşiei cu socialiştii, cred, că alianţa aceasta nu va contribui cu nimic la succesul luptelor

noastre politice, nici în parlament. nici afară de parlament. Nu poate contribui cu nimic în parlament, fiindcă acolo puterea lor e nulă. Aş înţelege, deşi n'aş aproba, înfrăţirea, dacă partidul social democrat ar avea în casa ţerei 40—50 deputaţi, încât alianţa cu ei să ne poată da vie nădejde de isbândă. De altă parte, atât noi, cât şi ei, luptăm pentru introducerea votului universal egal, postulat, care formează unul din punctele programului nostru naţional din 1881 (punct 6). Având aceeaşi ţintă şi acelaşi duşman comun însaşi natura lucrului aduce cu sine, ca în luptele noastre să ne întâlnim, sau ca din când în când să mergem pe acelaşi drum.

Dar ori ce alianţă, fie parlamentară, fie extraparlamentară, e absolut superfluă.

Considerată din alte puncte de vedere alianţa cu socialiştii ar fi un adevărat dezastru. Partidul social-democratic din Ungaria e o *caricatură* a socialismului apusean, e o mişcare condusă aproape numai de jidani şi de aci se explică *în mare parte*, filosemitismul şi anti-creştinismul membrilor şi organelor acestui partid, şi vehemenţa, cu care atacă toate instituţiunile bisericeii creştine, şi în special ale celei catolice, ca cea mai de frunte.

Recunosc, că programele partidelor socialiste dela noi (sunt trei) conţin multe puncte bune şi umanitare. Masele mari ale poporului însă, din întreagă doctrina socialiştilor nu înţelege decât aproape numai punctele, pe cari conducătorii români, până când vreau să reprezinte interesele mari ale neamului, care şi-a pus încrederea în ei, nu le pot accepta*). Socialiştii muncitori ştiu atâta: »*Jos cu domnii, jos cu biserica şi jos cu popii*«. E cunoscută furia, cu care s'a aruncat plebea socialistă din Pesta asupra acelor, cari au luat parte la procesiunea eucharistică din Septembrie. Atacului i-a căzut jertfă un canonic din Timişoara. Am văzut însumi

*) Dl deputat Aurel Vlad, poate ca să-şi manifesteze dragostea faţă de tovarăşul Mezöfi et Comp, a cerut în şedinţa camerei din 3 Decembrie a. t. nici mai mult, nici mai puţin decât: separarea bisericeii de cătră stat. Ştie Dlui ce-ar înşămna aceasta? Ştie şi cunoaşte Dlui situaţia clerului francez în urma separaţiunii? Cine l'a împuternicit pe Dsa să se amestece într'o chestie atât de gravă? Programul partidului naţional român din 1881, punct 5 mi se pare că conţine cu totul altceva.

muncitori fluerând și scuișând după preotul, care purta s. Eucharistie, cu ocasiunea unei alte procesiuni. Sentimentele anticreștine ale muncitorilor sunt nutrite zi de zi de organul partidului: »Népszava«. Cei, cari vreau să vadă exemple n'au decât să cetească numărul apărut în 1908, la Paștile latinilor, sau cel apărut acum în urmă, la Crăciun. În cel dintâiu Christos e numit — rog cetitorii să scuze și pe Dumnezeu să-l ierte — bastard! Sf. Vergură Maria e numită: femeie stricată și coruptă. Atacurile se îndreaptă apoi contra preoților, cari — zice numita foaie — protestesc poporul cu cultul »bastardului din Nazaret«, pe care-l numesc Fiul lui Dumnezeu.

Din anticreștinism urmează în mod necesar o altă caracteristică a masselor socialiste: *demoralizare, moravuri corupte și viață destrăbălată.*

Socialismul e lățit în unele părți și printre români. În toamna anulul 1907 »Libertatea« releva cu o bucurie deosebită participarea unui mare număr de *socialiști români* la darea de samă a deputatului *Vlad!* În Ianuar 1908 socialiștii români și-au ținut adunarea de organizare la Arad, așa încât astăzi putem vorbi și de secția română a partidului socialist. (După analogia »Secției române a partidului naționalităților«?) Când s'a organizat partidul socialist român »Tribuna« se bucura de »*naționalizarea socialismului*« (Of! of!.)

Poporul nostru intrat odată în ape socialiste e natural să aibă aceleși idei și aceleși moravuri pe cari le au socialiștii ceialalți. S'au văzut români îmbrăcați în frumosul port alb demonstrând la 1 Mai, în rând cu tovarășii jidani, unguri etc. și strigând în rând cu aceiași tovarăși în fața unui seminar: »jos cu popii, jos cu biserica!«

Luând în considerare, că un popor demoralizat e incapabil de luptă și că, în măsura în care se lățește corupția, slăbește energia și puterea de muncă, și că, în sfârșit, stricarea moravurilor înseamnă stângerea unui neam; apoi cunoscând, mai departe, ideile, pe cari foile socialiste le propagă zi de zi între muncitorii și aderenții lor, ni se impune întrebarea: *ce să facem noi în fața acestui curent?*

Răspunsul e clar: să ne silim prin toate mijloacele a ținea poporul de parte de el! Datorința aceasta o

are mai ales preoțimea, care are chemarea a păstra și apăra moralitatea poporului, și pe care o au toți aceia, cari se înteresează de existența și viitorul neamului.

Am fost în decursul veacurilor săraci și am fost asupriți, am fost rămași în cultură în urma altor neamuri și mai suntem în mare măsură și azi, dar am fost totdeauna popor credincios cu alipire față de biserică și față de instituțiile ei, cari ne-au întărit în luptele mari purtate pentru apărarea ființei noastre naționale.

Tocmai de aceea fiindcă socialismul, odată lătit în popor, îl amenință cu spulberarea credinței, a alipirei față de biserică, nimicindu-i astfel fundamentul vieții sale morale, comit o *adevărată crimă* toți aceia, cari, conștiu sau înconștiu, direct sau îndirect, contribuesc la apropierea poporului nostru de masele socialiste. Trebuie să protestăm deci cu toată serioșitatea, atât contra laudelor și preamăririlor aduse socialiștilor de foile noastre populare, și mai ales contra adunărilor de protestare micste româno-socialiste, cât și contra rolului, pe care și'l iau unii dintre deputați, de a se pune ca corțeși în serviciul candidaților socialiști, vorbind poporului în fraze frumoase, bombastice, de paradisul partidului social-democrat și îndemnându'l să voteze cu reprezentantul acestuia: d-l Cutare.

Tovărășia cu socialistii, propagată și susținută de câțiva din matadorii vieții noastre publice de acum, poate cauza desbinări dezastruoase în sânul poporului român din patrie, de cari — vede ori ce om întreg la minte că azi când toate forțele trebuesc închegate în lupta grea pentru existența noastră națională, nu avem lipsă.

Pe când unii — de a căror bună credință nu mă îndoesc — cred, că încuscrindu-ne cu socialiștii ajungerea idealului ne va fi mai ușoară și mai sigură, alții, conducătorii *imediati* și *zilnici* ai poporului, vrând să-și îndeplinească datorințele conștientios vor fi siliți să ia contra lor — o poziție hotărâtă și energică. Advocatul, medicul sau alții, propagă unirea cu socialiștii, colindă satele îndemnând poporul să sprijinească candidatura trimisului partidului social-democrat; preotul, ale cărui vederi și convingeri stau ca ceriul de pământ departe de concepțiile și convingerile socialiste, va lupta *contra*, fiindcă e silit să lupte, căci altcum vine în conflict cu glasul conștiinței

sale de slujitor al altarului, de ostaş credincios al bisericii lui Christos, şi de îndrumător chemat al vieţii morale a poporului.

Conflictul, care s'ar naşte de aci, vede ori cine — care vrea să vadă — nu ar însămna nici mai mult, nici mai puţin, decât zădărnicierea tuturor luptelor noastre naţionale, şi ar fi cea mai mare catastrofă din câte au venit până acum asupra poporului nostru românesc.

Luptelor, pe cari suntem siliţi să le purtăm pentru apărarea naţionalităţii noastre, nu este iertat să le dăm nici odată o astfel de direcţie, care nu poate fi urmată şi care e contrară convingerilor unei mari părţi, poate a celei mai mari, a conducătorilor fireşti ai poporului, ci mintea sănătoasă ne spune să rămânem totdeauna pe un teren, unde ne putem lupta — întru cât e posibil — în cea mai perfectă armonie.

* * *

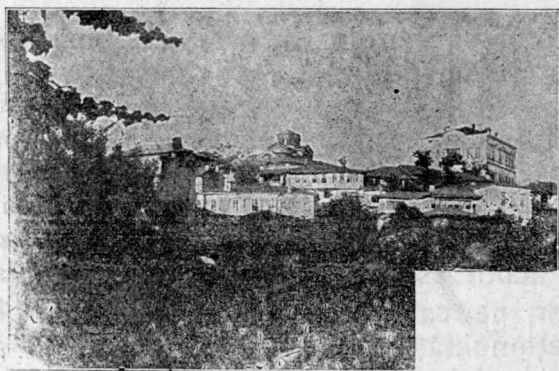
Fiind deci alianţa cu socialiştii, de o parte superfluă, ear de altă parte primejdioasă, putând ea corumpe moravurile poporului, înstrăinându-l de biserică şi religie, şi putând da naştere unei desbinări funeste în sânul conducătorilor vieţii noastre publice, trebuie să protestăm din adâncul inimei noastre contra tuturor aceluia, cari într'o formă sau alta, contribue la îmbrăţoşarea socialismului din partea poporului român.

Iustin Volbură.

Politica Bucovinenilor.

După cele ce am comunicat, despre fasa nouă în politica fraţilor Bucovineni, ne ţinem de datorinţă şi satisfacţie, a reproduce dintr'un articol al »Tribunei« — celei foarte nestatornice — aceste statorniciri politice:

»Deputaţii bucovineni vor intra probabil în rândurile partidului creştin social din Austria. Este o hotărâre însemnată, care poate avea

Catedrala S. Clemente în Ochrida.

Călătoria spre Ochrida.

OCHRIDA

urmări de mare importanță, nu pentru ei numai, ci și pentru noi Românii din Ungaria.

În epoca dela 1867 încoace, legăturile dintre căpeteniile românești din Ungaria și Bucovina se rupseseră aproape cu desăvârșire. Dar să nu uităm că înainte de epoca asta în timpul dintre 1848 și 1867 elementul românesc din toată monarhia a fost privit ca fiind un singur mare corp etnic de aceeaș limbă și naționalitate și având deci aceeaș menire și aceeași aspirații naționale în sinul monarhiei, aspirația de a duce o viață politică unitară și nedeslipită. Se dovedește deci încăodată, că înaintașii noștrii în conducerea politicei, generația cea veche de luptători naționaliști, au avut concepții politice mult mai limpezi, mai logice și mai largi, căci ni era adese superioară prin cultură de o parte și prin curajul radicalismului ei de alta.

Era constituțională ungurească cu prefacerea ei totală, cu presa, cu școala ei ungurească, a izbutit în timp de o generație să ne prefacă și concepțiile politice și ne-a desfăcut aproape cu totul de Bucovina. Ardealul nu mai trimite dascăli ca pe Pumnul (facem abstracție de dl Dr. Sextil Pușcariu) sau ziaristi ca pe Pipoș, pe B. Duică și pe alții. Bucovinenii vin și mai puțin pe la noi, abia se mai prăznuește aici amintirea lui Ciprian Porumbescu. Azi legăturile noastre cu Bucovina sunt nule sau aproape nule.

Trebuie o schimbare în aceasta privință.

După asta: »Tribuna« părăsind antagonismul seu »patriotic« de mai nainte precizat prin domnul Vasile Goldiș, ia fățiș pozițiune pentru cunoscutele soluțiuni de drept public profesate prin domnul Aurel C. Popovici.

Apoi continuă:

Trebuie să relegăm deci legăturile cu Bucovina.

Dorim, ca intrarea bucovinenilor în partidul lui Lueger și Gessmann să fie o nouă epocă în privința aceasta. Bucovinenii vor trebui din partea lor să facă totul pentru a mobiliza nu pe creștinii sociali numai, ci și celelalte partide austriace pentru noi. Este acesta interesul nostru dar și interesul lor, căci ei singuri fără noi sunt o fracțiune prea neînsemnată decât se însemne ceva în politica monarhiei, în vreme ce împreună cu noi ei pot reclama o însemnătate și o înrăurire în politica austriacă și vor avea rolul unui factor în politica monarhiei întregi. Mai mult chiar, cu politica adesea filoruteană a guvernelor austriace, ei vor putea cere să fie menajați ca membrii unui

popor mai prețios și mai credincios monarhiei, decât Rutenii cari visează reconstruirea Ucrainei.

Dar rezultă și pentru noi o dăatorie: aceea de a căuta la rândul nostru legăturile cu bucovinenii. Chiar primul pas va trebui făcut ca noi.»

Cronica politică lunară.

**Desorganizare și desorientare — Un punct luminos. —
O revenire. — Un interview, — Un alt interview. —**

— 30 Ian. 1909.

Precum înainte cu 1 lună, și cu un an, și cu 5 ani, suntem și azi tot în *desorganizare și desorientare*. Avem vre-o trei presidenți și vre-o trei comitete, cari li au în frunte pe cei trei presidenți, și totuși nu avem un cap, nu avem o conducere și o țintă stabilită. Avem încă, pe hârtie: *comitetul național*, în frunte cu un președinte, care nu e deputat; avem *comitetul naționalităților* în frunte cu un președinte deputat, la Budapesta, și avem, al treilea, o secție română a comitetului de mai sus, în frunte cu un alt președinte, la Arad; dar, să fim sinceri: cine știe, cine cunoaște pe toți acești presidenți și cine vede ori simte toate aceste trei comitete și subcomitete, în viața noastră publică...?

Nu; să nu ne mai amăgim! Suntem mai disorganizați ca ori-când. Dovadă și multele încercări, până aci neisbutite, de a ne organiza: cum a fost la Arad, mai înainte, și acum la inițiativa Dlui Dr. Suci, și cum a fost și aici în Cluj, la inițiativa unui om, pus în frunte, de-a-dreptul din necunoscut, și care prin niște echivocuri caracteristice, a organizat *pro forma* — totul e «proforma» la noi, «*ut aliquid fecisse videatur*» — un al patrulea partid numit: *partidul naționalist regnicolar*, în care, cum se prevede, și dl *George Pop de Băsești*, președintele comitetului național, poate fi numai membru estern.

În chaosul acesta al neorganizării, nu-i mirare, că fiecare «frunțăș» de ici-colea, se simte «candidat de deputat» și fiecare deputat un președinte pentru o seamă de oameni. Unul pentru-că e «orator», în stare să vorbească mai multe ciasuri (fără să spue ceva) ori e director al unei foi de zi; altul fiindcă e recunoscut «cel mai cuminte», fiindcă n'a comis toate năzdrăvăniile colegilor săi; altul fiindcă s'a dovedit cel mai «radical» operând cu toate mijloacele oratorice, în proză și în versuri; și iarăși

altul fiind-că are meritul de a fi iniţiat «activitatea» şi are «trecere» la socialişti...

Intru neorganizarea dela noi socialiştii, cari au desigur o organizaţie, sunt o autoritate ideală!

Cu aceasta mulţime de prezenţi, de «actuali» şi «fiitori» şefi, biata cauză este cu totul orfană; *quod multi curant, nemo curat*; şi astfel continuăm a vegeta şi în politică orbecând fără nici o *şintă*, şi fără nici o nădejde, ca în toate ale noastre. Doar acum politica e culmea..

Nimic nu arată aceasta inaniţie a vieţii noastre publice, ca şi zia-rele, singurele manifestaţii bune-rele ale acestei *vegetări* de pe o zi pe alta, pe care ne-am obicinuit a o numi „viaţă publică“. —

Aci se produc cele mai groaznice năzbutii; aci se vădeşte cea mai chaotică învălmăşeală, aci se arată toată sărăcia duhului, care stăpâneşte cu toată suveranitatea, opinia noastră publică.

Eată un exemplu clasic! În preajma sărbătorilor unul dintre marii matadori, — pe cari ne-am deprins din vremuri a-i socoti, — emite un memoriu straşnic printr'un ziar, sub un titlu chilometric, de-ţi pierzi răsuflarea cetindu-l: «*Promemoria către fraţii mei români în chestia solidarităţii fiilor naţiunii*». În 2 numeri de ziar se umplu 8 coloane cu aceste „promemorii“ şi la urmă? »*Nessze semmi, fogd meg jól*« — ca să ne exprimăm şi noi în stil parlamentar.

Din întreaţă polologia se constată faptul, mai elocvent decât ori ce ritor, că »*n'am putut realiza organizarea de repeţite ori proiectată a partidului*« („Lupta“ nr. 256—1908).

Ne rămânea nădejdea că doar de Sărbători se va ridica nivelul acestei vieţi publice decadente şi ne vom lumina prin declaraţiunile înălţătoare ale vr'unuia din aceşti mulţi şefi, prezenţi şi sub-prezenţi, cu cari ne-au înzestrat vremile neorganizării, ce stăpâneşte. Zădarnică nădejde! N'am găsit lumină, nici „*La peştera din Vifleim*“ a părintelui Dr. Vas. Lucaciu, care nu oferă de cât paiele unor locuri comune şi banalităţile, ce nu mai prind, ca: „Limba, legea, vorbe sfinte la străbuni erau“. (Da! erau!) sau: „Cu noi este D-zeu, înţelegeţi neamuri şi vă plecaţi, că cu noi este D-zeu“. —

Nu ne-am cuminţit întru nimic nici prin „Meditaţiunile“ d-lui G. Pop de Băseşti, din acelaş număr al „Luptei“, cari meditaţiuni, dacă se aseamănă, prin stil, în mod surprinzător, cu Promemoriile părintelui dela Şişeşti, apoi nici în fond nu se ridică mai sus de nivelul acelora, care este de tot scăzut.

* * *

În aceasta nebuloasă situaţie, care ameninţa să întunece şi cele mai luminoase cărări ale istoriei noastre, punând sub sămnul întrebării

chestiuni statornicite și limpezite prin flacăra credinței de veacuri a poporului nostru, a răsărit, ca un punct luminos, întemeiata orientare politică, dată — nu de la vr'unul din multele noastre comitete, secții ori subsecții, ci prin o revistă literară de la Iași: înțelegem articolul d-lui C. Stere, directorul „Vieții Românești“, intitulat: „*Imperiul Habsburgilor și politica Românilor*“.

Ce spune dl C. Stere nu e nou, decât pentru analfabeții politiceii noastre. Toate acele adevăruri s'au mai spus, și încă cu aparat și mai mare, de oameni cu și mai multă autoritate politică. Dar — ce fac împrejurările! — în timpul de acum articolul d-lui Stere a picat ca un novum, și toți „politicianii“ noștri au rămas surprinși. Unii au tăcut, — învinși; alții au revenit, convinși, ear alții, mai refractari adevărului, s'au rățoit — înzădar. Relevăm pe „Bătrânul“ Luptei, care nu ni-se pare de loc bătrân, după judecată; din contră pare unul din acei mici titani ai noștri, cari iau bătă mare a mână, și pălăria tatâne-său pe cap, ca să apară — „Bătrâni“. —

Ne-ar face plăcere să putem reveni asupra acestei teme, dar de ocamdată constatăm, că încât pentru situația noastră, articolul dlui Stere culminează în aceasta constatare actuală:

«*Să fim drepti. Direcțiunea politică a «Vienei» e silită și ea să țină seamă de raportul real de forțe. Ar fi făcut ea, în «coniectura» actuală politică, concesiuni maghiarismului, dacă Românii, și naționalitățile, ar constitui o forță organizată și conștientă?»*

— Lăsăm să răspundă «Lupta» și «luptătorii» ei...

* * *

În lipsa ori cărei autorități politice aici la noi, articolul d-lui Stere, ori cât ar fi fost combătut de unii „Bătrâni“ tineri, și de unii tineri ai bătrânilor, a avut darul de a aduce la reson chiar și pe unii tineri cu temperament, cari dacă au asaltat și cucerit Parnasul, cred că cu temperament și impulsione tot așa de ușor se poate cuceri și Olimpul mării noastre politice. Acesta e un rezultat relativ însemnat. Poate că în producerea acestui efect dl Stere să fi fost norocos de a fi fost precedat și de alte intervenții, ori bune instrucțiuni, dar rămâne faptul, că tinerii luptătorii cu temperament ai *Țării noastre* s'au dovedit docili, cel puțin față de profesori, ca d-l Stere.

Cât de cu *temperament* sunt acești tineri se vede din însuși programul stabilit în nr. 1 din anul acesta al foii ce conduc, și în care, ca singur punct precis, se statorește astfel linia de conduită:

„Urmând îndrumările unui răspicat spirit critic vom atinge neajnsurile societății noastre și de câte-ori se va simți trebuința vom *răscoli păcate* și vom așeza în lumina lor adevărată pe oamenii

dubioși, cari în zilele noastre grele ne tulbură apa. Vom contribui astfel la premenirea morală a societății noastre (bine înțeles: „răscolind păcate!” „Răv.“) care e singura cheazăsie de isbândă a unui popor luptător.“

Ori cât de adevărată e conclusia finală a acestui „program“ nu suntem de acord cu premisele ei și nu mai ales cu mijloacele, ce se cred potrivite în scopul *primenirii morale*, spre care țintim și noi, cu modestele noastre puteri. Dar am reprodus acest punct de program — fiind altfel la noi „programul“ mai rar ca ori ce alta — ca să se vadă cât de subiectiv și cât de cu *temperament* își înțeleg unii oameni rostul. Și totuși, chiar acești luptători ai *temperamentului*, după articolul dlui Stere, cercetând »*Temperamentul în politică*«, ajung spre plăcuta noastră surprindere la constatări și declarațiuni, ca cele ce urmează:

»In politică n'ar trebui să se vorbească nici odată de temperament...

»Cei ce fac politică numai prin intuițiuni naive, sunt diletanți primejdiși.«

»O spunem — zice »Țara Noastră« nr. 2 — pentru că am *observat*, că printre oamenii noștri de seamă, cari ne conduc și ne povățuesc cu scrisul sau în graiu viu, sunt mai multe firi *împlusive*, decât rațiuni calme!

»Vedem în acest fenomen o primejdie destul de mare, căci, dacă în locul unor anumite principii de ordin superior și în locul învățăturilor pozitive ale *tradițiilor noastre politice*, am primi să ne orientăm după sentimentele, așa de schimbăcioase și de supuse tuturor fluctuațiilor, ale unor sfătuitoari, noi am înceta a mai face politică și ar însemna, că ne dedăm la un joc de pur diletantism.

»Oamenii, individual, au dreptul de a fi impresionabili și a sta sub influența momentului, poporul, ca întregime, nu poate fi astfel...

»Nimeni nu poate tăgadui, că în fasa din urmă a politicii noastre am avut un șir de *decepțiuni*... Dar de aci, până la o dispoziție elegiacă... și până la propunerile desnădăjduite ce se fac în unele cercuri ale noastre, este o mare distanță. .

»Toate lucrurile din lume își au rostul și explicațiunea lor... și dacă ne-am fi dat șilînța, am fi reușit să ne explicăm și ultimele asalturi puternice... împotriva noastră...

În schimb ce s'a făcut...? S'au ridicat bănueli cu totul străine de logica faptelor... S'ă pornit cântecul... pe chestiunea *abandonării*... S'a pornit acel zig-zag de izbucniri violente împotriva Coroanei...și barca politicii noastre scăpată din mâinile cărmacilor și din linia ce și-o desemnase, plutește în voia vânturilor și a întâmplării.

„...Unul din aceste *temperamente* conducătoare, care aparține generației mai bătrâne (»Bătrânul« din »Lupta« de Crăciun. »Răv.«) merge și mai departe cu fantazia și bănuște până și despre România, că ar fi în stare să contribuie la distrugerea noastră...

»...Astfel de manifestări nu mai aparțin științei politice, ci de-a dreptul unei stări de suflet îngrițitoare.

»Și *greșell* de acestea — încheie articolul — se vor face mai multe, iar starea de astăzi va continua cu toată *harababura* ei, dacă nu se va pune zăgaz

pornirilor individuale și nu se va reveni la o mai calmă și mai obiectivă judecată a situației, și lupta politică nu se va pune *în vechiul ei făgaș*, cu vechile *credințe și tradiții*. —

Am reprodus astfel în esență aproape întreg articolul »Terii Noastre«; pentru că el, nu numai verifică vederile noastre asupra actualei situații nenorocite a vieții noastre politice interne, ci *înseamnă* o hotărâtă *revenire* dela aventurile neserioase ale neiolalelor rătăcirii, în ce privește atitudinea Românilor față cu Tronul — *revenire*, de care numai bucura ne putem, fiindcă am fost printre aceia, cari nici un moment nu ne-am clătinat, păstrându-ne mintea rece și inima caldă de vechile credințe. Dar ascriem acest succes cui se cuvine, dlui Stere și nu *conducerilor* noastre politice. —

* * *

În nr. 21—3 al »Răvaşului« din 1908 am reprodus, la pag. 634 o parte din discursul d-lui deputat Dr. A. Vlad, adevăratele declarații, cari constituie adevărate eresii politice, și cari sunt cu atât mai dezastruoase, că le rostesc în publicitate oamenilor, ce *reprezintă*. Am constatat că nimeni, nicăieri, n'a făcut pentru acest pas nici o critică d-lui Vlad, deși nime nu l'a nici apărât. Cu risicul ori căruia odium, ce se leagă fatal, într'o situație ca aceasta, de tot ceea ce spun adevărul, trebuie să mai remarcăm niște incoerențe, cari s'au dat în vileag, de Crăciun, sub marca d-lui deputat Dr. Iuliu Maniu.

Deși nici d-l Dr. Maniu nu a desvoltat, cum mai ales se aștepta, programul partidului național în camera deputaților, și deși și acest deputat a consimțit să se prezente proiecte de adresă, cari nu țin cont de acel program, — el totuși și-a asigurat o considerație deosebită prin faptul, că nu a încălcat fățiș programul național, prin un limbaj elegant și energic totodată, și prin o logică aplicare a unor formule de drept pozitiv, în câteva chestiuni de interes public. Tocmai de aceea ne surprind incoerențele debitate într'un interviu acordat prin dl. Dr. I. Maniu organului d-lui Russu-Şirianu.

În acest interviu d-l Dr. Maniu zice că toți oamenii de frunte ai partidelor ungurești sunt convinși de dreptatea revendicărilor noastre.

Deci împlinirea, măcar în parte, a dorințelor noastre nu mai poate fi refuzată. Apoi continuă:

»Deci nu chestiunea, dacă vom căpăta concesiuni, ci altceva îmi inspiră îngrijiri (concesiunile îl îngrijesc!) ca ele să nu fie exploatare de oameni nechemați, politicieni, cari n'au luptat pentru ele, cari nu le-au meritat și nu le-au dorit în mod sincer, și pentru cari ele nu sunt scop, ci un mijloc de a parveni...«

Pentru viitor, ca să câștige o influență politică, Dr. Maniu declară:

«La viitoarele alegeri va trebui să trimitem în cameră, nu oameni intelectuali, ci niște bătauși, cari să opuei forța brațelor teroarei șoviniste! Se pare, că deși convinși de dreptatea cauzei noastre, oamenii politici unguri sunt hotărâți să ne mai amâne cât mai mult, silindu-ne să începem o tactică de luptă și mai *Inversunată*, ca până acum...»

Apoi a mai zis dl Dr. Maniu:

— «Se aude atât de des cerându-se, ca scop al luptei noastre economice, *formarea unei clase de mijloc românești*. Ei bine, asta e o naivitate și o imposibilitate (!? «Răv.») A proclama *trebuința unei clase de mijloc* e un anacronism (!? «Răv.») A cercă să creezi o nouă clasă de mijloc și *fără subvenția statului*, este o *absurditate!*...și viitorul, *credem e al clasei muncitorești, a proletariatului*».

Mai târziu însă declară:

«Noi din parte-ne facem toate silințele de a ajuta pe meseriașii și negustorii români din Blaj... În general Românii buni din Blaj nu cumpără și nu comandă decât dela români...»

— Poate nițică espicare n'ar ștrica acestor enunțiațiuni atât de apodictice, pe cât de greșite și incoherente.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

* * *

Pentru-ca să încheiem aceasta primă cronică, puțin mângăitoare a anului 1909, trecem preste câte-va idei, aruncate în publicitate ca niște *ballonss d'essay*, cum au fost: cooperarea cu Archiereii, marea adunare, națională... etc. și încheiem, ca să remănem în stil, tot cu un interview.

«Keleti Értesítő» anunță, că interviewat, părintele Dr. Vas. Lucaciu leadarul deputaților Români a declarat, în chestia Justh, care face sig-natura situației de acum din țară, următoarele:

«Justh Gyula, președintele camerei a declarat înaintea mea și a altor deputați români, în mai multe rânduri, că Maghiarii ori-cum trebuie să caute înpăcarea cu naționalitățile. Țara are lipsă de aceasta. Drept, că Justh nu mi-a spus nici-când ce propuneri va face, dar e fapt sigur, că din ocazia audienței a atins și chestiunea naționalităților. Eu am încredere în iubirea de dreptate alui Justh și sunt convins, că dacă va avea odată o influință hotărâtoare asupra trebilor țării, el va realiza pacea cu naționalitățile...»

Aceasta a zis Dr. Vas. Lucaciu. Noi, abstrăgând de celelalte, ne mirăm de un lucru: Cum se poate, ca „Lupta“, care e una cu pr. Dr. Lucaciu, să arete atâta nelncredere Maieștății Sale, și atâta încredere Măriei Sale — Justh? Punct.

POSTSCRIPTUM

»Lupta«, în noua zodie a părintelui Dr. Lucaciu, dă tot mai multe simptome ale situației, pe care o caracterizăram mai sus.

»Mai în nou« — cum zice ea, după unguerescul »ujabban« — discută *împăcarea cu naționalitățile*, pe care părintele Lucaciu are încredere, că o va face presidentul camerei, Justh. Zice, că »pentru politicianii maghiari a devenit obiect de *conștiință generală* (adecă »általános tudat«), că *naționaliștii* aplicați în posturile așa numite de încredere, nu îndrăsnesc să facă pentru semenii lor nici atâta, cât fac cei străini pentru naționalități. La formarea acestei judecăți ar fi contribuit *unii archierei*, zice »Lupta«, cari prin nelucrarea lor și-ar fi pierdut ori ce influență asupra poporului, din care fac parte »numai după naștere« (înainte de naștere poate nu *puteau* face parte... »Răv.«). Lupta se ocupă și preocupă mult, de actualii și viitorii, mai ales *viitorii archierei*, așa de mult încât și din »împăcarea« proiectată de Justh prevede mai ales o alegere de archiereu.

Eată cuvintele, destul de transparente, ale »Luptei«. Ea zice:

»Fiind vorbă de împăcarea sinceră, noi *am cere cu mult mai puțin* dela puterea de stat, decât ar crede unii politiciani maghiari. D. e. am cere *barem* în fruntea bisericilor să ajungă *personalitățile cele mai vrednice* din punct de vedere moral și intelectual.« (Și ca să nu cumva să hesiteze puterea de stat a accepta aceasta condiție a *împăcării*, »Lupta« sau omul dela spatele ei, care își are desigur candidatul seu »cel mai vrednic« să grăbește a da asigurarea necesară. Ea, sau el, zice:

»Puterea de stat poate fi în clar cu adevărul, că o personalitate morală intelectuală nu poate ajunge în conflict nici odată cu *interesele statului* (!) ci din contră poate coopera la *promovarea acelorora*«.

— Nu-i așa, că e prea transparent, și că prea să străved oamenii și tendințele de după culisele organului deputaților naționaliști?

Nu-i așa oare, că e urât lucru cea ce unii numesc »politică«. Ori cum însă noi credem, că »naționaliștii,« cari atâta umblă în călcăiele Archiereilor, să facă bine a nu amesteca în treburile lor particulare, ca o marfă, scaunele archiereilor, pentru că acelea, pe cât știm noi aparțin bisericei, nu »naționaliștilor«, ori deputaților de acest fel.

Turcii tineri și Coranul.

Mișcarea începută în Turcia, prin revoluția nesângeroasă din vară, e o pornire de care trebuie să ne dăm seamă, nu numai pentru că, sprijinită de Anglia, înseamnă o schimbare în orientarea politicii esterne, ci și pentru că ea nu se va opri aci. »*Deutsche Rundschau*« din Berlin zice că întemeierea constituționalismului în Turcia a fost ca și niște lovituri de trăznet pentru cei amestecați în valvărtejurile politicii orientale, și au dovedit, că musulmanii sunt încă destoinici de o viață care se înviorază la izvoarele civilizației noastre europene, ca și Iaponezii

În vremea lor. Stăpânii Tarigradului şi-au dat seamă, că retrăgându-se în alvia sa, pe marginile Bosforului, trebuie să caute a se reculege prin civilizaţie, şi înfrăţind neamurile multe şi mărunte de sub stăpânirea sa, şi îndrumându-le pe calea progresului pacinic, să-şi apere drepturile, ce li-se cuvin.

Turcii tineri au programul renaşterii prin cultură. Fiind însă, că Coranul, codul legilor pentru toţi islamiţi, împiedecă multe cerinţe ale civilizaţiei europene, s'a constituit un comitet de fruntaşi turci, cu scopul să dea o altă interpretare Coranului, care să permită o adaptare a societăţii musulmane, la cadrele culturii europeneşti.

Pornirea aceasta poate însă să întimpine împotrivire şi să provoace o revoluţie cu mult mai răscolitoare, decât cea care a prefăcut Turcia, de azi pe mâine, într'un stat constituţional. E timpul deci să ne dăm seamă mai bine ce este Coranul, din care în acest număr noi dăm câte-va pagini traduse anume.

Coranul (arabeşte: *El Qurân*) este cartea sfântă, așa zicând Biblia Muhammedanilor. El conţine preţinsele revelaţiuni ale lui *Muhamed*, care numeşte cartea aceasta şi *Furcan*, i. e. »distingere, deosebire«, adecă între minciună şi adevăr. Muhamed însuşi nu ştia ceti şi scrie, ci el dictă »revelaţiunile« sale unor bărbaţi din împrejurimea sa. Dictatele lui Muhamed se împrăştiară apoi ca foi răslete, scrise pe papyrus sau pergament. Abia după moartea lui Muhammed fură culese acele foi de către Chaliful *Abu-Bekr*, adaugându-se la ele şi multe alte enunţări ale lui Muhammed, cari se păstrară până atunci numai prin tradiţiune orală. La culegerea aceasta s'a neglijat cu totul ordinea chronologică şi conglomeratul câştigat s'a împărţit în 114 Sure sau capitole. Primul exemplar al Coranului sa depus la Haphsa, una dintre soţiiile lui Muhamed, şi după acest exemplar s'au făcut mai multe copii, cari s'au răspândit între Mohammedani. Din cauza neglijenţei decopiatorilor s'a corupt cu timpul textul astfel, încât dicta necesitatea o recensiune nouă a textului. Al treilea Chalif Othman împuternici deci pe patru bărbaţi să întreprindă recensiunea Coranului. Aceştia luară asupra lor lucrul acesta şi se deciseră în urma dorinţei lui Othman pentru dialectul kuraişitic, eliminând din Coran celelalte dialecte şi dându-i astfel o limbă unitară. Exemplarele Coranului, cari conţineau textul de înainte de recensiune, fură toate culese şi nimicite, încât astăzi este textul cu totul unitar şi s'au aflat în urmă numai foarte puţine variante de tot nsinsemnate. Coranul fu tipărit până acuma numai Europa creştină, deoarece Muhamedanii îl multiplică numai prin copiere cu mâna sau cel mult prin litografie. Conţinutul Coranului este foarte variat. Se află în el părţi de o rară frumseţă poetică, alte

părţi retorice lungi şi pline de repeţiiri plictisitoare. Materialul e parte dogmatic, parte moral, parte se află şi o mulţime de legi privitoare la dreptul civil şi penal. Muhamedanii cred, că cea ce e cuprins în Coran exista acum din vecie în fiinţa lui Dumnezeu. În noaptea El Kadar fu trimis Coranul din cer şi fu revelat bucată după bucată lui Muhammed prin Ingerul Gabriel. Aceasta credinţă a muhamedanilor s'a răspândit de pe timpul Chalifului Mutavakkil. —

PRO CALABRIA

«Unirea» ne aduce în numărul din urmă ştirea, că I. P. S. Sa Metropolitul, Dr. Victor Mihalyi de Apşa, a dat, în numele tuturor arhierilor Metropoliei unite cu Roma, un mişcător circular către întreg clerul şi poporul pentru ajutorarea nenorociţilor fraţi creştini din Sicilia şi Calabria, cari au căzut victime celei mai mari catastrofe ce a văzut-o istoria. Acest cuvânt, care înseamnă o faptă, este binevenit nu numai pentru scopul creştinesc umanitar, ce-l serveşte, ci şi pentru a pune capăt scârbelor, pe cari şi în aceasta cauză, ca mai în toate, le-a prilegit la noi desorganizarea, în care se sbate întreagă viaţa noastră publică. «Tribuna», cu eterna-i sete de scandal, şi-a luat şi aci partea leului.

Aceasta foaie, condusă de dl Ion Russu-Şirianu, care nici astăzi nu-şi dă seamă de puţinătatea sa între împrejurări normale, nemulţămită că publicul românesc nu contribuie destul la colecta, ce s'a crezut chemată să o deschidă ea mai întâiu, atacă cu obicinuita sa violenţă de demagogi pe *toţi arhierii români*, fiindcă n'au refuzat de a face parte şi dintr'un comitet regnicolar, ce colectează pentru nenorociţii Italiei. Ea cere, nici mai mult, nici mai puţin decât ca «prelaţii celor două biserici române, să caute a-şi desfăşura puterea *adunând şi trimiţând* ajutoare, în numele naţiunii române, la un loc cu «Tribuna», care s'a gândit întâia-oară la aceasta...»

Pe aceeaşi temă «Tribuna» atacă şi pe deputaţii «naţionalişti...»

Nu e treaba noastră să esplică, pentru-ce oare arhierii români, membri ai casei magnaţilor, şi deputaţii români, membri ai camerei, au preferit în cauza aceasta mai curând să stee alături de primministrul Wekerle şi de primatele Vaszary, decât alăturia de dl Ion Russu-Şirianu, care în materie de colecte are iniţiativa binestabilită deja de când cu colectă pentru fondul lui lancu... Drept că dl deputat Dr. Alexandru Vajda-Voevod, la timpul său, a dat un capital la biografia dlui Russu Şirianu, într-o materie analogă, care de sigur nu va forma pagina cea

mai trălucită în biografia ilustrului nostru tribun dela Șiria, — dar, ne întrebăm noi, oare când e vorba, ca «națiunea română» cum zice Tribuna, să-și arete frățietatea sa simțitoare față de nenorociții Italiei, tocmai o redacție oare-care, a *Tribunei* sau a *Luptei*, să fie chemată, a lua inițiativa unei colecte? O redacție care — ca și cea dela «Tribuna» nu se genează a adauge pe lângă mila pentru Italiani, numai decât și grigea de taraba abonamentelor sale,*) și cari, însăși mărturisesc, se administrează așa de ușuratic, încât ele însăși vorbesc de foștii sei oameni pur și simplu, ca de niște «defraudanți» (Vezi «Lupta» Nr. 214—1908) sau «*naufrațiați*», cari pot avea titlu la mila altora pentru sine, dar titlu de a colecta pentru alții — mai puțin.

Oare așa de mult să se fi destrămat la noi ori ce legătură, orice organizare, încât nici la un apel așa de universal, ca cel de la *Messina*, să nu fie cine să răspundă altul, decât numai d-l I. R. Șirianul?

În timpul războiului româno-ruso-turc, doamna ludita Măcelariu soția ilustrului fruntaș de pe vremuri, *Ilie Măcelariu*, a constituit un comitet de dame și au colectat pentru răniți. Dacă acum nime dintre damele române n'a luat inițiativa, unde a fost oare comitetul național, sau comitetul naționalităților? Unde au fost cei trei preșidenți ai Românilor din Ungaria și Transilvania? —

A trebuit să vină cutremurul de la *Messina*, ca să vedem, că la noi deja de mult un cutremur social-politic a zdrobit ori ce organizație...?! E trist. Dar atunci mai bine era dacă fiecare făcea după pilda dată, în primele zile a nenorocirii, de direcțiunea »Economului«, care a trimis obolul seu de-a dreptul la consulatul italian din Budapesta, pe lângă o scrisoare românească, la care consulatul a răspuns frumos italienește, și s'au înțeles...

După aceste nouă simptome la cari a trebuit să asistăm, chiar și atunci, când e vorbă de o chestie de umanitate și de reprezentare națională, e chiar binevenit apelul Arhiepiscopilor, dat de I. P. S. Metropolit, care deși mai târziu, vă pune în ogașea cuvenită chestiunea, și va rezolva afacerea într'un mod cuviincios, conform principiilor creștinești, reprezentându-ne în Italia separat, ca organizație proprie bisericească.

Dacă și I. P. S. Arhiepiscopii ai bisericei surori ar face asemenea, ar da nu numai dovada solidarității române și creștine, ci ar alina cu colectele de milă și alte rane de cât acele pricinuite de cutrămurul cel fără păreche — dela *Messina*.

*) «Toți cei ce umblați cu discul pentru milă creștinească, purtați prin colibe tuturor românilor *lista de abonament* la ziarul românesc național (i. e. «Tribuna») pentru că acestea țin în români nestînsă făclia dragostei de neam.» — *Tribuna* Nr. 1—1909. În apelul pentru Calabria, intitulat: «*Cu discul*».

Din noaptea de anul nou.

*E linişte şi noapte nemişcată,
Şi toate par în noapte 'ncremenite;
De sub icoană — para zbuciumată
Învie pe păreţi figuri cumplite.*

*Vezi, noaptea asta-i vremea curgătoare,
Se scurge lin, în taină se petrece . . .
N'auzi tu zvonul nopţii, care moare,
N'auzi nici zvonul vremii, care trece.*

*Tu dormi... şi preste fruntea ta senină
Se strecură tot clipă după clipă
Lăsându-ţi vie-a trupului lumină;
Dar alta şi iar alta se 'nfiripă . . .*

*Azi te-amăgeşti cu clipa, care vine:
Că-i cea din urmă? — gându-ţi nu se teme;
Azi visul tău cuprinde mări senine
Mâne-l îneacă-un picur mic de vreme.*

*De mult o clipă ţi-a adus viaţă,
Ş'aceeaş clipă mulţi a dus cu sine;
Dar mâne-o altă clipă trece în ceaţă
Aducând mulţi, răpindu-te pe tine.*

*Tu dormi... La căpătâi lumina vieţii
Îţi arde 'ncet, încet... apoi se stânge.
Ca să dispari în colbul mare-al vremii
Cu clipa 'nlăcrămată, ce te plânge..*

.

*Dar flacăra candelii zbuçiumate
E a sufletului tău sfioasă rază:
Se zbate 'n noaptea neagră nemişcată,
Ca sufletu-ţi, ce 'n vremuri priveghiază.*

*Dar ce zic eu!?. Căci flacăra se zbate
Cerând putere nouă... şi se stânge!
Doar sufletu-ţi prin sfere se abate
Nemuritor, când haina vremii' l strânge.*

*Şi când pământu-şi cere-acasă lutul
Şi sufletul se 'mbracă 'n vecinicie,
Atunci din slăvi s'arată Nevăzutul,
Ca fericire vecinică să-i fie.*

AL. P. DAFIN.

BCU Cluj Central University Library Cluj

DIN BĂTRÂNI. În *Fildul-din-sus*, (com. Clujului) este o mare biserică de lemn, frumoasă şi vioiu zugrăvită, cum rar se vede. Pe uşa frumos cioplită a bisericii e încrestată cu slove aceasta inscripţie:

«Să se ştie şi aceasta, cine au fost meşterii acestei sfinte biserici:
Frenţ Nicoară din Agriş şi unul din Chendrea, a Petri Brudului fecioru Nicolae. A. Dlui 1726.»

În *Fildul-din-jos*, biserica e mai mică, dar e zugrăvită de mâna cunoscutului meşter şi zugrav *Ursu Broina*, din Ştobor. Faptul se constată din inscripţia deteriorată niţel a zugravului însuşi, din care se mai poate cetli:

«*Zugrăvitus'a aceasta sfântă şi Dzeească biserică cu mâna de ţerină alui Ursu Broina a...17... În zilele împărăţiei lui Iosif şi Maria Theresia cu cheltuala sătenilor...*»

Acolo se află un volum din Mineiu scris cu mâna de «Grigorie diacul din satul Dol la 1720» pe care l'a cumpărat, cu 12 florinţi, Cosma Stefan din Fildul de jos.

Crestături.

— O apărare simptomatică, în Franţa. Avocatul francez Sain-Appert a ținut în zilele trecute, înaintea unei curți cu jurați, o vorbire de apărare, care ne dă icoane mișcătoare despre stările grozave, cari domnesc de prezent în societatea franceză. Eată cum s'a petrecut lucrul: Pe banca acuzaților șede un băiat de 18 ani, Emile Sandot. Pertractarea curge astfel:

Președintele: Sandot, dta ai omorât pe R. Ménié, ca să poți fura un franc. Dacă ai fi știut cât afli la ea, sigur nu o ai fi ucis!

Sandot: Pentruce să nu? Eu nu-mi bat capul, că oare valoarea unui astfel de schelet bătrân e mai mare sau mai mică. Eu lucru pentru ori ce plată.

Președintele: Cinismul dtale ar îngrozî și pe un sălbatec. Tîrîr de 18 ani și deja atât de corupt! Cine te-a învățat astfel de fapte îngrozitoare?

Sandot: Ce știu eu cine!

Președintele: Prin urmare dta recunoști întreagă acuza?

Sandot: Întreagă, întreagă, dle președinte, răspune tinărul rîzînd.

Președintele: Jurații îndată își vor spune sentința. Acum să-l auzim pe dl apărător!

Apărătorul *Sain-Appert:* Domnilor! Datorința mea e foarte ușoară. Acuzatul recunoaște tot, deci apărarea e imposibilă. Cu toate acestea voi spune și eu câteva cuvinte. Dacă judecătoria cere seamă dela el pentru păcatul comis, permiteți-mi să cer și eu seamă dela judecătoria pentru judecata ei. E cu puțință aceasta? Eu nu știu. Știu însă că aici *cineva* e mai mare păcătos decît acuzatul însuși. Pe păcătosul, sau mai bine zis, pe păcătoșii aceștia vreau să vii denunț. Acuzați sunteți dvoastre, domnii mei, dvoastre, cari reprezentați societatea; aceea societate, care se vede silită a

pedepsi crimele, pe cari din nepăsare sau fiindcă însăși e coruptă, nu le-a putut împedeca. (Mișcare pe coridor).

Văd înaintea mea pe Cel restignit pe Cruce și mă închin. El e aici în sala tribunalului, unde dvoastre îi judecați pe cei păcătoși; pentru ce nu-l afli însă acolo unde-i chemați pe copii la învățătură în școală? Pentru ce pedepsiți acum privind la D-zeul de pe Cruce? Pentruce trebuie să se întâlnească Sandot cu Christos cel restignit aici, mai întâi, unde-l apasă mâna de fer a legii? Dacă ia-ți fi arătat Crucea Mântuitorului, când era încă pe băncile școlii, acum nu l-ați vedea aici pe banca rușinei. Cine i-a vorbit lui vre-odată despre suflet, despre cinstirea deaproapelui sau despre iubirea lui D-zeu? Cine i-a spus lui vre-odată porunca D-zeească: »să nu ucizi«? Sufletul lui a fost lăsat pradă tuturor deprinderilor rele. Tinărul acesta a crescut cum crește fiara sălbatecă în deșerturi, părăsit, în m. jocul societății, care-l omoară acum ca tigru, pe când ar fi putut face din el un miel blând. Da dlor! Eu vă acuz pe dvoastre; pe dvoastre, cari vă mândriți cu cultura, ear de fapt sunteți niște barbari. Dvoastre sunteți acei, cari lățiți necredința și imoralitatea în popor și apoi vă mirați când fii acestuia, la vârsta de 18 ani, stau deja pentru ucideri înaintea tribunalului. Dlor! Redați-i poporului credința în D-zeu, redați-i religiuinea și atunci nu vor mai fi ucigași, nici tâlhari, nici alți oameni de nimic! —

I. Volbură.

— **Oplnia publică**, cea sinceră nu cea mesteșugită a ziarelor, s'a exprimat de sărbători prin câți-va poeți. Pe lângă »Rugăciunea« lni Roșioru, și »Meditația« lui Cotruș, ambele echouri foarte sincere, a mai apărut o »Rugăciune« de anul nou, care caracterizează spiritul public. Poetul, în cazul de față din

sexul delicat, închee astfel ruga sa de anul nou:

Dă-ne puterea, tăria voinții
Ca 'n lupta vieții să nu *șovăim*,
Și ne *mărește* luminile minții
Să aflăm calea spre al nostru destin.

Eată cum sinceritatea suplinește unei ori talanții poeziei. Poeta Sălajului a spus sincer ce stăpânește la noi în aceste vremuri: șovăiala și orbecarea...

— *In P. S. Sa Metropolitan Metianu*, răspunzând felicitărilor obicinuite de anul nou, talmăcite în numele clerului și poporului seu, de vicarul Dr. Il. Pușcariu, a zis între altele.

„...Să nu descurajem. S'au mai adus legi aspre și în trecut și s'au mai luat măsuri în contra desvoltării

noastre firești și noi nu am desperat, ci ne-am *apucat de lucru*, ne-am pus să *săvârșim* opera de *apărare* și încă cu succes. Așa să facem și acum. Fiecare să-și facă datorința în cercul său de activitate și atunci nu avem să *ne*temem de nimica. Mai ales amvonul să fie prefăcut în viitor în catedră, de pe care să fie propoveduită nu numai morala, ci și cultura și știința...”

Se știe că acestor cuvinte a *premers* fapta întemeierii *fondului cultural*, inițiat de I. P. S. Sa cu o înșămnată sumă, la care s'a obligat a adauge anual 10% a salariului seu. La acest fond preoții și mirenii *bisericei* gr.-or. contribuiesc zilnic cu sutele și miile. Esemplu *e* frumos — și bun de urma.

CRONICA

BCU Cluj Community Library Cluj

— **Preoți distinși.** Părintele G. Trăilă, parochul și protopopul unit din Timișoara, ale cărui merite, față și viață, o cunosc cetitorii noștri din anul trecut — a fost distins de Maiestatea Sa cu *crucea de aur* pentru merite. Distincția aceasta binemeritată și rară, a fost relevată la noi cu atât mai vârtos, că s'a făcut la propunerea Episcopului diecezan al Lugojului: Dr. Vas. Hossu, care cu o solitudine adevărat părințească priveghiază adevărat *episcopește* asupra clerului eparchiei sale, alegând și așezând, încurajând și distingând, pe fiecare după cum se cuvine unui părinte, care cărmuește cu dragoste și cu bună *îngrijire*.

Această delicată atențiune a Arhiepiscopului față de împreună lucrător frați ai săi din via Domnului se vedește frumos și din circularul din urmă al ordinariatului lugojan în care sub nr. 3180—908. se notifică cu bucurie veneratului cler diecezan distincția acordată M. On. G. Trăilă ca «recunoștință pentru îndelungata lui activitate zeloasă și incununată cu succes».

În același circular nr. 3305—908, se notifică încă următoarele distincții: M. On. *Jeronim Pascu*, parochul Bogșei e numit protopop actual.

M. On. *Nic. Muntean*, paroch în Grădiște, de asemenea e numit protopop actual.

Dr. Valeriu T. Frențiu, parochul Orăștiei, e numit protopop actual.

Ioan Tincu, protodiacon în Lugoj e distins cu brâu roșu.

M. On. și Clarisimul *Dr. Iosif Siegescu*, profesor gimnasial, profesor de rit și tipic pentru clericii români din Seminarul Central din Buda-pesta, e numit asesor consistorial, cu dreptul de a purta brâu roșu.

Romul Raca, paroch în Bouţarul de jos e numit asesor cu dreptul de a purta brău roşu. Toate aceste distincţiuni binemeritate onorează clerul şi eparhia Lugojului, respălându-se prin ele merite numeroase reale, unele aduse nu numai diecesei din Lugoj, ci întregii biserici greco-catolice române. Gratulăm din inimă distinşilor membri ai clerului eparchiei de Lugoj şi Ilustrului său Arhiepiscop.

† **Ioan Moldovan**, paroch-protopop gr.-cat. al Cătinei, membru fondator al «Asociaţiunii», preşedintele institutului de credit şi economii «Câmpiana» etc. etc. după un morb scurt, provăzut cu ss. Sacramente ale muribunzilor, şi-a dat nobilul său suflet în mâinile Creatorului, Duminecă în 10 Ianuarie st. n. la 4 oare p. m. în al 72-lea an al etăţii şi al 48-lea an al căsătoriei şi preoţiei. Cu el s'a stâns o impunătoare figură a clerului şi poporului român din comitatului Clujului. Pe lângă cununa meritelor sale personale, cea mai frumoasă cunună i-a fost desigur cununa vie a fiilor, ficelilor, ginerilor şi nurorilor, foarte numeroşi, cari i-au împrejmuat sicriul.

— **Concurs.** Pentru conferirea alor 16 locuri libere la «*Masa studenţilor academici din Cluj*», sunt de a să înainta petiţiile până la 29 Ianuarie 1909. la adresa institutului «Economul», Cluj. Petiţiile au să fie instruite cu următoarele acte: 1., indice s'au atestat de maturitate, 2, atestat despre starea materială proprie şi a părinţilor, precum şi despre numărul membrilor familiei, 3, declaraţiune dacă au vr'un stipendiu sau nu. Beneficiarii din semestrul I. al anului şcolastic curent vor avea preferinţă, încât vor dovedi sporul în studii.

Direcţiunea »Economului«.

— **Biserica parochială** gr.-cat. din Aghireş are lipsă de o radicală reparaţie. Lucrările de reparare se vor da în întreprindere prin licitaţiune minuendă, ce se va ţinea în 17 Febr. n. a. c. la oarele 10 a. m. Preţul de strigare e 3250 cor. Licitanţii vor avea să depună vadiu de 10°/. Planul, preliminarul speselor şi condiţiunile de licitare se pot vedea în oarele oficioase la oficiul par. gr.-cat. din Aghireş.

— Meseriaşii români din Turda vor da o Producţiune declamatorică teatrală urmată de dans, Duminecă în 7 februarie st. n. a. c. în sala cea mare dela »Hotelul Elisabetha« începutul punct la 7 oare seara. Venitul curat e destinat pentru ajutorarea învăţăceilor de meserii lipsiţi de mijloace. În Program: 1. Noi vrem pământ, de G. Coşbuc Declamată de M. Copândeian; 2. Întâmplarea Curioasă, comedie în tre acte de Mihail Velceanu; 3. Popa şi scriptura, declamaţiune de T. Speranţă În pauză să va juca căluşerul şi bătuta.

— † **Florian Petran** parochul Almaşului-mare, viceprotopop on. după un morb greu şi îndelungat şi-a dat nobilul său suflet în mâinile Creatorului în 29 Ianuarie 1909 st. n. la 6 oare dimineţa, în al 62-lea an al vieţii, şi în al 39-lea al căsătoriei şi preoţiei sale.

Îl deplânge soţia sa, Ioana văd. Petran n. Poruţiu şi fiul Emil Petran preot în Lăpuu cu soţia sa Valeria n. Pop. şi frunţaşa parochie a Almaşului, în care a ridicat casă parochială domnească, şcoală foarte bună şi o biserică frumoasă în locul cel mai de frunte al comunei. Odihnească în pace, şi memoria lui cu dreptii!

— Pentru nenorociții din Sicilia și Calabria se va colecta în biserica gr.-cat. din Cluj, conform circularului metropolitan, Duminecă în 14 Februarie, cu care ocazie se va și predica pe aceasta temă.

— La Biserca gr.-cat din Cluj se primește un tiner, de 14—19 ani, care știe cât de cât cântările bisericești, și are mai ales un glas plăcut, spre a fi aplicat ca făt și ajutor de cantor, pe lângă o un onorar convenabil. Respectivul se poate perfecționa în cântările bisericești, de acea va fi preferit cel ce aduce mai bună recomandăție dela preotul seu.

— **Abonamentul „Răvaşului“, începând cu 1 Ian. 1909 face în țară 10 cor. pe an, 5 cor. pe 1/2 an, ear în străinătate 12 cor. pe an, 6 cor. pe 1/2 an. — Revista se trimite numai celor ce plătesc abonamentul înainte.**

Cărți — Reviste — Ziare.

— In numerele de Crăciun ale gazetelor noastre, câteva bucăți, de un puternic realism, ale iubitului nostru novelist *I. Agârbiceanu*. »Miluc« zguduie. Tot asemenea „Lina“. Cetind acestea ne vine în minte și cea mai bună nuvelă, care s'a scris, în anul trecut, Fefelega. O lume întregă de cetitori, cari nu pot ajunge la toate revistele și foile, așteaptă cu dor adunarea în mănunchiu, a productelor Dlui Agârbiceanu, publicate în anii din urmă. Și nădăjduim, că nu ne va lăsa să așteptăm mult.

I. Agârbiceanu.

— Poetul Goga anunță un volum nou, ce se va edita la „Minerva“. Ziarele de peste munți, dau tot mai multă atenție literaturii. Au întemeiat rubrici permanente și îngrijesc deosebit foițele. Sunt angajați Vlăhuță, Coșbuc, Slavici, Gorun și alții.

Al. M.

Călindare. Deosebit de îngrijite sunt, și în anul acesta, calendare cari ne vin din Țară. Amintim, la loc de frunte, pe cel al »Minervei« care cuprinde numeroși articoli de valoare, poesii, nuvele și minunate reproduceri artistice după Grigorescu și Strâmbulescu. Încrestăm articolul, și clișeele reproducătoare a unor obiecte de artă din »Muzeul de artă națională« dela București, semnat de dl Al. Tzigara-Samurçaș. Calendarul acesta face cinste marelui institut de editură. Pomenim alături și calendarul »Neamului Românesc«, care se pare a suplini calendarul Ligei din anul trecut. Se dau pe lângă multe bucăți literare, cugetări, și un de tot nou, Calendar al sufletelor și o cronică a anului.

Ne mai vin de dincolo, și calendarele Bibliotecii pentru toți și al Bibliotecii Românești dela Socec. Acest din urmă alcătuit de dnu M. Dragomirescu și îngrijit de Gârleanu. Se declară aici de »scriitorii formați«, colaboratorii dela »Convorbiri critice« și se dau și fotografiile acestora. Se află și un urmaș lui Creangă...!

Gândindu-ne la noi, trebuie să mărturisim, că am rămas înapoi și cu calendarele. Ale noastre, celea de aici, nu arată nici o înaintare față de trecut. Nu, ci am putea zice, din potrivă, judecând cam aspru dar adevărat. Al »Unirii« nu mulțamește. Nici al Plugarului din Brașov. Am preferi la acesta o copertă simplă de tot, în locul celei din anul trecut și a celei din anul acesta. „Calendarul dela Cluj“ e bun și ieftin, potrivit pentru cercul seu. Tot asemenea se poate zice și despre cel al „Foi Poporului.“ Ar putea fi, însă și mai bun astăzi. Despre celea cari apar la Budapesta ce am putea zice?

În general, nu s'a impus nici unul. Chiar dacă am înșira și pe celelalte care le avem. Și nu se poate tăgădul, o literatură de calendare, conștientă — unitară — și ținută la înălțime, ar aduce foloase reale înaintării noastre culturale. Mai ales socotind împrejurările între cari trăim noi cei din țara asta și trebuința vremilor în cari trăim.

«Ramuri» nr. 1—1909, apare cu fondul seu vechiu pe temelii nouă, și cu înfățișare de multă putere. Dându-și seamă, se vede, de noua față, în care au intrat și revistele literare, de a-și întinde «larga tarabă a remunerații literare» — și socotind concurența impură ce se face în acest fel și pe terenul ideilor, în care numai ideile trebuie să se prețuiască — revista Ramuri și-a creat baze puternice, constituind o societate cooperativă, cu capitalul de 20.000 lei, din care jumătate s'a acoperit. E un pas cuminte pentru aceste vremuri. Nrul acesta se prezintă impunător. Iorga desfășură opera Episcopului Damaschin. (Nu vor zice oare cei de *rea-credință*, că și Ramurile sunt o revistă mai mult religioasă?) Goga îi urmează, *aci*, cu o poezie. Soricu continuă a traduce din Szabolcska. *Vulovici* deplânge, cu un *părăiaș de hotar*, jalea înstrăinării, dela hotarele țerii, iar în laudele *unui veteran* plânge ticăloșia *oamenilor țerii* însăși.

Vă duceți rând pe rând bătrânii
Pe piept cu negre cruci de fier
Cu voi atâtea pier în urmă,
Cu voi și inimile pier.

Puternică expresie elementară a *vremilor grele* în versurile lui Cotruș al nostru.

De actualitate palpitează mai ales articolii: Revistele noastre literare, scris cu multă sinceritate și bună credință, deși nu fără exagerări și preocupării de C. S. Făgețel. Răvașele de peste hotare ale lui P. Mărgărint, par cam banale, și bat o coardă de ziar, ce nu se potrivește și la o revistă conștie, serioasă, ca Ramuri, și în fine — Cronica, mai bogată ca ori-când.

Mai ales articolul dlui *Făgețel*, în care ne învrednicește și *Răvașul* de atențiune, deși poate n'am merita, e pentru noi prețios, nu numai pentru ce spune, cât pentru ce retace... Zice că din Ardeal «întotdeauna» li-au venit svonuri, că Răvașul ar fi o revistă de *rea-credință*. Am

dori să ştim din cătro, sau chiar dela cine, li-au venit aceasta *calomnie*. Şi până calomniatorii ar avea curaj să ese pe faţă, noi respingem acuza, ca calomnie desminţită, de întreaga viaţă, deschisă şi francă, a revistei noastre, şi le aducem aminte binevoitorilor prietini din Craiova vorba nemţească: *Wie der Schelm ist, — So denckt er!* Cei de *rea-credinţă*, ne acasă că am fi ca ei... Nu ne însoţim cu ei, nu ne asemănăm. Noi ştim *cui* şi *ce* să credem.

— «*Gazeta de Duminecă*» în nrul de Crăciun ţine să reproducă din «volumul de poezii al lui Emil Isac». Pagubă că reproduce numai 8 şire. În nrul de Anul-Nou la rubrica *informaţiunilor literare* întreţine pe cetitori, cu acelaş drept, despre cărţile — de joc!...

— **Unirea** (nr. de Crăciun) alătura de steaua magilor, »care îşi revarsă difuziunea ei de lumină« relevază penumbra *congruei*. Zice că zilele excepţional de grele, prin care trece biserica noastră, o pun pe gânduri, ear proiectul lui Apponyi despre congruă o fac să nu mai creadă în himere. Constată că organul partidului poporal protestează în contra acestui amestec al guvernului în afacerile intime ale bisericeii, dar simte şi toată nepăsarea fatală a ziarelor şi policianilor noştri. De aceea întreabă cu sfială! »Unde suntem noi, cari în afară de ingerinţa privityoare la lucruri curat bisericeşti avem motive, foarte grave motive...« Del »Unde suntem noi?...« — întreabă »Unirea« în aceasta epocă de plină »activitate«. —

Incolo, în partea literară foarte bogată, dă şi ea traducerea din Copeé, »Crăciunul împăratului«, care a apărut cel puţin în 4 foi române afară de »Răvaşul«, în patru feliuri de traducere, tot sub alt titlu, şi relevă mai mulţi poeţi noi, ca: Humus-Şirianul, cu o bună »Amintire«, T. Mureşanu, cu un sonet al doinei plângătoare, şi mai ales: pseudonimul „Dela Bistra“ şi Ion Ferent, cari par a fi unul şi acelaş, aproape cu un volum, dovedind un hotarât talent din darul Domnului. Mai relevăm articolii importanţi ca traducerile lui I. Georgescu, povestirea lui Agârbiceanu, „Lupul“, studiul d-lui Dr. Iuliu Florian: „Credinţa bisericeii siro-caldaice despre primatul Papei“, revista despre „Biserica rom.“ de Dr. B., revista literară a dlui P. Suciş şi — o nouă steluţă pe orizont — „Visul de Crăciun“ al Veturiei F. Negruţiu, — care deşi e localizat, e un vis, care la Blaj, şi într'alte locuri, de fapt s'a realizat.

Biblioteca Românească enciclopedică Socec. A apărut Nr. 29—30: Parmeno. — Comedie în 5 acte, de Publiu Terenţiu, Africanul. Traducere de George Coşbuc. Într'o măiastră traducere din latineşte, în versuri rimate, dl George Coşbuc, dă în aceste două numere puţin cunoscuta, »Parmeno« (Eunuchus), a lui Terenţiu, — una din cele mai reuşite comedii ale teatrului latin, care cu unele mici indecenţe din expresiile şi situaţiile desfăşurării acţiunii, e poate cea mai plină de înălţime sufletească, şi poate cu mult mai studiată din punctul de vedere al stărilor psihologice a personagiilor, decât acelea ale celorlalţi doi comici ai antichităţii — Plaut şi Aristofan.

Nr. 28: »Iluzii pierdute« de Mihail Kogălniceanu. Dacă după urma marelui nostru bărbat de Stat — Mihail Kogălniceanu, a rămas o operă pur literară, apoi aceasta e fără îndoială »Iluzii pierdute«. Fără a fi o

operă cu pretenții de erudiție înaltă «Iluzii pierdute» are totuși darul de a ne emoționa prin sinceritatea și duiosia cu care autorul ne povestește o dragoste a sa la 15 ani — «un prim amor» cum îi zise dânsul.

În «Fiziologia provincialului» și în «Scene pitorești», alte două bucăți din cele ce alcătuiesc acest volum, — să poate vedea cum nu se poate mai bine, marea antipatie ce o nutrea marele Kogălniceanu în privința «trândavilor orașelor», și dragostea ce o avea în schimb pentru acei desmoșteniți «muncitori ai pământului».

A apărut Nr. 26—27: Teatrul pentru copii de I. C. Lunčan și G. D. Mugur. Volumul cuprinde mici bucăți dramatice, într-o formă cu totul nouă datorită Dilor Lunčan și Mugur.

A apărut Nr. 25: Mihail Kogălniceanu. Desrobirea țiganilor. Ștergerea privilegiilor boierești. Emanciparea țăranilor. Trei discursuri ținute în Academia română, în care marele nostru bărbat de Stat, Mihail Kogălniceanu, a izbutit în chip atât de măiestru să-și cristalizeze toate idilele sale politice.

Prețul fiecărui volum 30 bani.

Țara Noastră. Elena din Ardeal dă o foarte duiosă poezie în Nr. 2. Reținem două strofe:

Tu mi-ai cerut un semn de viață,
O, nici nu știi ce greu îmi vine
Să prind penița mea uscată,
Și să vorbesc de nou de mine.

Îmi parcă's undeva svărlită,
De-o luntre naufragiată,
Și nimenea nu mă mai știe:
O frunză moartă alungată...

Societatea »Inocențiu Micu Clain« a teologilor din Blaj va scoate în curând, câteva broșuri menite pentru pătura largă a poporului nostru, sătâni și orașeni deopotrivă. Sunt traduceri pe românește după vestiți scriitori germani. Cea dintâi va fi »vatra familiară« după F. X. Wetzel.

Cu începutul anului acesta »Neamul Românesc«, apare și în fascicule literare lunare. Din cuvânt înainte: »Se cere netăgăduit, de toată lumea, un colț curat și cinstit, în care să se poată ceti.

...**El n'are partid literar, n'are săgetători anonimi, n'are mandarinii, și bonzii, și n'are Dalai-Lama.** Pentru plăcerea și învățătura publicului, tipărim numai articole, poezii și nuvele care să-i poată folosi. Iar, ca normă, avem una singură, de care nu m'am despărțit nici odată: *Exprimarea sinceră a sufletului românesc în forme de adevăr.*» În Nr. 1 și un articol despre predicele pâr. *Tuliu Scriban*, de N. Iorga.

AI. M.

— *Florian Porcius*, ca botanist, de Dr. Ambrosie Chețianu, prof. Blaj, 1998. 39. pag. cu un portet. Preț 50 fil,

— *Cântece din lumea veche*, culese de G. Tulbure, harnicul preot cu condeiu frumos. Editura tipografiei Const. Popp din Făgăraș. 72 pag. Prețul (?).

* * *

— *Viata Românească* din Iași aduce în nrul din urmă un intemeiat și luminos articol politic de C. Stere. »Imperiul Habsburgilor și politica Românilor«. Acum odată și D. Stere mărturisește la fel cu d. A. C. Popovici, desigur cel mai temeinic orientat bărbat politic de dincolo. D-I Stere privește lucrurile dintr'un punct de vedere înalt, cu care suntem de perfect acord.

— »*Unirea*« și *Telegraful Român* combat la fel proiectul despre »congruă«, — care devine astfel foarte incongruă — al contelui Apponyi. Sperăm că In. P. S. Archierei ai bisericilor române vor și face, la fel, pașii de lipsă, în cauza funestului proiect, care lovește biserica, sub pretext, că ajută preoții. (Au și făcut).

— *Idile spulberate*, nuvele de Fogazzaro, traduse de D. Tomescu au apărut în Biblioteca Socec nr. 31. Costă numai 30 fil. O lectură bună, plăcută, și ca fond și ca formă. —

— *Din Biblioteca* populară a Asociațiunei, au mai apărut 5 broșuri noue.

„Unirea“ despre „Răvașul“.

După-ce s'a pronunțat »*Revista Teologică*« din Sibiu, a îndrăznit și »*Unirea*« din Blaj să se rostească, după atâta timp de rezervă, desigur binevoitoare, asupra revistei noastre. În nrul său de Crăciun, foarte voluminos, ocupându-se de revistele literare ale anului 1908, după-ce recensează »*Luceafărul*«, pe care-l anunță număr de număr, și »*Familia Română*«, care a încetat, zice și despre »*Răvașul*«, următoarele:

— „Aci putem înșiră și »*Răvașul*« din Cluj. Deși se chiamă »revistă culturală«, totuși prin format și prin cuprins are o vădită înfățișare literară, păstrându-și în aceeași vreme și caracterul de revistă religioasă.

Nisuița, foarte bună, de a împacă, de a aplană, contrastele ce tot mai izbitor ies la iveală între aspirațiile bisericeii și a lumii mirene — și cari la noi încep a deveni o *primejdie națională*, — în primii ani de viață a vrut să și-o făptuiască printr'un format mai accesibil, printr'un limbaj mai popular, printr'un material mai potrivit unei propagande de renoire religioasă, de moralizare, de îndrumare creștinească, — decât formatul strâmt (?) de revistă literară, ce și-l'a luat de o bucată de vreme, și cuprinsul prea literar, de multe-ori, pentru o revistă »culturală«.

Dar ne gândim la mizeriile, cu cari trebuie să se războiască foile noastre și înțelegem schimbările, pe cari a trebuit să și-le facă, cum și apariția periodică, de multe-ori prea periodică, a acestei reviste.

Are de multe-ori material literar bun. Are vre-o câte-va studii foarte serioase din domeniul istoriei.

Meritul literar, care revine acestei reviste, e că își deschide prietinos coloanele condeielor tinere, dintre cari unele dau reale dovezi de talent, cum e bunăoară *I. Roșioru*, cu traduceri din F. W. Weber, unele din cele mai bune traduceri în versuri, din câte ni-s'au dat anul acesta.

Ne place mult spiritul religios, în care e redactată aceasta revistă cu eschiderea prudentă a intoleranței religioase și a falselor erupțiuni confesionale. Dovadă e prietinia ce o are cu unele reviste ortodoxe cum și simpatiile literare, de cari se bucură la unele reviste de dincolo.“

P. SUCIU.

* * *

Ținem să adaugem pentru dl P. Suci, care ar trebui să știe mai bine ca alții acest lucru, că nu înțelegem, nu putem înțelege, *cultura* fără cunoașterea, aprecierea și cultivarea literaturii. Nu înțelegem deci nici instrăinarea Dsale de a clasa între revistele literare o revistă ca «*Răvașul*», care dacă se numește culturală, e că vrea să îmbrățișeze întreagă manifestația vieții unui popor, din care nu poate lipsi nimic, fără a stingheri cultura lui.

Cât pentru binevoitoarele sale recunoașteri, le prețuim mai ales pentru-că nu demult făcea — ~~trădători~~ din bărbații, cari dau directiva acestei reviste, prin care și dl P. Suci și-a încercat, la timp, aripile spiritului său literar.

Revista „Ramuri“ despre „Răvașul“.

Intr'un articol asupra *Revisiilor noastre literare*, revista craioveană »Ramuri« se rostește într'un mod interesant și asupra *Răvașului*, interesant nu numai prin cea ce spune, ca proprie apreciere, ci mai ales prin desvălirea ce o face despre reu-voiitorii noștri, de absolută *rea-credință*.

Aruncând o ochire asupra revistelor literare din 1908, face o dreaptă constatare asupra fazei nouă din viața noastră literară, cea a remunerațiilor cu bani pentru colaborarea scriitorilor, și zice: »Intre reviste și scriitori adecă numai există acea legătură de credință și de convingere, care făcea din laboratorii unei reviste o bisericuță aparte, cu preotul ei, cu altarul ei, și cu credincioșii ei, ci scriitorii au devenit din ce în ce mai neatârnați, și ademeniți de banul care poate veni din multe părți, au sfărâmat ori ce legătură de credință, ce i-ar putea ține legați de un anumit loc, și au început să scrie pretudindeni unde lucește zimțul argintului.« —

Vorbește apoi indeosebi despre toate revistele mai de seamă, de dincolo și de dincoace, cu mai multă sau mai puțină dreptate obiectivă.

Despre »Răvașul« zice din cuvânt în cuvânt următoarele, pe cari le reproducem întocmai, pe titlul de document contimporan:

»Despre *Răvaşul* din Cluj, ca revistă literară încă nu putem vorbi(!) E mai mult o revistă religioasă (Religiunea nu poate forma obiectul literaturii?) Din Ardeal în totdeauna(!) ne-au venit svonuri, cum că ar fi o revistă de rea-credinţă. Nu le-am crezut şi nu le vom crede, până când nu vom vedea buna-credinţă sălăşluinduse şi în coloanele celorlalte foi şi reviste din Ardeal, căci care dintre ele pot spune, cu fruntea ridicată, că sunt impecabile, că sunt demne şi consecvente în atitudinea lor?

De câtă-va vreme însă »Răvaşul« ia o înfăţoşare din ce în ce mai literară, publicând de multe ori bucăţi vrednice de cea mai mare luare aminte şi deschizându-şi coloanele mai ales condeielor tinere.

Hotărât *Răvaşul* nu e o revistă care ar putea fi nesocotită. Ea are un plan de muncă bine determinat, căruia-i urmează cu cea mai desăvârşită consecvenţă.

C. Ş. Făgeţel.

Programul „RĂVAŞULUI“ pe 1909.

Cu numărul de faţă revista noastră întră, întărită prin puterea vârstei şi prin conştiinţa puterii sale morale, în anul al VII-lea al existenţei.

Deşi nu mai e la noi obiceiul de a preciza linii de conduită şi a da programe, sau mai bine, tocmai de aceea, ţinem să accentuăm la începutul acestui nou an, că întrând cu puteri înmulţite şi potenţate în luptă, înţelegem a păstra şi pe viitor conduita noastră principiară de până aci, căutând numai să lărgim orizontul preocupărilor noastre, şi să împintenăm străduinţele noastre şi pe terenul mai lărgit, ce ocupăm de aci înainte. —

Vom căuta anume, pe viitor, ca să nu eschidem din zarea revistei noastre nici *terenul politic*, care, ori cum l'am considera, face negreşit parte din teritoriul *culturei naţionale* şi *Răvaşul* ca revistă *culturală*, are datorinţa a nu nesocoti nici acest teren de manifestare a vieţii poporului nostru.

În ce priveşte *programul nostru general*, fiind el stabilit şi practisat mai de mult, ba aprobat chiar de opinia publică serioasă, îl reproducem aci fidel, ca să-l cunoască cât mai mulţi.

Creștinesc în fond, românesc în spirit, literar în formă, «Răvașul» va continua a îndrepta gândurile spre calea istorică a dezvoltării noastre ca neam din trecut, și ținând seamă de progresele și necesitățile moderne va stăruii pentru o dezvoltare sănătoasă culturală pe viitor.

În chaosul frământărilor de tot felul, în care azi cele mai opuse direcțiuni de idei se încrucișează una cu alta: socialismul internațional cu naționalismul; materialismul cu idealismul; democrația cu demagogia și cu aristocrația, ear știința cu credința. — fără a se vâdi la noi călăuzirea necesară, care să armonizeze și reconcilieze sufletele sbuciumate într-o hărțuială așa de deșertă — „Răvașul” va ținea sus și tare făclia luminei evanghelice, căutând să aducă în armonie nisuițele bune ale tuturor celor de bună credință, spre fericirea și întărirea neamului nostru românesc.

De acea vom propovedui, pe baza învățăturilor creștine, un naționalism curat, fără șovinism; un idealism senin, dar sănătos și rodnic de fapte bune; o democrație cinstită, fără fanfaronade demagogice, în care aristocrația spiritului, înălțat prin adevărata cultură a minții și a inimei, să alcătuiască singura elită, generoasă, iubitoare de masele largi și bine cârmuite. Ear peste toate și ca temelie al tuturor nisuițelor noastre, vom areta că adevărata știință nu contrazice, ci întărește credința, ear religiunea cea adevărată, întemeiată pe o ascultare raționabilă de biserica creștină, este isvorul cel mai puternic de învi-orare, regenerare și întărire a neamului nostru.

În aceasta desinteresată activitate de apostolie modernă, fără confesionalism, și de naționalism practic, creștinesc, fără șovinism păgănesc, pe care-l detestăm, avem colaboratori din generația cea mai bună și mai idealistă a poporului nostru, cu ajutorul cărora vom lucra, ca aceste idei sănătoase să străbată și în literatură, precum și în toate manifestațiunile vieții noastre publice.

Dacă pășim acum, de nou, și pe terenul politic, este numai pentru a ne îndeplini pe deplin datorința de publiciști și de slugitori ai cauzei culturale, de care este aproape imposibil a separa cauzele politice.

Simțim aceasta datorință în deosebi din doue motive.

Unul provine din considerarea situației grave, externe și interne, creată de marile evenimente ale timpului din trecutul apropiat, și influințată de pe acum de evenimentele, nu mai puțin importante, ce după toate prevederile omenști, trebuie să urmeze în viitoriul apropiat, și față cu cari neamul nostru trebuie să se prepare din vreme, ear

la aceasta preparare grea, și serioasă, trebuie să contribuim cu toții, cu toată sinceritatea inimei și cu toată puterea sufletului nostru.

Al doilea motiv urmează din atitudinea noastră din trecut, pe urma căreia ne-am impus până acum tăcerea rezervată ce am observat.

Dacă după activismul pornit neoportun, nepregătit și neînțeles, în mijlocul unei complete desorganizări în rânduri și a unei totale desorientări în principii, fără ori-ce loialitate față de adversari, și fără ori ce obligament față de aderenți, noi ne-am impus o rezervă binevoitoare, era pentru ca să nu ne poată acusa nimenea, că doară prin critica noastră, neoportună, am împiedeca în mișcare coloana pornită la luptă. Acum înse coloana, obosită de sbuciumări interne pare bătută fără a fi putut da lupta, steagul cu care a pornit este părăsit sau învălit, principiile lui sunt de mult uitate sau se prefac a le fi uitat... În aceasta stare a lucrurilor critica obiectivă e nu numai permisă, ci se impune de a dreptul ca o primordială necesitate și ca o datorință de căpetenie a tuturor celor ce țin măcar la onorul steagului, și atunci când triumful lui ar fi chiar zădărnici.

Eată de ce usând de dreptul nostru ne asumăm datoria de oameni ai vieții publice, de a veghia asupra fiecărui pas, ce se face sau nu se face, a fiecărui principiu fundamental, ce se observă, sau nu se observă, spre a restitui cauza, încât se poate, pe vechea bază istorică și tradițională, și a relua firul, ce a fost rupt și părăsit, făcându-se din el, în loc de o călăuză sigură în labirintul din afară, în care au intrat, mai curând un mijloc de încurcă și zăpăceală în lăuntru rândurilor noastre.

Conduși fiind de gândul înalt al binelui comun, de bunăcredința și curățenia intențiilor, noi nu ne vom ocupa atât de a căuta și osândi pe cei vinovați, cât a îndrepta pe cei greșiți, cu bună credință, ca readucând lumina în cărările neguroase, și restabilind solidaritatea sdruncinată să putem vedea earăși în funcțiune normală organizațiunile menite a decreta soluțiuni obligatoare pentru tot ceea ce ne preocupă în prezent și ne interesează pentru viitor.

Înțelegând astfel, dintr'un punct de vedere mai

Înalt misiunea noastră, vom nisui, în toată lucrarea noastră loială, să promovăm reculegerea noastră internă și armonisarea intereselor românești de pretutindena cu interesele marilor factori esteri, mai apropiați și mai depărtați, de la cari atârnă desfășurarea evenimentelor și promovarea tuturor cauzelor de ordine și civilizație, cărora elementul românesc în totdeauna le-a servit cu devotament și conștiință.

Cuprinși de aceste preocupări însă nu vom lăsa nici odată, ca fenomenele schimbăcioase ale vieții politice și sgomotul obicinuit al luptelor trecătoare, să ne întunece orizontul senin al *culturei*, care este sufletul unui popor, ori să ne *abată* atențiunea de la chestiunile *perpetue*, de cari este condiționată existența și dezvoltarea sănătoasă a neamului nostru românesc.

De aceea vom susține în revista noastră și pe viitor eghemonia problemelor culturale și literare, căutând a hrăni conștiințele cu lectură aleasă, a trezi simțul istoric, așa de necesar și așa de puțin simulat, și a areta neconținut datorințele sociale, ce le avem toți, față de așezămintele noastre cele mai de frunte, și mai ales față de masele largi ale poporului, care este materialul și obiectul de competenție al acestor așezăminte.

În aceasta direcțiune și în acest senz, primim bucucuros, și cerem cu frăție, sprijinul moral și material al tuturor celor ce înțeleg vrerile noastre hotărâte și aprobă fără șovăire modestele noastre străduințe curate. —

Cluj, Ianuarie 1909.

COMITETUL DE REDACȚIE,

Poșta Redacției!

Sinus. Publicăm. Măcar, zău, pe aici, pe la noi, stă să-ți înghete cerneala în călțimar. Dar n'are a face. Poate are haz pe vremea asta. Iată:

Vară.

Foc și pară
Se coboară
Peste văi, peste ogoară.
Col' pe cracă

Sede-o țarcă,
Cu gărlanu ars de sete...
Foaie verde și-un scâiet —
adaugem noi.

Mai departe:

Firea pier
Și se cere
Să se scalde..

În grădină
Mândra doarme...
Bucătarul în culină. —

Doar o găină
Nu s'alină,
Ci se scaldă în țărână.

— Ba nu zău, pe ger ca ăsta îi barbar să scrii așa ceva! Muza Dtale n'are sezoane, Domnule! N'ai înțeles, că gerul a'înghetat și »Isvorul« anunțat aici în Cluj? «**O zi de coasă**» — schiță. — Nu e chiar actuală, ca să nu zicem altceva...
Suceava. «Olympul» ni-l'ai trimis? Celelalte se vor publica.

Convocare.

«ECONOMUL» institut de credit și de economii,
societate pe acțiuni în Cluj își va ținea

Adunarea generală ordinară a XXIII-a

în 27 Februarie st. n. a. c. la 10 oare a. m. în localitatea institutului (strada Wesselényi Miklós Nr. 26)

Obiectele adunării vor fi:

BCU Cluj / Central University Library Cluj

1. Deschiderea adunării.
2. Raportul direcțiunii.
3. Raportul comitetului de reviziune.
4. Stabilirea bilanțului pro 1908 și fixarea dividendei.
5. Esmiterea alor 3 acționari pentru verificarea procesului verbal și scrutare.
6. Fixarea marcelor de prezență.
7. Alegerea unui membru în direcțiune.
8. Eventuale propuneri în cadrul statutelor.
9. Inchiderea adunării.

La aceasta adunare se invită acționarii institutului, făcându-se atenți la dispozițiunile §§. 19 și 20 din statute.

Din ședința direcțiunii institutului de credit și economii «Economul» în Cluj, ținută în 30 Ianuarie 1909.

Dr. Izidor Marcu m. p.,
pres.

Dr. Frâncu m. p.,
director executiv.

Contul Bilanţ

Active.

	Cor.	fil.
Cassa în numărar — —	110750	62
Bon în Giro-Conto — —	1089	72
Bon în cassa de păstrare postală — — — —	2245	91
Imprumuturi pe obliga- ţiuni cu caventa — — 8860 —		
Imprumuturi pe obliga- ţiuni hipotecare — — 137606·12	146466	12
Cambii escontate — —	2229009	51
Credite cambiale cu acco- perire hipotecară — —	240336	—
Realităţi — — — — — 94618·88		
» vândute — — — — 3000 —	97618	88
Conto-Curent — — — —	182087	15
Efecte publice — — — —	175775	—
Diverse conturi debitoare	34247	48
Interese de reescompt anticipate — — — — —	7035	56
Mobiliar — — — — — 8170 —		
10% amortizare — — — — 810 —	7360	—
	3234021	95

pro 1908.

Passive.

	Cor.	jil.
Capital social:		
emisiunea I. — — 100.000.—		
„ II. — — 100.000.—		
„ III. — — 156.800.—	356800	—
Fond de rezervă — — 172.920·09		
Fond special de rezervă 15,669·36		
Fond de penziuni — 49,591·32		
Fond pt. zid. bis. gr.-cat în Cluj*) — — — 2840·70		
Fond „Alexandru Bo- hăţiel“ — — — 2000.—		
Fondul şcolii — — — 339·92		
Fondul Mesei ştudenti- lor acad. în Cluj**) 1090·35		
Fondul Mesei ştud. şi pedag. Gherla — — 432·70		
Fondul pentru tovărăşii de asig. vitelor — 200.—		
Fondul pt. promovarea cetit-scrisului la reg. 51 200.—	245284	44
Depuneri spre fructific.	1414423	40
Reescont — — — —	1122817	70
Dividendă neridicată —	1336	—
Interese tranzitoare —	32235	27
Profit net — — — —	61125	14
	3234021	95

*) Notă: Din acest fond s'a dat anterior pentru locul de biserică: K. 12000.—

**) Notă: Pentru Masa ştud. acad. s'a cheltuit în total K. 19209·19.

Debit.**Contul Profit și**

		Cor.	fil.
I.	Interese:		
	pt. dep. spre fructificare	66390·78	
	„ reescont — — — —	66815·88	
	„ fondurile institutului	9279·10	76
II.	Spese:		
	salare — — — — —	22762·55	
	bani de cuartir — —	3473·60	
	impr. regis. reparaturi la imobile și diverse spese	18214·39	
	marce de prezență —	2104·—	54
III.	Contribuțiune:		
	directă — — — — —	16437·65	
	10% dela interese de depuneri — — — —	6677·33	
	competițe de timbru	332·96	94
IV.	Amortizațiuni:		
	pretenziuni dubioase —	4727·99	
	de mobilier — — — —	810·—	99
V.	Profit net — — — — —		14
		279151	37

Cluj, la 31

Dr. Frâncu m. p.,
director executiv.

Membrii

Dr. Izidor Marcu m. p.,
prezident.

Ioan Nestor m. p.,
vice-prezident.

Ladislau Papp m. p.,

Dr. Coriolan Pop m. p.,

Ezaminând contul de mai sus l'am aflat
Cluj, la 30

I. Butean m. p., A. C. Domșa m. p. Sim. Pop m. p. Gavrilă Pop m. p.
prezident.

Perderi pro 1908.

Credit.

		Cor.	fil.
I.	Interese:		
	dela cambii escontate 194623·93		
	dela împrum. pe oblig. 24613·42		
	dela efecte publice — 6249·59		
	dela credite cambiale cu acop. hipot. — — — 17256·62		
	dela cont-curent — — 5911·16	248654	72
II.	Proviziuni diverse — —	19677	75
III.	Chirie şi arânzi — —	10818	90
		<hr/>	<hr/>
		279151	37

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Decembrie 1908. Pentru contabilitate:

N. Căciulă m. p.,
prim contabil.Iosif Orga m. p.,
secretar.

direcţiunii:

I. Brut Hodosiu m. p.

Dr. E. Dăianu m. p.

Ştefan Havaşi m. p.

Dr. Márk m. p.

în consonanţă cu cărţile.

Ianuarie 1909.

Marţian m. p.

Ioan Godolan m. p.

Iosif Lissai
Revizor expert al «Solidarităţii»

Institutul indigen de asigurare

Fondat la
1868

„Transsylvania“

Fondat la
1868

se recomandă pentru încheierea de
Asigurări de foc și asupra vieții, de rente, zestre pe cheltuelile înmormântării etc. în toate combinațiile și cu tarifele cele mai ieftine.

Valori asigurate:

105 milioane cor.

Despăgubiri prestate:

7 milioane coroane.

Sfaturi în toate afacerile de asigurare se dau fără nici o cheltuială.

Acuisitori buni se caută în condițiuni favorabile.

Agentura generală în Cluj, Emketer 16.

Asigurări se pot face la »Economul« și la Agentura »Transilvaniei« în Cluj.

Predici pe Dumineci și serbători

vol. I. și II., legat în pânză și piele 7 cor. + 30 fil. porto

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Institut de artă și industrie
bisericească

Rétay & Benedek în Budapesta

VI., str. Váczi utca nr. 59.

Mare magazin de tot felul de recvisite bisericesti, anume: faloane, ornate diaconești stiehare, prapori, steaguri, potire, ciborii, cruci feșnice, candelabre, platenițe, icoane de închinat, iconostase, icoane de hram etc. cu prețuri convenabile. Listă de prețuri și proiecte despre ele să trimit cu plăcere.

Institutul nostru de sculptură, cel mai mare în țeară, pregătește: iconostase, altare, mese de proscomedie, amvoane, cadre de icoane portative, sfeșnice stabile, etc. In esecutie frumoasă și cu prețuri echitabile.

Primim pictarea bisericilor. Pentru comande de acestea trimitem gratis un specialist al nostru la fața locului. Proiecte și preliminar de spese trimitem bucuros.,

Tipografia „Carmen“ Petru P. Barițiu în Cluj—Kolozsvár.